

1981
VASARIS - FEBRUARY
Nr. 2

KARYS

KARYS

1981
Nr. 2 (1569)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
ALFONSAS SAMUŠIS
Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Vytis	viršelis
A. Budreckis — Kulikovo mūšis (pabaiga)	50
S. Kuzmickas — Kelias į šarvuotųjų tarnybą	56
Arėjas Vitkauskas — Pirmoji lietuviška opera	61
V. Šenbergas ir S. Lukauskaitė-Jasaitienė — Atsiminimai apie ltn. J. Kumpį	63
S. Šetkus — Dezertyras	67
B. B. — Karas Persų Ilankoje (pabaiga)	71
TREMTIES TRIMITAS	76
Bernardas Brazdžionis — De Profundis	77
O. Žadvydas — M. Šalčiaus veiklos pėdsakais	78
Šauliškoj Pastogėj	80
K. Daugvydas — Savanorio užrašai II d.	85
KARINĖS ŽINIOS	89
B. B. Kautynių sprendimai	92
KRONIKA	93

ATSTOVAI:

Baltimore — M. Šimkus, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 44 Slevin St., No. Geelong,
3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$13.00, pusmečiui U.S. \$7.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription U.S. \$13.00 per year. Single copy U.S. \$1.50 — Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. Publication No. ISSN 0022-9199

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 2 (1569)

VASARIS — FEBRUARY

1981

D. MICKUTĖ-MITKIENĖ

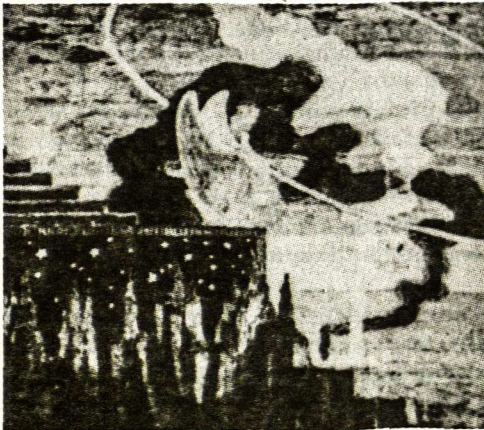
Nugriaudė žinia

*Lyg pavasarį pirmas griaustinis,
Per pasaulį nugriaudė žinia —
Lietuva laisvėn kelių sau skina,
Lietuva nevergaus daugiau, ne!*

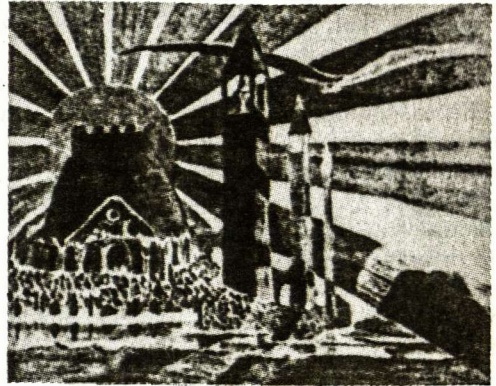
*Taip nesisupa Baltijos bangos,
Kaip sukilo vaikai Lietuvos,
Piktą priešą atremt pasirengę
Prie Giedraičių, Šėtos, Dauguvos.*

*Savanoriai, kardus kai pakėlę,
Davė valių eikliesiems žirgams,
Svetimi daugiau kojos nekėlė . . .
Tik, deja, neilgam, neilgam . . .*

*O, budėkime, broliai ir sesės,
Kartą baigsis vergijos vargai —
Vėl Vasario Šešioliktą švęsim,
Vėl sužvengs savanorių žirgai!*

M.K. Čiurlionis — Auka

M.K. Čiurlionis — Juodos saulės pasaka

RACHEL PORTELLA
(Brazilijos poetė)

Lietuvai

*Žinau, tu verki, pamiltoji Tėvyne,
Tau ašaros krinta, kai jūra audroja,
Kai blaškosi vėjas ir gaudžia pušyne,
Kai raudą varpai raudot nenustoja.*

*Ir aš draug verkiu, nors augintinė tavo,
Bet taipgi duktė, nes tavuosius mylėjau;
Kančia tik akmens gal širdies neužgavo
Ir to, kursai išbraukė sieloj Tvėrėją.*

*Daugiau nebeverk, Lietuva, paklausyki:
Juk blogis pavargsta, praeis vieną dieną,
Ir mainos kartusis likimas ne sykį,
Ir sieloj viltis nemarioji gyvena.*

*Žinau, kiek tu ašarų būsi išliejus,
Kai tenka kentėti, kančioj nusiminti.
Nors žmonės praeina, bet amžių Kūrėjas,
Tikėk, neužmirš tavo Laisvę grąžinti.*

Vertė P. Babickas

KULIKOVO MŪŠIS

ALGIRDAS BUDRECKIS

(Pabaiga)

VIII. MŪŠIO EIGA

Rugpiūčio pabaigoje Maskvos DK Dimitras sušaukė karo tarnybą aptarti, ar persikelti per Doną, ar laukti totorių šioje pusėje. Andrius ir Dimitras Algirdaičiai patarė, nieko nelaukiant, pulti totorius, kol jie nebus susijungę su lietuviais.³⁸ Kadangi jie turėjo gabių karvedžių reputaciją, maskvėnų karo tarnyba skaitėsi su jų patarimu. Be to, igumenas Sergijus atsiuntė „pagraudenimą“, ragindamas maskvėnų kariuomenę kovoti už bažnyčią ir kraštą. Tada atvyko į maskvėnų stovyklą žvalgas su įspėjimu, jog lietuvių kariuomenė yra tik vienos dienos žygiu atstumu nuo totorių (t.y., maždaug 40 km). Reikėjo skubiai persikelti per Doną.

Rugsėjo 1 d. Maskvos kariuomenė buvo sėkmingai perkeldinta per Oką. Po šešių dienų ji persikėlė per žymiai siauresnį Dono aukštupį, netoli Nepriados intako. Rugsėjo 8 d. rytą rusų pulkai perėjo per Doną ir išsirikiavo Kulikovo Lauke.³⁹

Dimitro Bobroko raginamas, DK Dimitras su pusbroliu Vladimiru išjojo apžvelgti karo lauką.⁴⁰ Pagal Dimitro Bobroko patarimą, DK Dimitras išstatė priešakinį pulką pirmojoje linijoje. Po jo stovėjo gausus pagalbinis pulkas. Po dešine buvo pastatytas pulkas, kuriam vadovavo Mikula Vasilievičius iš Kolomnos, o kairiam pulkui vadovavo Timofiejus Volujevičius. Pasalų (atsargos) pulkas, kuriam vadovavo Dimitro Ivanovičiaus pusbrolis Vladimiras Andriejevičius su patarėju Dimitru Bobroku, stovėjo miške už kairiojo sparno.⁴¹ (žr. schema nr. 1). Maskvos kariuomenės užpakalį dengė Donas, Nepriada ir gilios daubos.

Pasitraukti iš tokių pozicijų nebuvo galima. Bet, kita vertus, totorių kavalerija negalėjo apriesti maskvėnų. Mamajaus kariuomenė išsirikiavo dviem linijomis. Pirmoje linijoje stovėjo raitininkai, o antroje pėstija.

Rugsėjo 8 d. rytas buvo miglotas. Apžvelgęs priešą rikiuotę, DK Dimitras jojo tarp savo gretų, skatindamas rusus kovoti už Dievą ir tėvynę.⁴² Pakeisdamas arklį, didysis kunigaikštis liepė bajorui Mykolui Andriejevičiui Brenokui „sėsti ant jo arklio ir su Maskvos didžiąja vėliava vadovauti kariuomenei“, ⁴³ t.y., eiti kariuomenės vyriausiojo vado pareigas. Pats didysis

kunigaikštis Dimitras pasirinko kovoti karių eilėse.

Anot metraščių, mūšis įvyko pagal stepių karybos taisykles. Totorių bogatyrus Temir-Murza kvietė rusus išstatyti kurį nors vyti stoti dvikovon su juo. Į šitą iššūkį atsiliepė monachas Peresvetas. Paėmęs ietį jis pilna zovada puolė totorių karžygi. Po smarkaus susirėmimo ietimis abudu karžygiai žuvo.⁴⁴

Po to prasidėjo mūšis pilnu 10 verstų frontu. Po keturių valandų žiauraus ir kruvino susikovimo atrodė, kad Mamajaus kariuomenė paims viršų (žr. schema nr. 2). Totorių raitininkai išskerdė beveik visus rusų pėstininkus priešakiniame pulke. Totoriai spaudė ir rusų raitininkus. Du žirgai krito po Dimitru Ivanovičium. Totoriai pradėjo spausti ir pagalbinį (didįjį) pulką. Didžiojo kunigaikščio šarvais apsirengęs bajoras Brenokas, besikaudamas po didžiąja vėliava pagalbiniame pulke, buvo užmuštas. Krito daug rusų kunigaikščių.⁴⁵ Pats Dimitras Ivanovičius buvo nutrenktas nuo žirgo.⁴⁶

Totorių spaudimas fronto centre sustojo, kai maskvėnai metė savo atsargines jėgas į mūšį. Tada Mamajus liepė smogti į rusų kairįjį šoną. Kairysis pulkas buvo stumiamas atgal ir jo frontas įlenktas. Kai totoriai ruošėsi duoti paskutinį smūgį, Dimitras Bobrokas patarė kunigaikščiui Vladimirui nedelsiant pulti su pasalų pulku.⁴⁷ Devintą valandą, staiga, it vėtra, pasalų pulkas smogė į ordos dešinį šoną ir iš užpakalio. Staugus atsarginių kareivių pasirodymas pakeitė padėtį (žr. schema nr. 3). Netrukus ir kiti Maskvos pulkai perėjo į puolimą. Stebėdamas mūšį iš Krasnyi cholm Mamajus pamatė, kad totoriai ima pakrikti, o juos veja krikščionys. Tada ir pats Mamajus pirmas pabėgo iš karo lauko su maža palyda.⁴⁸ Pakrikusi totorių kariuomenė ėmė bėgti be tvarkos. Maskvėnai juos vijo keleta kilometrų ir pagrobė Mamajaus stovyklą su dideliu turtu. Maskvėnai negalėjo toliau priešose persekioti, nes jie patys turėjo didelių nuostolių ir buvo nualinti.

Totorių nuostoliai buvo tokie pat dideli, kaip ir rusų. Grįžęs po puolimo, kunigaikštis Vladimiras atliko karžygių vardošaukį lavonais nuklotame lauke. Daugelis jo didikų ir bajorų jau nebeatsiliepė. Žuvusių tarpe buvo ir vyriausias vadas Mykolas Brenokas, kunigaikštis Belozerskis bei

daugelis kitų.⁴⁹ Vladimiras ieškojo paties Dimitro Ivanovičiaus, bijodamas jo lavoną rasti žuvusiųjų tarpe.⁵⁰ Pagaliau, didysis kunigaikštis buvo surastas gulintis po medžiu; atrodė negyvas, bet iš tikrųjų buvo tik pritręntas.

Kulikovo mūšis buvo vienas iš kruvinausių rusų viduramžių istorijoje. Rusų metraščių liudijimais po Dimitro vėliava kovėsi apie 150,000 karių ir žuvo apie 40,000.⁵¹ Bet šis skaičius yra perdėtas. Abejose pusėse galėjo kristi iš viso 30,000 kareivių. Kaip ten bebūtų, mūšyje krito apie pusė Dimitro kariuomenės.

IX. DLK JOGAILOS NERANGUMAS

Dimitro Ivanovičiaus rūpestis dabar buvo kaip susidurti su Lietuvos kariuomene. Jogaila stovėjo tik vienos dienos žygio atstume nuo mūšio vietos. Nėra aišku, kodėl Jogaila neišnaudojo Dimitro nusilpusios padėties ir nesudavė tada jam lemiamo smūgio. Juk, lietuvių kariuomenė buvo bent du kartus didesnė už Dimitro kariuomenės likučius.

Nikono metraštininkas šitaip apibūdino situaciją:

“Ir atkilo iš Lietuvos krašto kunigaikštis Jogaila, kuris atėjo su visomis Lietuvos jėgomis pagoniui Mamajui ir totoriams į pagalbą, o krikščionims skriausti, bet nuo to Dievas išgelbėjo: neleido laiku nei trupučiu, net mažiausia vienos dienos (atstumu prieiti); tačiau kunigaikštis Jogaila Algirdaitis ir jo visos jėgos ryškiai girdėjo, kaip vyko kautynės tarp didžiojo kunigaikščio Dimitro Ivanovičiaus ir Mamajaus ir kaip didysis kunigaikštis laimėjo, o Mamajus nedeldamas pabėgo. Gi kunigaikštis Jogaila su visomis Lietuvos pajėgomis bėgo atgal su dideliu greitumu, niekam nevejant; nematė gi tada jis nei didžiojo kunigaikščio, nei jo karių, nei jo ginklų, bet juto jo vardo baisią ir sukrečiančią įtaką”.⁵²

Taigi, anot Nikono metraštininko, įvyko stebuklas. Rusų istorijos vadovėlių rašytojas D. Ilovaikis pateikia kiek patikimesnę versiją, būtent:

“Kai išgirdo apie Dimitro pergalę, jis (Jogaila) taip greit pasitraukė atgal, lyg kad būtų vejamas. Mat jį apgavo Riazanės Olegas... Niekados Lietuva nepasimokė iš riazaniškių, — sakė Jogaila, — ir kodėl gi aš dabar pakliuvau į tokią nesąmonę”.⁵³

Ši užuomina, jog Jogaila užpyko ant Olego, nėra tiksli, nes po Kulikovo mūšio, Riazanės Olegas su savo palyda pasitraukė kartu su DLK Jogaila Lietuvon.⁵⁴

Iš tikrųjų, Jogaila, priverstas daryti sprendimą ir rizikuoti dėl to sprendimo pasekmių, pasielgė pagal savo charakterį: jis bailiai pabėgo.

Nežiūrint to, kad buvo išvengtos atviros kautynės tarp rusų ir lietuvių, grįžtančius Maskvon

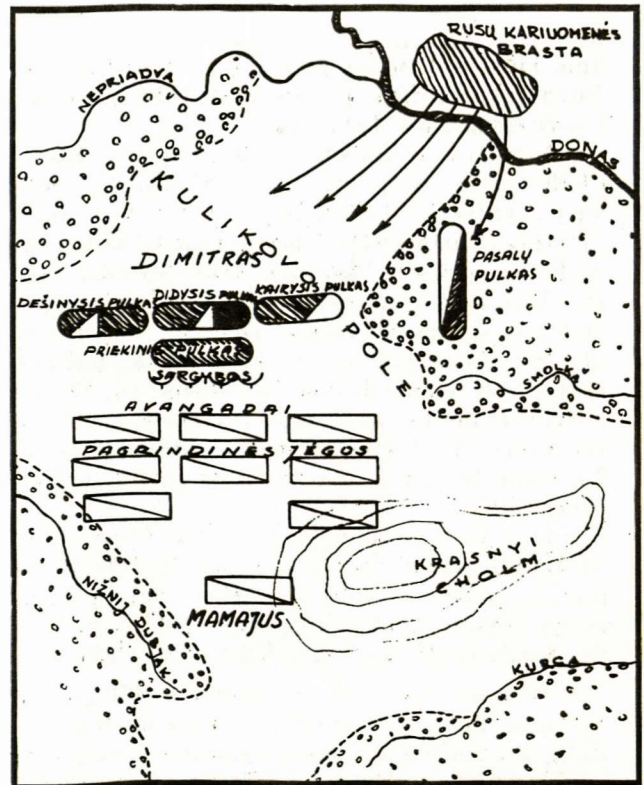
rusus užpuolė lietuvių daliniai. Sumušę rusus, lietuviai atėmė iš jų dalį Kulikovo mūšyje laimėto grobio.⁵⁵ Jogaila ir Vytautas grįžo Lietuvon su liūdna žinia, kad jų pastangos paimti Maskvą baigėsi niekais, nežiūrint aukštos kainos, kuria Jogaila buvo papirkęs Kryžiuočių ordino neutralumą.

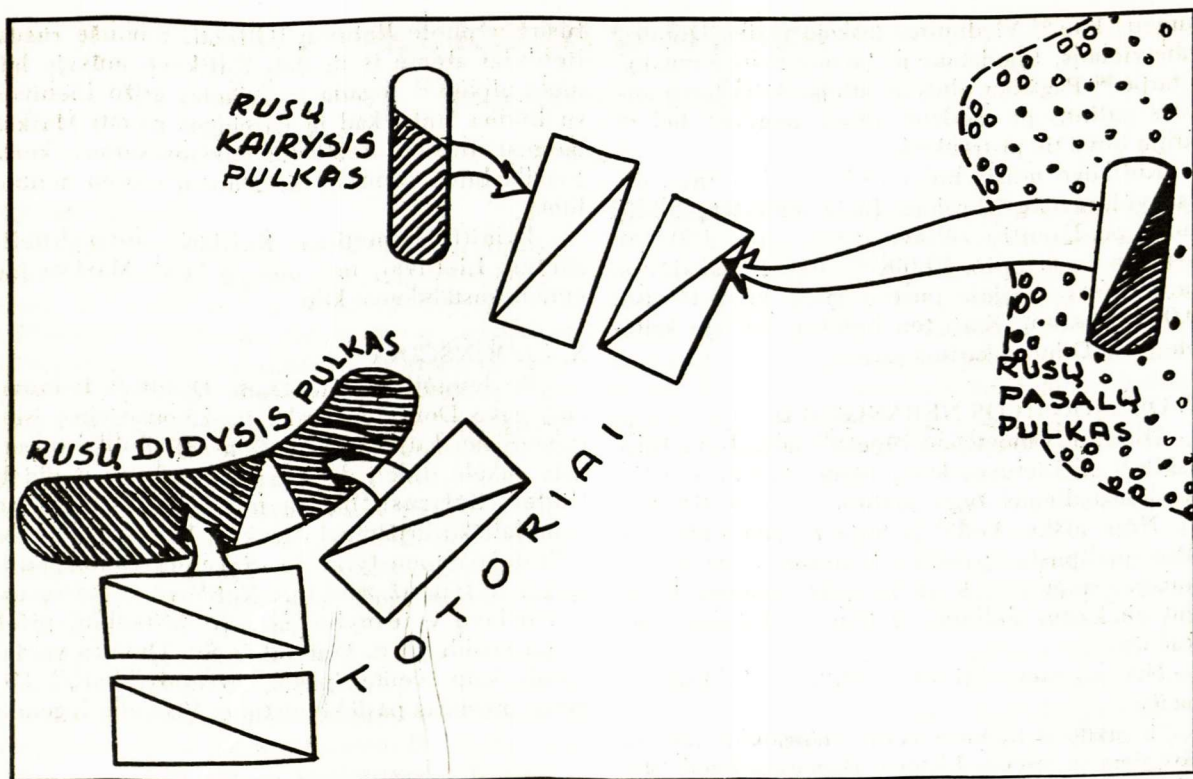
Dimitro laimėjimas Kulikove buvo didelis smūgis Lietuvai, nes nuo to laiko Maskva jau ėmė nesustabdomai kilti.

X. ZADONŠČINA

Po laimėjimo prie Dono Dimitras Ivanovičius gavo Doniško vardą. Jis žinomas rusų istoriografijoje, kaip *Dimitrij Donskoj*. Kulikovo pergalė sukėlė didelį džiaugsmą, bet kartu ir didelį liūdesį dėl rusų baisių nuostolių. Tuojau po triumfališko grįžimo į Maskvą, Dimitras nuvyko į Troicko monastyrą. Šv. Sergijus atliko gedulingas mišias už žuvusius Kulikovo lauke rusus. Pravoslavų vyresnybė paskyrė šeštadienį prieš ar po spalio 26 d. (Salonikos Šv. Dimitro vardadienį), kaip šventę “pakol egzistuos Rusija”. Dimitro prestižas pasiekė viršūnę. Visa eilė legendų

Schema Nr. 1

Schema Nr. 2

Kulikovo mūšis. Pasalų pulko smūgis

apie mūšį ir Dimitrą pateko į rusų metraščius. Buvo sukurta daug pasakų apie Mamajevą po-
boišče (Mamajaus skerdynės).

Netrukus po Kulikovo mūšio, Sofonijas Riaza-
nietis parašė epinę sakinę, šlovindamas šią rusi-
škąją pergalę. Veikalo pilnas pavadinimas buvo
"Didžiojo kunigaikščio Dimitro Ivanovičiaus ir jo
brolio kunigaikščio Vladimiro Andriejevičiaus sak-
mė: kaip jie kovojo savo skriaudos dėlei su pa-
gonim caru Mamaju anapus Dono".⁵⁶ Tačiau pri-
gijo tik sakinės populiarus pavadinimas "Zadonš-
čina". Mat, vienas rankraščio nurašytojų, Efpro-
sinas Grėšnojus, savo nuoraše naudojo tokius
išsireiškimus, kaip *Zadonščina*, *Mamaevščina*,
Tachtamyševščina. Tie terminai įėjo ir į rusų
istoriografiją.

Tam tikra prasme "Zadonščina" buvo atkir-
tis Igorio sakmei (*Slovo o polku Igoreve*). So-
fonijas žiūrėjo į Kulikovo mūšį, kaip į rusų
kerštą, atlyginimą už ankstyvesnius pralaimėjimus,
ties Kajala (1185 m.) ir ties Kalkos upe (1224 m.).

"Zadonščinos" sakmė susidarė iš 180 posmų.
Sofonijas poetiškais polėkais liaupsina Maskvos
didįjį kunigaikštį ir iškelia į padanges rusų did-
vyriškumą. Jis sukūrė visos Rusios, visų rusiškų

žemių vienybės mitą. Žinoma, jo rusų žemių
vieningumo prieš totorius sąvoka neatitiko tų laikų
politinę tikrovę. Sofonijas sąmoningai nutylėjo
faktą, kad didysis Lietuvos kunigaikštis ir Ria-
zanės didysis kunigaikštis buvo sudarę sąjungą
su Mamajumi prieš Maskvą, ogi Naugardas, Tverė
ir Smalenskas susilaukė nuo kareivių siuntimo į
Maskvą.

Lyg pamėgdžiodamas bylinių stilių, Sofonijas
pradeda savo sakinę posmu apie puotą:

1 posmas. Didysis kunigaikštis Dimitras Ivanovi-
čius su savo broliu kunigaikščiu Vladimiru Andrieje-
vičium ir su savo karvedžiais puotavo pas Mikulą
Vasilievičių.

2 posmas. Argi, broliai, žinoma jums, kad prie
sraunaus Dono priėjo caras Mamajus rusišką žemę
užpulti?

Prisiminęs Kalkos mūšio pralaimėjimą ir rusų
nelaimes po totorių jungu, Sofonijas ima girti
Maskvos didžiojo kunigaikščio Dimitro nuopel-
nus. Jis pradeda atpasakoti įvykius tik nuo 16-
to posmo:

16 posmas. Bet dabar didysis kunigaikštis Dimitras
Ivanovičius ir jo brolis, kunigaikštis Vladimiras And-
riejevičius, maldaudami Dievo ir jo Nekaltai Prasi-
dėjusios Motinos, išmėgindami savo ryžtą, paaštrino

savo širdis vyriškumu 'ir prisisėmę kariškos dvasios, išrikiavo savo drąsius pulkus rusų žemėje, prisimindami savo protėvį, Kijevo kunigaikštį Vladimirą...

19 *posmas*. Arkliai žvengia Maskvoje, trimitai trimituoja Kolomnoje, būgnus muša Serpuchove, šlovė aidi po visą rusų žemę.

20 *posmas*. Vėliavos stovi prie didžiojo Dono krantų. Karūžos plevėsuoja, paauksuoti kalantyr'ai žiba.⁵⁸

Pasak Sofonijo, visi rusų kunigaikščiai solidarizavo su Maskvos Dimitrijumi:

24 *posmas*. Tai ne arai suskrido: suėjo visi rusų kunigaikščiai padėti didžiajam kunigaikščiui Dimitriui Ivanovičiui ir jo broliui, kunigaikščiui Vladimirui Andriejevičiui, tardami tokį žodį:

25 *posmas*. Prie Dono stovi pagonys totoriai ir caras Mamajus ties upe, ties Meča. Jie nori padaryti brastą tarp Čurovo ir Michailovo ir atiduoti savo gyvybes mūsų šlovei...

27 *posmas*. Ir didysis kunigaikštis Dimitras Ivanovičius jiems tarė:

28 *posmas*. "Broliai mano (mielieji), Rusios kunigaikščiai! Mes esame Kijevo didžiojo kunigaikščio Vladimiro lizdas."

29 *posmas*. "Nesame gimę būti skriaudžiami nei sakalo, nei vanago, nei balto medžioklinio sakalo, nei to pagonies šuns, Mamajaus!"⁶⁰

Lakštingalos suokimu Sofonijas šlovina ir Gedinimo vaikaičius, kurie tuo metu buvo Maskvos lėnininkai. Tai buvo Algirdaitis, vedęs Vladimiro Andriejevičiaus seserį, jo brolis, ir jų pusbrolis, Valuinės Dimitras, kuris buvo vedęs didžiojo kunigaikščio Dimitro Ivanovičiaus seserį. Sofonijas dainavo⁶¹:

"O lakštingala, vasarinis paukštis, tiktai tu tegali garbinti savo daina du brolius Algirdaičius iš Lietuvos — Polocko Andrių ir jo brolį Briansko Dimitrą ir Valuinės Dimitrą."

Sofonijas išgiria Lietuvos valdančią dinastiją, jos karžygiškumą ir pabrėžia, jog Lietuva yra draugiškai nusiteikusi Maskvos atžvilgiu. Esą, Andrius Algirdaitis patarė broliui Dimitriui:

34 *posmas*. Sutelkime savo mielą ponų palydą, narsius drąsiosios Lietuvos drąsuolius.⁶²

35 *posmas*. Ir patys atsisėskime, brolau, ant savo eiklių žirgų, pažiūrėkime į sraunų Doną, atsigerkime savo šalmais Mečos (vandens), išmėginkime savo lietuviškus kardus ant totorių šalmy, savo vokiškas ietis prieš pagonių grandininius šarvus.⁶³

Girdi, Dimitras Algirdaitis jam atsakęs:

37 *posmas*. Broli Andriau! Nesišykštėkime savo gyvybių rusų žemei ir krikščionių tikėjimui, ir atlyginkime padarytas skriaudas didžiajam kunigaikščiui Dimitriui Ivanovičiui!

38 *posmas*. "Nes jau, broli, kanopos trepsi ir perkūnas dunda Maskvos akmeniniame mieste — Tai ne kanopų trepsėjimas, nei perkūno dundėjimas, tai

yra didžiojo kunigaikščio Dimitro Ivanovičiaus galingos kariuomenės tarškėjimas; dunda drąsuolių paauksuoti šarvai ir šalmai ir rausvi skydai.

39 *posmas*. "Balnok, broli Andriau, savo eiklius žirgus, o mano jau pasiruošę, dar prieš tavo pabalnoti.

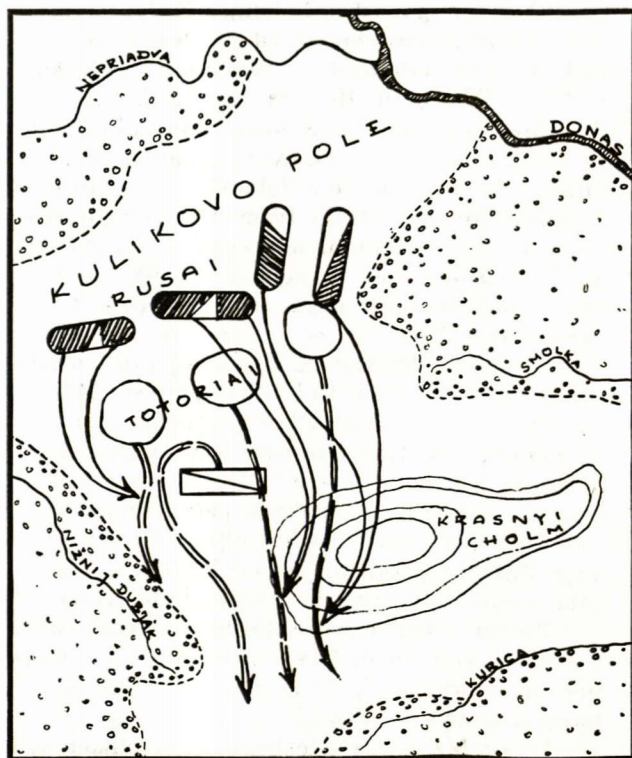
40 *posmas*: "Išjokime, brolau, į pliką lauką, apžiūrėkime savo pulkus, žiūrėkime kiek su mumis narsios Lietuvos.

41 *posmas*. "O narsios Lietuvos su mumis 70 tūkstančių užgrūdintų karių.

42 *posmas*. "Nes jau, brolau, stiprūs vėjai iš marių pučia Dono ir Dniepro žiotyse, sukeldami didelį audros debesį rusų žemėje, iš debesies kruvinos žarijos išėjo, o jose tviska mėlyni žaibai."⁶⁴

Gal atrodo keistoka, kad Maskvos metraštinninkas net neužsimena apie Lietuvos antimaskvinių politiką ir ničnieko apie DLK Jogailos sąjungą su Mamajumi. Sofonijo saktmė vaizdžiai rodo tendencingą viziją apie bendrą rusų frontą prieš totorių puolikus. Šis optimistinis ir panrusiškas požiūris pilnai sutampa su tuometine conciliacine politika Lietuvos ir Riazanės atžvilgiu po Kulikovo lauko pergalės. Šis noras įtikti Lietuvai ir oficialus požiūris į Mamajaus sumušimą, kaip "visarusiškas ir visakrikščioniškas laimėjimas" buvo būdingas laikotarpiui po mūšio. Tas poli-

Schema Nr. 3

Mūšis Kulikovo laukuose (XVI a. miniatūra)

tinis požiūris rado savo iškiliausią išraišką, tiek politiškai, tiek poetiškai, Sofonijo „Zadonščinoje“.

Tęsdamas savo epinę saktę, Sofonijas rašo, kad Dimitras Ivanovičius žygiavo su savo karvedžiais, 70 bajorų, Belozero kunigaikščiais Fedoru Simenovičiumi bei Semionu Michailovičium, su Mikula Vasilievičiumi, dviem Algirdaičiais, Valuinės Dimitru, Timofieju Voluevičiumi, Andriumi Serkizovičium ir Mykolu Ivanovičiumi.⁶⁵ Jis perdeda Maskvos kariuomenės skaičių, teigdamas, jog „ir kariuomenės su mumis yra 300 tūkstančių užgrūdintų karių, o pas mus karvedžiai tvirti, palyda žymi“.⁶⁶

Iš pradžių totoriai paėmė viršų prieš maskvėnus. Sofonijas rašo, kad šeštadienį, Šv. Mergelės gimtadienyje, rusai atakliai kovojo nuo ryto iki vidurdienio. Daugelis rusų kunigaikščių krito tą dieną Kulikovo lauke.⁶⁷ Net žuvo narsusis Briansko vienuolis Peresvetas, pats puldamas zovada totorių gretas.⁶⁸ Šis kovingas vienuolis, esą, taręs Maskvos valdovui: „Mums būtų geriau gauti galą, negu būti pagonių totorių belaisviais“.⁶⁹

Tačiau, artėjant prie saktės pabaigos, mūšis pasviro į kitą pusę. Vladimiras Andriejevičius pereina į priešpuolį. It taurai, rusai atmuša totorius. Pagonys išblaškyti.⁷⁰

Dabar Mamajaus eilė bėgti, kaip pilkam vil-

kui. Jis apleidžia savo palydą ir išbėga į Kafą, kur „prancūzai“ (Frjazove) jo klausia: „Kodėl tu, pagoni Mamajau, nužygiavai į rusų žeme?“⁷¹

Maskvos valdovas pamąsto apie nuostolius ir apie patį kruviną mūšį. Tūlo Maskvos bajoro Mykolo Aleksandravičiaus lūpomis, Sofonijas pateikia Dimitrai Ivanovičiui nuostolių sąrašą, būtent⁷²:

„Viešpatie, didi kunigaikšti Dimitrai Ivanovičiau! Praradome, gosudare, 40 Maskvos didžiųjų bajorų (didikų), ir 12 Belozero kunigaikščių, 30 Naugardo posadnikų ir 20 Kolomnos bajorų, ir 40 Serpuchovo bajorų, 30 Lietuvos ponų, 20 Perejaslaulio bajorų, 25 Kostromos bajorus, ir 35 Vladimiro bajorus, ir 50 Suzdalės bajorų, ir 70 Riazanės bajorų ir 40 Muromo bajorų, ir 30 Rostovo bajorų, ir 23 Dimitravo bajorus ir 60 Možaisko bajorų, ir iš viso mūsų palydos nuostojo pustrečio šimto ir trijų tūkstančių vyrų“.

Aišku, 253,000 žuvusių skaičius yra fantastiškai perdėtas. Bet pavienių sričių bajorų nuostoliai gali atitikti tikrovę. Juk, jų suskaičiuota 551. Apie totorių nuostolius lakoniškai pasakyta: „beskaitlės aibės totorių krito“.⁷²

Laikydamasis savo „vieningos Rusios žemių“ obalsio Sofonijas nutylėjo faktą, kad lietuvių ir Riazanės kariniai būriai kliudė Dimitro Ivanovičiaus karių grįžimui į Maskvą ir kad jie puldinėdami padarė maskvėnams daug nuostolių ir paėmė daug grobio.

XI. PASEKMĖS

Mūšio pralaimėjimas buvo rimtas smūgis totoriams, tačiau nebuvo fatališkas. Mamajui pavyko gana greitai surinkti naują kariuomenę žygiui prieš Maskvą. Tuo tarpu, Mamajui iškilo naujas, didesnis pavojus. Kadangi jisai nebuvo tiesioginis Čingischano palikuonis, tai jo nusilpnėjimu pasinaudojo Tochtamyšas. Tochtamyšas buvo mongolų didžiojo chano Tamerlano (Timur Link) vasalas, Sarajaus valdovas. 1381 m. jis nužygiavo į vakarus su mėlynąja orda, perėjo Volgą ir įsiveržė į rusų pietines stepes.

Prie Kalkos upės Tochtamyšas sutriuškino Mamajaus kariuomenę. Totorių emirai ir generolai suskubo pripažinti Tochtamyšo valdžią. Mamajus su keliais palydovais išbėgo į Krymą, į Kafos uostą, kurį tuo metu valdė genujiečiai. Jam pavyko atsigabenti savo auksą ir brangenybes, kuriomis tikėjosi pasamdyti karius ar pats prabangiai išsilaikyti Kafoje. Genujiečiai jį priėmė, tačiau netrukus nužudė jį ir paglemžė jo visą turtą. Nikono metraštininkas filosofiškai pastebėjo: „Ir taip nuodėmėje baigėsi Mamajaus nuodėmingas gyvenimas“.⁷³

Po savo pergalės Tochtamyšas tapo Aukso

ordos rytinių ir vakarinių valdų (ulusų) valdovu. Jis tapo vienas iš tada galingiausių valdovų. Tad jam ir rūpėjo atstatyti Aukso ordos viršenybę Rusijoje. Jis patvirtino Mamajaus sąjungą su Lietuva ir savo pasiuntinybę nusiuntė pas Jogailą, įteikdamas Lietuvos didžiajam kunigaikščiui įrašą.

Nors Dimitras Doniškis visų rusų buvo laikomas didvyriu, jo pergalė Kulikovo pole jam neatnešė didelės naudos. Mūšio nuostoliai tikrai nusilpnino jo karinį potencialą. Nors didysis chanas Tamerlanas raštu padėjo Dimitrui už tai, kad jis buvo sumušęs bendrą priešą Mamajų, tačiau tarp Aukso ordos ir Maskvos kilo trintis.

Tochtamyšas reikalavo iš visų rusų kunigaikščių paklusnumo ir duoklių, bet Maskva jo reikalavimų nepatenkino. Todėl 1382 m. Tochtamyšas išžygiavo prieš Maskvą. Suzdalės ir Riazanės kunigaikščiai pasidavė jam be pasipriešinimo, o Riazanės Olegas net atvedė totorius prie Kremliaus. Dimitras Doniškis, išsigandęs paliko Maskvą ir pabėgo pradžioje į Perejaslaulį, o paskui į Rostovą. Maskvą gynė Astikas Algirdaitis. Tačiau Kremlius buvo paimtas klasta. Maskva buvo apiplėšta ir sudeginta. Žuvo 24,000 maskvėnų.

“Didvyris” Dimitras Doniškis tada tupėjo užsidaręs su šeima Kostromoje, nieko nedarydamas kraštui ginti. Vien tik pusbroliis Vladimiras Andriejevičius išdrįso pulti plėšiančių totorių pulką ir jį sumušti. Apiplėšę Maskoliją, totoriai pasitraukė su dideliu grobiu ir belaisviais.

Jogailos nevykęs žygis dar labiau pakenkė jo autoritetui Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje. DK Kęstutis sužinojo apie jo slaptus sandėrius su kryžiuočiais. Kilo naminis karas tarp Kęstučio ir Jogailos šalininkų. Tik po 10 brangių Lietuvos metų Lietuvos Didžioji Kunigaikštija atsigavo, kai didžiojo kunigaikščio valdžią paėmė Vytautas.

Eventualiai, kunigaikštis Andrius Algirdaitis susitaikė su gimine ir pripažino Vytauto autoritetą.

Kaip matome, Kulikovo mūšio dalyviai neturėjo tiesioginės naudos iš to mūšio. Mamajus, Dimitras ir Jogaila, iš tikrųjų, tik nukentėjo nuo to mūšio.

Istoriškai Kulikovo mūšis buvo reikšmingas rusų kovose atsikratyti nuo totorių jungo. Nors mūšis nepanaikino totorių valdžios Rusijoje, tačiau maskvėnai sudavė didelį smūgį Aukso ordai. Jie įrodė, kad suvienyti rusai gali sumušti totorius. Šis faktas prisidėjo vėliau prie ordos nuosmūgio. Mūšio pasekmės sustiprino Maskvos vaidmenį valstybingumo formuotėje. Kitaip tariant, DLK Jogaila prakišo reikalą!

IŠNAŠOS

38. Ten pat, psl. 56.

39. Apie Kulikovo mūšį žr. Nikono metraštis, PSRL, XI; M.N. Tichomirov, *Povesti o Kulikovskoj bitve*, Maskva, 1959; B.D. Grekov, A.J. Jakubovskii, *Zolotaja orda i jeje padenie*, Maskva-Leningradas, 1956; M.N. Tichomirov, “Kulikovskaja bitva 1380 g.”, *Voprosy istorii*, 1955., nr. 8.

40. Nikono metraštis, psl. 56-57.

41. Ten pat, psl. 58.

42. Ten pat, psl. 59.

43. Ten pat.

44. “I tako Peresvėts, poslušnik prepodnago ihumena Sergija, poide protivu Tatarškago bogatvria Temir-Murzv. i udarišasja krėpko, toliko gromko i silno, jako zemlė potrtjisja i spadoša oba zemlju mertvy i tu konecė priaša oba”. Ten pat, psl. 60.

45. Ten pat.

46. Kai kurie vėlesni autoriai rašo, kad Dimitras Ivanovičius buvęs bailus ir kautynių įkaršty apsimetęs nukautas, esą, pasislėpęs tarp lavonų.

47. Nikono metraštis, psl. 60-61.

48. Ten pat, psl. 61.

49. Pilnas nukautų kunigaikščių sąrašas išvardintas Nikono metraštyje, psl. 65.

50. Ten pat, psl. 62.

51. Ten pat, psl. 65.

52. “I otselė ot strany Litovskia knjazė Jagailo Litovskij, izė priide so vseju siloju Litovskoju pogannomu Mamaju i Tatarom na pomoščė, a christianom na pakostė, no i ot tėch Bog izbavil: ne pospeša na srok za malym, za edino dniščė naimenši; no točiju slyšav knjazė Jagajlo Olgerdovičė i vsja sila ego, jako velikomu knjazju Dimitriju Ivanovičju s Mamaem boj byl i velikij knjaz odolėl, a Mamaj pobėzal bezo vsjakago poždanėja. Knjazė že Jagajlo so vseju siloju Litovskoju pobėza nazad s velikuju skorostiju, nikimže gonim; ne vidėša bo togda velikago knjazja, ni rati ego, ni oružia ego, no tokmo imjami ego bojachsusja i trepetachu”. Ten pat, psl. 66.

53. D. Ilovaiskij, *Istorija Rossij*, II, Maskva, 1884, psl. 3.

54. Nikono metraštis, psl. 66.

55. Johanns von Posilge, “Chronik des Landes Preussens”, *Scriptores Rerum Prussicarum*, Tomas II, Leipcigas, 1863, psl. 115.

56. “Slovo o velkim knjazi Dmitrii Ivanoviči i bratje ego knjazi Volodimere Ondrėjeviči, kako bilisja za Donom za svoja velikuju abidu s poganyem carem Mamaem” — Pilnas rekonstruotas sakmės tekstas pas Roman Jakobson, Dean S. Worth, red., *Sofonija's Tale of the Russian-Tatar Battle on Kulikovo Field*, Haga, 1963, psl. 28-39 (Toliau žymimas: Sofonija's Tale).

57. *Sofonija's Tale*, psl. 28-29.

58. Kalantyras — plokštiniai šarvai be rankovių (rus. kolontyr).

59. *Sofonija's Tale*, psl. 29-30.

60. Ten pat, psl. 30.

61. Ten pat, psl. 30.

62. “Sberem mylju družinu panovei udalye Litvyi, chrabrych udalėcev”. Ten pat, 31.

63. “A sami vsjadem, brate, na svoe borzye konionė, posmotrim bystrogo Donu, ispiem šelomom Mečė, ispytaem Mečev svoich Lotovėskych o šelomy Tatarėskye, sulicė Nemeckych o baidany busormanėskye.” Ten pat, psl. 31.

64. “Brate Ondrei! Ne pošėadim života svoego za zemlju za Rusėkju i za vėru christėjanėsuju i za obidu velikogo

KELIAS Į ŠARVUOČIŲ TARNYBĄ

KPT. STASYS KUZMICKAS

1922 m. rudenį lankiau Ukmergės gimnazijos 3-čią klasę: Kasdieną du kart praeidavau pro Šarvuotininkų kareivinių rajoną ir matydavau šarvuočius ir jų karius. Nedrįsau įeiti į kareivinių rajoną ir pažiūrėti iš arčiau į dideles, metalines mašinas. Pro mašinų šonus kyšojo vamzdžiai — žinojau, jog tai kulkosvaidžiai. Matydavau karininką ir kareivius besidarbuojančius prie šarvuočių. Vieną rytą įėjo į klasę Ukmergės gimnazijos direktorius Jonas Baronas, o su juo kartu tas karininkas, kurį matydavau Šarvuočių rajone. Direktorius pasakė:

— Tai yra kapitonas Raščius. Jis dėstys jums geometriją.

Klasėje visi susižavėjome naujo mokytojo asmenybe, o ypatingai, mergaitės. Jos šnabzdėjosi tarpusavyje ir gėrėjosi karininko išvaizda. Naujas mokytojas patiko visiems mokiniams.

Pamokai baigiantis jis mums papasakodavo apie Nepriklausomybės kovas ir šarvuočių veiksmus kautynėse. Tai būdavo mums visiems įdomiausia pamokos dalis. Kpt. Raščius net atsakydavo į paklausimus apie šarvuočius ir leido, norintiems, apsilankyti šarvuotininkų rajone, kuris buvo apie pusę kilometro nuo gimnazijos rūmų, tada Daugpilio, vėliau Utenos gatvėje.

Atvykusius į rajoną mokinius kareiviai maloniai sutikdavo ir leisdavo įlipti į šarvuočių vidų. Paaiškindavo ir parodydavo kaip aptarnaujami kulkosvaidžiai. Dalinyje buvo trys šarvuočiai: „Aras“, „Perkūnas“ ir „Žaibas“. Kareiviai sakydavo, kad mūsų kariuomenė turi daugiau šarvuočių — jie yra Kaune. Aš tapau lyg užburtas šarvuotininkų tarnybos, o ypatingai geometrijos mokytojo. Nors buvau dar tik 14-kos metų,

galvojau — kokia būtų man laimė, jei tapčiau nors dalinai panašiu į kpt. Raščių ir vadovaučiau šarvuočiams.

Pasikalbėjimuose kpt. Raščius mūsų klausė, ar mes norėtume būti šarvuotininkais. Aš buvau tarp tų, kurie norėjome būti toje tarnyboje. Tačiau, aš dar norėjau ir vadovauti šarvuočiams. Į tai kpt. Raščius paaiškino, kad vadovavimui reikia įgyti atitinkamą mokslo cenzą ir baigti Karo Mokyklą. Karo Mokyklą baigus reikia daryti žygių būti skiriamam į šarvuočių tarnybą. Jis dar paaiškino, kad Karo Mokykloje nėra atskiro kurso šarvuotininkams.

Kpt. Raščiaus žodžiai įstrigo į mano širdį ir protą ir noras tapti šarvuotininku manęs ilgai neapleido. Galvojau — tolimas kelias, bet mielas.

1923 m. pavasarį (o gal vasarą) šarvuočiai Ukmergę apleido, o su jais ir mūsų geometrijos mokytojas. Gavome kitą mokytoją. Ir taip laikas slinko — kas metai iš klasės į klasę, ir 1928 metais baigiau Ukmergės Gimnaziją, VI-ją laidą. Įstojau į Karo Mokyklą ir ją baigiau 1930, Vytauto Didžiojo metais. Tai buvo XII laida. Galimybės pakliūti į šarvuočių tarnybą nebuvo. Tik baigę Technikos mokyklą kariūnai buvo paskirti į inžinerijos tarnybą.

Aš pasirinkau I pėstininkų, D. Lietuvos Kunigaikščio Gedimino pulką Ukmergėje. Buvau paskirtas į 4-tą kuopą jaunesnioju karininku. Kuopos vadas kpt. Adomas Treideris manim pasitikėjo ir mažai kišosi į kuopos reikalus. Man į kuopą atvykus, vyresnį kuopos karininką iškėlė ir likome kuopoje tik kuopos vadas ir aš. Bataliono vadas kpt. Šurkus žinojo kas vyksta kuopoje. Viršila Basijokas buvo tikras kuopos šeimininkas.

Pėstininkų tarnyba man patiko. Darbas ir laikas išdilino mintis apie šarvuočių tarnybą. Atrodo, viršinininkai mane mėgo, nes 1931 m. ge-

knjaza Dmitrija Ivanoviča!

“Uže bo, brate, stuk stučits i grom gremits v kamanė grade Moskvė, — to ti, brate, ne stuk stučits, ni grom gremets, stučits silėnaja rats velikogo knjazja Dmitrija Ivanoviča, gremjats udalėci Rusėstii zoločenymi dospėchy i šelomy i čerlenymi ščity.

“Sėdlai, brate Ondrei, svoe borzje konionė, o moi gotovi, nepredi tvoich osėdlani.

“Vyjedem, brate, v čistoe pole, posmotrim svoim polkov, kolėko s nami chrabrye Vitvy.

“A chrabrye Litvyi s nami 70 tysjačė kovanyje rati.

“Uže bo, brate, v zvejaša silėnii vētri s morja na ustė Donu i Dnėpra, prilelėjaša tučju veliku na Rusėkju zemlju, is tučė vystupisa krovavje zorė, o v nich trepešėjuts sinie molnėi.” Ten pat, psl. 31.

65. Posmas 61, psl. 32.

66. “I voi s nami tri sta tysjačė kovanye rati, a voevody u nas krėpa, družina svėdoma”, posmas 63. Ten pat, psl. 32.

67. Posmai 76-80.

68. Posmai 81-83. Ten pat, psl. 34.

69. “Luče by nam potjatym pasti, neželi polonenym byti ot poganych Tatar”, posmas 83. Ten pat, psl. 34.

70. “Čemu ti, pogani Mamai, na Rusėskuju zemlju?” posmas 157. Ten pat, psl. 38.

71. Posmas 173. Ten pat, psl. 38.

72. “A Tatar palo besčislno mnogoe množestvo”. Posmas 174. Ten pat, psl. 38.

73. Nikono metraštis, psl. 69.

Schemas braižė B. Balčiūnas

gužės mėn. buvau perkeltas į Mokomąją kuopą būrio vadu. Mokomosios kuopos vadas buvo kpt. Petras Ciūnis. Vyr. kuopos karininkas lt. Povilas Vinkšnelis. Būrių vadai — jaun. lt. Jonas Arnastauskas, jaun. lt. Stasys Kuzmickas ir jaun. lt. Juozas Paknys.

1933 m. rudenį pulko vadas plk. lt. M. Rėklaitis laikinai buvo pakeistas gen. št. plk. Z. Gerulaičio. Žygiai ir pratimai laukuose padažnėjo.

Vieną ankstų rudens rytą 1-mo p.p. I batalionas, papildytas Mokomos kuopos dviem būriais, išžygiavo vieškeliu Ukmergė - Širvintai. Batalionui vadovavo mjr. Šlepetys. Pasiekus Krikštėnų kaimą batalionas sustojo poilsio. Po poilsio batalionas persitvarkė ir, vaizduodamas "mėlynuosius" pradėjo žygį vieškeliu Ukmergės kryptimi. "Mėlynųjų" tikslas: sueiti į sąlytį su "baltaisiais", kurie buvo įsitvirtinę Vaitkuškio rajone. Aš su būriu buvau paskirtas į priekinę saugą. Jau iš ryto linojo. Po pietų, žygio Ukmergės kryptimi metu, pradėjo smarkiai lyti. Visi buvome permirkę, o aš neturėjau milinės. Maždaug apie 3 km į pietus nuo Vaitkuškio dvaro, važiuojanti mašina sustojo ir gen. št. plk. Gerulaitis rankos mostelėjimu pašaukė mane prie mašinos. Jis pats išlipo iš mašinos, nusiėmė brezentinį lietpaltį ir užmetęs jį ant mano pečių, išsoko atgal į mašiną. Sėdėdamas mašinoje padavė man bataliono vėliavėlę ir įsakė:

— Leitenante, vaizduosi vieškeliu važiuojantį "šarvuotį" ir tikiuosi, kad atliksi pavestą uždavinį. Momentui aš apstulbau. Nežinojau ką atsakyti, nežinojau kaip veikti. Mašiną nuvažiavo. Pasišaukia būrininką, vyr. puskarininkį Praną Kličių, ir trumpai jam pakartojau mums duotą uždavinį ir pridūriau:

— Tęsk žygį! Pranešk kuopos vadui!

Užsidėjau tinkamai lietpaltį, iškėliau vėliavėlę ir pradėjau "važiuoti" vieškeliu, Vaitkuškio kryptimi. Prisiminiau kpt. Raščių ir jo pasakojimus apie šarvuotųjų veikimą Nepriklausomybės kovose. "Pavažiavęs" apie du šimtus metrų, pasiekiau kelio pakilimą. Iškėliau vėliavėlės viršų pro pakilimą ir dairiausi aplinkui. Pro žiūronus pastebėjau "baltųjų" poziciją, maždaug už kilometro. Rengiausi "važiuoti" pro aukštumėlę — pakilimą, bet tuo metu abiejuose sparnuose nuaidėjo trimittas: pratimai baigti.

Po poros minučių prie manęs, "šarvuotio" privažiavo pulko vado mašina. Aš nusiėmiau lietpaltį ir gražinau su vėliavėle plk. Gerulaičiui, pasakydamas ačiū už lietpaltį. Jis iškišo galvą pro mašinos langą ir man tarė:

— Ačiū, leitenante, atlikote gerai! — Ir nuvažiavo.

Aš šyptelėjau . . .

Po to pratimo vėl šarvuotųjų tarnyba įstrigo man į galvą.

1934 m. spalio mėn. pabaigoje aplankė mane iš Kauno Šarvuotųjų Rinktinės adjutantas lt. Pranas Ambroziūnas. Būnant Karo Mokykloje su Pranu suartėjome patruliuojant Karo Mokyklos rajone ir būnant kartu kuopos vidaus tarnyboje. Su juo tuomet išsikalbėjome apie mokyklų baigimą ir savo tikslus. Jis buvo baigęs Aukštesniąją Technikos Mokyklą ir sakėsi norįs tęsti karinę tarnybą Šarvuotųjų Rinktinėje. Aš jam pasakojau, kad ir aš esu linkęs į šarvuotųjų tarnybą. Pasakiau, kad jau 1922 m. esu susipažinęs su Ukmergėje buvusiais šarvuočiais ir jų karininku. Pranas patiko mano pasakojimai. Baigiant vakarienę, Pranas ir sako:

— Stasy, ar žinai, ko pas tave atvažiavau? Reikalas toks: žinau, kad tu nori būti šarvuotųjų tarnyboje ir noriu tau pasakyti, kad yra organizuojami kursai karininkų parengimui šarvuotųjų tarnybai. Kariuomenės įsakymas tuo reikalu jau išleistas. Kaip tik sužinosi — paduok raportą, kad nori stoti į tuos kursus. Tik nedelsk! Tikimės daug norinčių į tuos kursus.

Aš padėkojau Pranui, tik suabejojau, nes pulko vadas plk. Rėklaitis galėjo mano raporto nepraleisti.

— Matai, — sakau Pranui, — neseniai esu paskirtas Mokomos kuopos vyresniuoju karininku. Prieš pora savaitių grįžau iš Kūno Kultūros kursų Kaune ir man pridėjo pulko sporto vadovo pareigas.

Pranas, manęs išklausęs, trumpai pasakė:

— Paduok raportą! Ir Šarvuotųjų Rinktinėje reikalingas sporto vadovas.

Tai pasakęs, sėdo ant savo "Indian" ir nudūmė . . .

Sužinojęs pas pulko adjutantą kpt. Bronių Karevičių apie šarvuotininkų kursus, tą pat dieną parašiau raportą kuopos vadui kpt. Kostui Liaudanskiui. (Kuopos vadas kpt. Ciūnis buvo paskirtas į Kaišiadorių komendantūrą, o kpt. Liaudanskis perėmė Mokomos kuopos vado pareigas). Kpt. Liaudanskis, perskaitęs mano raportą, nustebo ir pasakė:

— Leitenante, turite labai gerai. Geriau niekur negausi. Tamstos raporto aš neturiu teisės sulaikyti. Žiūrėsim, ką pulko vadas uždainuos; aš tikras, kad tavęs neišleis.

Tą pat dieną, po pietų, adjutantas man pranešė, kad pulko vadas nori mane matyti. Ži-

nočiau kodėl ir rengiausi pasiteisinti dėl savo raporto. Pulko vadas įdomavosi mano norais ir troškimu pereiti į šarvuočių tarnybą. Aš jam papasakojau apie 1922 m. stovėjusius Ukmergėje šarvuočius. Pulko vadas pasakė, kad jis gerai prisimena tuos laikus ir žino, kaip šarvuočiai veikė kautynėse. Atsistojęs pasakė:

— Matau, kad jūsų norai yra pamatuoti ir jūs turite rimtą pagrindą vykti į kursus. Gaila netekti jūsų. Daug tikėjaisi iš jūsų. Maniau, kad jūs esate patenkintas darbu pulke.

Paspaudęs man ranką, palinkėjo laimingos ateities naujoje tarnyboje. Išeidamas iš kabineto padėkojau pulko vadui ir pridūriau:

— Pone pulkininke, gal aš nesugebėsiu baigti kursų ir grįšiu.

Pulkininkas atsakė:

— Važiuk sveikas ir negrįžk!

ŠARVUOTININKŲ TARNYBOJE

1934 metais karo vadovybė pirkto Anglijoje 16 lengvų žvalgybinių tankų (tankečių-tankelių), ginkluotų vienu "Vickers" kulkosvaidžiu 7,9 mm. Taip pat Švedijoje pirkto 6 šarvuotus auto, ginkluotus dviem kulkosvaidžiais 7,9 mm ir automatinio pabūklų "Oerlikon", 20 mm. Motoras 75 a. jėgų "Benz-Mrcedes". Šarvuočių Rinktinė neturėjo pakankamai kadro naujų kovos mašinų aptarnavimui. 1934 metų pabaigoje Kariuomenės įsakyme buvo paskelbta žinutė, kad prie Kariuomenės Technikos Štabo bus kursai, šarvuočių tarnybai karininkų paruošimui. (Čia turim mintyje tankus ir šarvuotus auto). Buvo patiekti 24 raportai, iš įvairių kariuomenės dalių, norinčiųjų įstoti į tuos kursus. Šeši raportai tapo patenkinti (pagal Šarvuočių Rinktinės adjutanto ltn. Ambroziūno informaciją).

1935 m. sausio 2 dieną, Šarvuočių Rinktinėje, Fredoje (prie Kauno), susirinko 12 kursantų: 6 iš Šarvuočių Rinktinės, žinių pagilininimui ir 6 kursantai iš kitų kariuomenės dalių.

Šarvuočių Rinktinės adjutantas išrikiavo visus kursantus ir pristatė juos Šarvuočių Rinktinės kursų viršininkui plk. ltn. Zigmui Televičiui. Plk. ltn. Televičius trumpai pasakė:

— Turėsite daug dirbti, kad įsigytumėt tinkamas žinias šarvuočių tarnybai.

Jis atkreipė ypatingą dėmesį į naujus, jam nepažįstamus veidus.

Kursai vyko Karo Technikos Štabo patalpose, Auto Rinktinėje (Šančiuose) ir laukuose. Nauji kursantai buvo apgyvendinti Fredoje ir kasdien, 7 val. 45 min. vykdavo į Karo Technikos Štabą, arba Auto Rinktinę. Tam tikslui Auto Rinktinė

paskyrė lengvą sunkvežimį.

Kursų programoje buvo:

1) Auto pažinimas: motorai, šasi, elektrinis įrengimas. Lektorius kpt. Petrauskas.

2) Važinėjimo praktika. Lektorius kpt. Petrauskas.

3) Ryšiai, radio technika, įskaitant Morzės abėcėlę ir telegrafavimą. (Jei neklystu, lektorius plk. ltn. Maciulevičius).

4) Braižyba. Lektorius inž. plk. ltn. Antanas Novickis.

5) Taktika ir šarvuočių veikimas ir panaudojimas. Lektorius gen. štl. plk. ltn. Grinius.

6) Lauko remonto dirbtuvės. Lektorius plk. ltn. Babickas.

Norint sėkmingai baigti kursus ir pereiti į šarvuočių tarnybą, kursantai (ypatingai naujieji) turėjo daug ir sunkiai dirbti.

Susipažinus su motorais ir mašinų kliūtimis, kursantai atliko važinėjimo praktiką. Auto Rinktinė paskyrė kursantams vieną seną motociklą, be priekabos ir kitą su priekaba. Abu buvo "Indian" markės. Taip pat davė seną vokišką sunkvežimį "Komnik", rodos, 1916 m. To sunkvežimio užpakaliniai ratai buvo varomi grandinėmis. Kursantams iš Šarvuočių Rinktinės nereikėjo atlikti važinėjimo praktikos, jie visi jau buvo vairuotojai. Buvo daug jumoro keičiant motociklą be priekabos į motociklą su priekaba. Daug laiko buvo skiriama ryšiams. Susipažinus su radijo įrengimais daug valandų reikėjo praleisti Morzės abėcėlės ryšiams. Kad sugebėtume skaityti brėžinius, buvo daug laiko paskirta braižybai. Lektorius inž. plk. ltn. Novickis pats kiekvienam aiškindavo ir padėdavo braižyti. Daug pusdienių praleidom laukuose su gen. štl. plk. ltn. Griniu. Jis duodavo mums aplinkybes, o kursantai turėjome daryti sprendimus, kaip ir kur panaudoti šarvuočius.

1935 m. gegužės 31 dieną kursai buvo baigti. Nauji kursantai grįžo į savo dalis ir buvo paleisti atostogų.

Kursantų sąrašas: kpt. Nikodemas Migevičius, j. ltn. Viktoras Perminas, ltn. Dionyzas Meižys, j. ltn. Heliodoras Daugėla, ltn. Albinas Griškevičius, j. ltn. Juozas Leščinskas, ltn. Stasys Kuzmickas, ltn. Vytautas Pečiūra, ltn. Martynas Jokubaitis, j. ltn. Petras Bratėnas, j. ltn. Antanas Valiūškis, j. ltn. Albinas Repševičius.

Birželio mėn. pabaigoje, kariuomenės įsakymu, kursantai buvo pervesti į Inžinerijos Korpa ir paskirti į Šarvuočių Rinktinę.

Aš buvau paskirtas į Šarvuočių Auto korpa. Kuopos vadas buvo mjr. Budrickis. Kareivinės bu-

↑ Kursantų pratimai prie Jonavos 1935 m. balandžio mėn. Išvesta iš rikiuotės tanketė. Deš. j. ltn. Petras Bratėnas ir ltn. Stasys Kuzmickas, kair. mechanikas ir šoferis.

↓ 1-mo Gusarų Didž. Lietuvos Etmono Radvilo p. šarvuotinė. Prie šarvuočio deš. stovi virš. Albertas Alyta. Priekyje iš kairės: j. psk. Juozas Menkelėūnas, vyr. psk. Matas Šidagis ir dalinio v-kas ltn. S. Kuzmickas. Ant šarvuočio — tarnybų vyrai. 1935 m. rugsėjo mėn.

vo Kaune, Perkūno gatvėje.

1935 m. vyko mūsų kariuomenės pergrupavimas. Tas palietė ir Šarvuočių Rinktinę. Seni tankai "Renault" tipo buvo pakeisti naujais, 6 seni šarvuočiai pakelti 6 naujo tipo šarvuotais auto. Senųjų tankų ginklavimas buvo tas pats, kaip ir naujųjų, bet manevravimo galimybė ir greitis buvo nepalyginamai geresnis naujųjų tankų (tankečių).

Nauji šarvuoti auto padarė labai gerą įspūdį. Jų ginklavimas ir judrumas, greitis, buvo geresni, negu senelių šarvuočių. Naujo šarvuočio tarnyba buvo 5 vyrai. Bokštelyje kulkosvaidininkas ir pabūklininkas. Pabūklininkas buvo ir šarvuočio viršininkas. Priekyje šoferio ir šalia jo — kulkosvaidininkas. Mašina turėjo vairą ir užpakalyje, tad nebuvo reikalo daryti apsisukimus nepatogioje vietovėje. Šarvuočių greitis buvo iki 65 km per valandą. Mūsų senieji šarvuočiai, dėl jų svorio ir motoro menkumo, nepajėgdavo užvažiuoti į Parodos g-vės kalną ir turėjo važiuoti Savanorių Prospektu, arba aplink Ažuolyną, kad atvažiuotų į šarvuočių kareivines, Perkūno gatvėje. Nauji šarvuoti auto lengvai įkoptavo į Parodos gatvės kalną antruoju bėgiu.

Atvykus į šaudyklą (prie 5 p. pulko Panemunėje) naujieji šarvuoti auto parodė savo silpnybę. Pilnoje parengtyje šarvuočio svoris siekė iki 9 tonų, motoras 75 ark. jėgų, sukabinimas — sankaba — tik vieno sauso disko. Smėlėtame, ar purviname kelyje, sankaba sudildavo ir, maždaug 2-jų mėnesių laikotarpyje keturių šarvuotų auto sankabas teko pakeisti. Šarvuotų auto pirkimo komisija tapo užaliarmuota. Iškviesti iš Švedijos mechanikai ir šarvuotų auto sankabos Auto Rinktinėje buvo pakeistos į kiek stipresnio tipo.

Kaip jau minėta, 1935 m. prasidėjo kariuomenės pergrupavimas. Šarvuočių Rinktinė buvo perkelta iš Fredos į Radviliškį. Nauji šarvuoti auto buvo išskirti iš Šarvuočių Rinktinės ir įjungti po du, į tris kavalerijos pulkus. Pulko šarvuočių vadais buvo paskirti šie karininkai: į Pirmą Gusarų D. Liet. Etmono Radvilo pulką buvo paskirtas ltn. Kuzmickas, į Anrą Ulonų D. Liet. Kunig. Birutės pulką — j. ltn. Jonas Kukta ir į 3-čią Dragūnų pulką — j. ltn. Juozas Leščinskas.

Tuo metu gusarų pulko vadu buvo gen. št. plk. Aloyzas Valušis. Pulko vado padėjėju — mjr. Kazys Labutis. Po lenkų ultimatumo plk. Valušis buvo paskirtas kariniu atstovu Lenkijoje ir balandžio pab., ar gegužės pradž. išvyko į Varšuvą.

1936 m. pavasarį, prie kiekvieno kavalerijos

pulko, buvo sudaryti po 50 vyrų dviratininkų būriai. Dviratininkai bendradarbiavo su šarvuotais auto. Ir taip vyko apmokymas, šoferių paruošimas, šaudymo pratimai šaudyklose poligone ir, kasmet, rudens manevrai. Gyvenimas ėjo normalia vaga.

Staigmena! 1938 metais kovo mėn. Lenkijos vyriausybė ėteikė Lietuvos vyriausybei ultimatumą dėl Vilniaus krašto. Po to sekė Muencheno paktas ir, atrodė, kad Europos dangus giedrinasi. Bet štai, antra staigmena: 1939 m. kovo mėn. Vokietijos vyriausybė ėteikė Lietuvos vyriausybei reikalavimą perduoti Klaipėdos kraštą Vokietijai. Pasirodė, kad Muencheno paktas yra tik popieriuje . . . Ir, štai, vėl — rugpiūčio 23-čią, 1939 m. Ribentropas ir Molotovas sudarė sutartį Maskvoje. Europos valstybių vyriausybių galvos nekantariai laukė tos sutarties rezultatų. O gi, jie paaiškėjo, kai rugsėjo 1 d. 1939 m. Vokietija pradėjo II Pasaulinį karą puldama Lenkiją. Po to sekė rusų įgulų įvedimas į Lietuvą (anot jų, už Vilniaus kraštą ir už Lietuvos saugumą), ir, galutinai, birželio 15, 1940 m. mūsų valstybės nepriklausomybės žlugimo diena — Lietuvos okupacija.

Rusams okupavus Lietuvą (taip pat Estiją ir Latviją), mūsų kariuomenės vadovavimas priklausė jau nuo Maskvos. Kariuomenės dalys tapo išblaškytos, kavalerijos pulkai išskirstyti.

Spalio mėn. man buvo įsakyta vykti su šarvuočiais į Pabradę ir ten laukti tolesnių nurodymų. Pabradėje gavau įsakymą perduoti šarvuotus auto rusų kariuomenės daliniui.

Liūdna ir pikta buvo skirtis su savo šarvuotais auto, su kuriais penkis metus dirbta, apmokant jų tarnyba. Atsisveikinant su savo kovos mašinom, vyrai glostė jas ir linkėjo joms sėkmės. Pasirodė ir ašaros akyse. Kaip mes be jūsų apsiginsime, mieli šarvuočiai? . . .

Ir skaudu ir gaudu buvo . . . Grįžtant iš Pabradės sunkvežimyje buvo tylu, girdėjosi tik sunkvežimio motoro ūžimas. Sustojus Trakuose norėjau vyrus šiek-tiek prablaivyti, aplankant istorines vietas, tą garbingą ir garsią Trakų pilį. Bet pasirodė, kad pilis uždaryta ir lankytojai neįleidžiami. Pagalvojau — tai yra okupanto pirmas mostas nuslopinti tautinę idėją lietuvių širdyje.

Grįžome į Kauną. Pasijutome, kad slegia netekimo jausmas, kaip po artimo laidotuvių. Garažai buvo atidaryti, tušti. Vėjas daužė jų duris. Mano mintys vis vedė į Pabradę, prie paliktų mašinų.

Ir vėl iš ten mintys nusikėlė į 1922 metus, į šarvuotininkų rajoną Ukmergėje. Juk mano troš-

PIRMOJI LIETUVIŠKA OPERA “GRAŽINA” VALSTYVĖS TEATRE KAUNE

ARĖJAS VITKAUSKAS

Opera buvo P. Olekos pastatyta, Jurgio Karnavičiaus parašyta — 4 veiksmų, 5 paveikslų, pagal Ad. Mickevičiaus poemą su K. Inčiūros parašytu libretu, dirigentas M. Bukša, A. Galdiko dekoracijos, kostiumai ir butaforija, režisūros padėjėjas J. Stumbras, lygiai tuo metu, kai sukako Lietuvos nepriklausomybės 15 metų — vasario 16 dieną. Taigi, ta diena bus istoriška Lietuvos muzikoje.

Kaip paprastai, tą dieną teatras buvo pilnas, pirmiausia, įvairių užsienio diplomatų ir kitos oficialios publikos, bendrai — pilnutėlis. Sulaukus prezidento, buvo sugrotas jo maršas, paskui Lietuvos himnas, ir tautinėmis vėliavomis šonuose padekoruotoje scenoje prasidėjo opera. J. Karnavičius, pats operos orkestro dalyvis, todėl ypač sveikintina jo pastanga, kai iki šio laiko nebuvo kitų parašytos didesnės lietuviškos operos.

Pagal Mickevičiaus poemą, veikią asmenys parodyti šie: kunigaikštienė Gražina — V. Grigaitienė, jos vyras Liutauras — K. Petrauskas, dvirikiškas Rimvydas — A. Kučinskas, jaunas bajoras — A. Sodeika, senas vaidila — St. Santvaras, antras vaidila — St. Sodeika, pažas Laimutis — A. Dičiūtė, Ramunė — Gr. (pati — Gražina) Matulaitytė, kvieslys — V. Puškorius; dar dalyvauja minia: bajorai, jaunimas, kareivos, pilėnai. Veiksmas vyksta Lietuvoje Vytauto laikais. Dalyvauja ir papildomas vyrų choras (ved. A. Makačino).

Vaidilų giesmės teikia operai istorinį senovišką atspalvį, o tas joje dainų motyvas ir merginų daina “sulietuvina” šį kūrinį. Panašiai yra sukurta ir opera “Caras Saltanas”. (Ir čia yra kažkas panašu į “skomoročą”, “Care Saltane” jis linksmintojas — pranešėjas prie dvaro). Linksmavimo scena “Gražinoje” vaizduoja lyg ir pasaką, su įpintu politiniu momentu. Čia balandėlė lietuvaitė (su sparnais, “kaip reikia” — baleto darbas), kaip ir kitų pasakos personažų, ją puolęs ir besigerinąs vanagas kryžiuotis, laputė su konfederate ant galvos: suprask, lenkas, ir šoka kiškėliai. “Care Saltane” taip pat skomorochas pasa-

koja panašią pasaką, kurioje liečiami politiniai motyvai, nepalankūs carams ir didžiūnams. Yra jaunimo skambi daina, A. Sodeikos padainuojama su pritarimu.

Pabaigos scena kiek primena taip pat Valstybės Teatre rodomo “Šarūno” pabaigos sceną su laidotuvių — deginimo apeigomis, tik čia įvestos verkėjos — operos choristės atsisveikinimo momentas. (Kodėl tu mirei?.. Ar tu valgyt neturėjai?.. Ar tu namų neturėjai?.. Ar tavęs žmona nemylėjo?..)

Kadangi šis pastatymas dabar, pirmoje eilėje, žymėtinas kaip istorinis, tai pravartu visą turinį išdėstyti, neminint plačiau Grigaitienės ir Petrausko žinomo dainavimo.

Pirmame veiksmė vyksta puota Naugarduko pilyje. Svečiai ir pilies artimieji sveikina laimingai grįžusį iš kelionės savo kunigaikštį Liutaurą. Jis šaltai priima sveikinimus. Tai pastebėjusi kunigaikštienė Gražina nori nutraukti puotą, bet pažo Laimučio ir Ramunės prašoma, nusileidžia. Paskatintos merginos ima dainuoti. Gendančių visų nuotaiką pataiso savo daina Rimvydas, pilies artimas. Intermedijoje klajokliai išdajgininkai, užsukę į Naugarduką, šia proga, vaizduoja paukščių ir žvėrių vestuves. Rimvydas kviečia dainuoti vaidilas. Senasis vaidila nepatenkintas tarpusavio vaidais, atslenkančiu nauju tikėjimu. Jaunas bajoras garbina lietuvių ginklus, žirgą, ir užtraukia žygio dainą. Dainininkams įsisiūbavus, antrasis vaidila, drauge su svečiais, ima garbinti Vytautą, bet tuo tarpu Liutauras trenkia taurę ir liepia visiems išsikirstyti. Visi skirstosi, nesuprasdami Liutauro elgesio. Liutauro širdy kyla apmaudas ir kerštas prieš Vytautą.

Antrasis paveikslas. Muzikalinis abstraktas. Pily naktis. Atvyksta kryžiuočių pasiuntiniai. Liutauras nutaria slapta žygiuoti prieš Vytautą. Pakviečia Rimvydą. Įsako šaukti kareivius ir ruoštis žygiuoti į Lydą, nes ten Vytautas jį pakėlęs kunigaikščiu ir dovanojės žemes. Rimvydas pasakoja senovės papročius, kaip elgdavėsi kunigaikščiai, į naują vietą perkeldami sostą. Liutauras atidengia paslaptį: buvęs pas prūsų ordino magistrą ir sudaręs su juo sutartį — Lydą sunaikinti padėsią kryžiuočiai. Nors Rimvydas smerkia bičiulystę su priešais, Liutauras nė klausyti nenori taikintis su Vytautu, tik trokšta grąžinti pamintą garbę. Liutaurui išėjus, įeina Gražina. Rimvydas jai papasakoja Liutauro planus. Gražina nori perkalbėti savo vyrą, bet Liutauras pasisako kovosiąs ligi galo.

kimas ir viltys išsipildė, juk aš tapau šarvuotiniu ir buvau jų viršininku, kuo norėjau būti — kaip kpt. Raščius. Taigi ir esu, kaip jis . . . O, ne, ne! Toli gražu nuo jo. Esu toli nuo vado, kuris savo šarvuočių ugnimi skynė kelią į Lietuvos laisvės laimėjimą. O aš?.. Aš be pasipriešinimo, be gėdos, atidaviau savo šarvuočius krašto okupantui... Taip buvo įsakyta... Taip reikėjo...

Ir šiandieną, po tiek daugelio metų, kaip filme matau tuos mano laimingus, gražius, liūdnius ir skaudžius išgyvenimus, kurie atvedė mane į išsvajotą šarvuočių tarnybą ir... į jos pabaigą.

Dėl netobulumų, įsiterpusių į mano atmintį, skaitytojus iš anksto atsiprašau. Ypatingai dėl vardų ir pavardžių gali pasitaikyti netikslumų. Prašau, tai pastebėjus, patikslinti “Karyje”.

Viena iš Karnavičiaus "Gražinos" scenų

Gražina, likusi viena, šaukiasi dievų pagalbos, nežinodama ką sakyti kryžiuočių pasiuntiniams prie pilies laukiantiems atsakymo.

Trečiasis paveikslas. Pilies kieme Ramunė laukia Laimučio. Pasirodo ir Laimutis. Abu mylimieji džiaugiasi meile ir ramiaja rudens naktim. Iš rūmų ateina Gražina. Liutauro perkalbėti jai nepavykę, todėl ryžtasi gelbėti pati tėvų žemes. Laimučiu išako išsiųsti vokiečių pasiuntinius: tokia esanti... Liutauro valia. Tačiau, Gražinos širdis nerami. Susirūpinęs ir Rimvydas praneša, kad kareivos jau pasiruošę ir laukia už pilies Liutauro. Su nelaukta žinia įbėga Laimutis: kryžiuočiai šiąnakt pulsį Naugarduką, nes kunigaikštis išvaręs jų pasiuntinius. Slėpdama savo sumanymą, Gražina sakosi dar kartą einanti perkalbėti Liutaurą. Laimučiu liepia, kunigaikščiui išėjus, paduoti ginklus, Rimvydui — šaukti kareivas ir tinkamai pasveikinti valdovą. Renkasi kareivos. Su Liutauro šarvais pasirodo Gražina. Kareivos ją sveikina ir žygiuoja į karą įsitikinę, kad juos veda Liutauras.

Ketvirtasis paveikslas. Už uždangos girdėti kryžiuočių choralas "In Gottes Namen fahren wir". Giesmė nutolsta. Pakilus uždangai, lietuviai gieda himną Kovui. Kareivos išeina. Aikštelė netoli mūšio vietos. Lietuvių atsarginiai seka kovą. Stebisi keistai kovojančiu kunigaikščiu, (kuris ir kardą išeidamas ne taip užsikabino), šaukiasi dievaitį Kovą padėti jų viešpačiui. Staiga, pasirodo juodasis riteris ir nusišubina į mūšio lauką. Paskui jį nubėga ir atsarginiai ginti savo valdovo, bet jau vėlu. Atveda sunkiai sužeistą jų kunigaikštį. Rimvydas ir Laimutis

pažįsta Liutauro šarvais apsirengusią Gražiną. Gražina prašo Rimvydą globoti jos mylimą vyrą ir niekam nesakyti šio karo paslapties. Miršta. Susirinkę kareivos paskutinį kartą pagerbia kunigaikščio (Gražinos) lavoną.

Penktasis paveikslas. Naugarduko aikštėje ties šventykla kraunamas šermenų laužas. Už scenos rauda raudotojos. Pasirodo laidotuvių eiseną. Atnešamas lavonas. Visi gedi žuvusio kunigaikščio. Atsisveikinimo apeigas pradeda Rimvydas ir Laimutis. Artinasi žyniai, vaidilos, kriviai. Kareivos žvangina kardais, vydami nuo mirusio nelabiasias dvasias, (prie to prisideda baletas). Vaidila ragina krauti laužan brangenybes ir lobius, kurie būsią reikalingi mirusiam dausose. Jis ekstazėje regi kritusį karžygį skriejant dangaus erdvėmis. Minia puola belaisvį kryžiuotį, bet tuo tarpu pasirodo juodasis riteris. Jis nusimeta skraistę, ir visi pažįsta Liutaurą. Minia džiaugsmingai prie jo veržiasi, bet jis liepia kurti laužą, nes į dausas žengia jo mylimoji žmona. Liutauras, didžios nelaimės slepiamas, atsimena laimingas meilės dienas ir nebegražinamą laimę. Atsimena įvykdytą kryžiuočiams kerštą, kuris tačiau nebegali jo širdžiai gražinti ramybės. Jis šoka ant laužo ir kartu su Gražina dingsta liepsnose.

Operoje yra ir jumoro momentų. Tai, kovoje, iš abiejų pusių, pasirodo dezertyrai...

Šiuo pastatymu bus padaryta pradžia ir Valstybės Teatro scenoje bus ir visa eilė savų operų, kaip dabar kad yra savų pjesių.

(Rašyta Kaune, po šios operos premjeros).

IŠ ATSIMINIMŲ APIE KARO LAKŪNĄ LTN. JUOŽĄ KUMPIĮ

Karo lakūnas V. Šenbergas

VARĖNOS BOMBARDAVIMAS

1920 m. spalio 4 d. gavau įsakymą bombarduoti šarvuotą traukinį Varėnos stotyje. Skristi turėjo 5 lėktuvai. Tos eskadrilės vadu buvo paskirtas ltn. Juozas Kumpis su žvalgu ltn. Juozu Pranckevičium. Skrido dar du L.V.G. lėktuvai. Viename jų, dešiniajame sparne, skridau aš su žvalgu ltn. Stanaičiu Simu. Kairiajame sparne, kiek prisimenu, skrido ltn. Vincas Švitrys su ltn. Juozu Šabanavičium. Šiai eskadrinei buvo priskirti du "Albatrosai C3". Viename iš jų ltn. Leonardas Peseckas su ltn. Vytautu Jablonskiu, antrame Antanas Gustaitis su ltn. Leonu Verbicku. Pastarasis "Albatrosas", pasirodė, buvo perkrautas ir krito ant sparnų aerodrome. Lakūnai liko sveiki. Tuo būdu išskrido tik 4 lėktuvai. Išskridom 11 val. 20 min. ir grįžom į aerodromą 14 val.

Kai priskridom Varėnos stotį, Kumpis buvo virš taikinio ir leidosi žemyn, o aš buvau į dešinę nuo taikinio, todėl turėjau apsukti ratu, kad galėčiau užskristi virš traukinio, stovinčio prie stoties pastato. Tuo metu, kai dariau minėtą posūkį, pamečiau iš akių Kumpio lėktuvą. Skrendant virš taikinio, mano žvalgas išmetė bombas ir aš, ieškodamas vado lėktuvo, dar du kartu apsukau virš taikinio jo neradęs. Po to, pamatęs kad antras L.V.G. lėktuvas pasuko Kauno link, ir aš parsukridau. Tik būdami aerodrome patyrėm, kad Kumpio lėktuvas negrįžo. Iš lenkų radijo buvo patirta, kad vienas lėktuvas buvo numuštas, lakūnas be sąmonės, o žvalgas gyvas.

Juozas Kumpis dar 6 dienas išbuvo ligoninėje pas lenkus ir mirė 1920.X.10 d. Lenkai mums Juozo kūną grąžino neobliuotų lentų dėžėje.

Kaip pridera žuvusiam lakūnui, mūsų didvyris buvo gražiai pašarvotas lėktuvų angare, paskui, jo šeimos pageidavimu, buvo pervežtas laidoti į Šiaulius. Uždengtame vagonė jį lydėjo ltn. Peseckas ir ltn. Bezumavičius. Laidotuvės buvo iškilmingos, didžiam žmonių būriui, suaugusių ir jaunimo, dalyvaujant.

Žuvusio draugai lakūnai laidotuvių metu skraidė virš eisenos ir kapų, taip pagerbdami vienintelį Lietuvos aviacijos lakūną, žuvusį fronte.

Karo lakūnas ltn. J. Kumpis (šis žuvusio lakūno portretas kabojo Šiaulių gimnazijos salėje).

ŠAULIŲ GIMNAZIJOS KLASĖS DRAUGAS

Sofija Lukauskaitė-Jasaitienė

Su Juozu susipažinau 1918 m. grįžusi su tėvais iš Rusijos į gimtuosius Šiaulius. Likimas mane suvedė su Juozu bendrų draugų Vacbergų jaunimo kvietimas į subuvimą jų tėvų ūkyje ties Šiauliais — Rekyvos ežeru. Jis atsiuntė roges, pakinkytas pora smarkių arklių, kurios apvažiavo kviestų draugų namus, pradedant manim, gyvenusia beveik kitame Šiaulių miesto gale. Miestas karo audrų buvo smarkiai apgriautas ir nuo geležinkelio stoties galėjai matyti Šv. Petro ir Povilo bažnyčios pamatus. Ją galima buvo pasiekti ne gatvėmis einant, bet pramintais per griuvėsius takais.

Kviestųjų tarpe buvo ir Juozas, irgi Šiauliuose gimęs, skaitlingoje, taurių lietuvių Kumpių šeimoje. Jų buvo: Jonas, gimęs 1895 m., vėliau

architektas, po I Pas. karo liko Rusijoje, kur 1926 m. baigė Petrapilio Dailės Akademijos arch. fakultetą. 1944 m. jis grįžo į okupuotą Lietuvą, kur ėjo atsakingas įvairias pareigas savo srityje. Nuo 1958 m. pakeltas į profesorius. Mirė 1960 m. Vilniuje; Vladas, karininkas, vienu laiku Š.S.D. kalėjimo viršininkas, vedęs išsikėlė į Suvalkiją; Juozas, lakūnas; Kazys, neseniai miręs Pietų Amerikoje; Stasys, Brazilijoje; Julius (likimas man nežinomas) ir Antanina, mirusi 1918 m. Šiauliuose. Visas Kumpių jaunimas, pasitraukus iš Lietuvos, mokėsi Voroneže, M. Yčo vardo gimnazijoje. Jie visi buvo gabūs ir kūrybingi. Jonas, Juozas ir Julius pasižymėjo aiškiai meniškais gabumais, bet savo žingsnius nukreipė kita linkme.

Pirma mano pažintis su Juozu, minėtame jaunimo subuvime Šiauliuose, paliko malonų įspūdį. Jis aiškiai išsiskyrė iš visų ten buvusių. Aukštas, gražus, tamsių-juodų akių, rimtas, bet švelniai besišypsantis. Mokėjo nepiktai pašiepti žmones ir įvykius. Vėliau, kai sutikdavau Šiauliuose Juozą, jau lakūno uniformoje, su lakūno kepuraitė, jis galvą pakreipęs į šoną, žygiuodavo miesto gatvėmis lėtu ir rimtu žingsniu. Darė savim pasitikinčio, savy užsidariusio, giliai mąstančio jaunuolio vaizdą. Niekad neleisdavo savo emocijoms prasiveržti į paviršių, visuomet sukontroliuotas ir ramus. Tokį jį pažinau.

Vėliau, man išvykus į Daugpilį, į 8-tą gimnazijos klasę, kur ir mano motina — Elena, savo laiku, baigė su aukso medaliu, mano ryšiai su Juozu nutrūko.

Anais laikais, dar XIX šimtmečio gale, Daugpilyje, mano bobutės L. Ziabickienės “moksleivių bute — bendrabuty” gyveno ir realinę mokyklą lankė: J. Tumas (Tumas-Vaižgantas), J. Matulionis (vėliau Lietuvos miškų tėvu vadinamas) ir visa eilė kitų. Bolševikams artėjant prie Daugpilio, šiauliečio kaimyno Peisachavičiaus, taip pat V. gimnazijos mokinio įspėta, galėjau laiku, jam padedant, iš Daugpilio pasitraukti. Grįžus į Šiaulius, vėl įstojau į jau veikiančią Šiaulių Valst. gimnazijos 8-tą klasę. Joje radau O. ir Z. Putvinskaites, M. Petrauskaitę, J. Kumpį, Neuronį, Firantą, S. Kuzminskį, Buračą ir kt. Mano atveju tai buvo šeštoji gimnazija, kurią teko I Karo audroms siaučiant lankyti. 1919 m. baigiau pirmąją Š.V. Gimnazijos laidą, žymiam pedagogui Klupšui direktoriaujant.

Nepriklausomybės kovoms įsisiūbavus, grupė jaunuolių, jų tarpe ir mūsų klasės mokiniai su Juozu priešakyje, slaptai naktį išvyko į Kauną. Juozas su Firantu ir Šalkauskiu, kiek vėliau stojo

į naujai įsteigtą Karo Lakūnų Mokyklą.

Man gyvenant Šiauliuose, vėliau jau iš Kauno, su uniformuotu Juozu išsivystė nuoširdi draugystė. Baigus gimnaziją, ir palaidojus savo motiną (mirė šiltine) ir išgyvenusi Bermontijados kovas, su adv. Vl. Požėla ir K. Bielinu sudarėm Partizanų Štabą, su būstine mano tėvo namuose. Partizanų Štabas 1919 m. XI mėn. gale perdavė Šiaulius plk. Ladygos valdžion (žiūr. Karo Archyvas, II tomas ir L.E. II t.). Aš išvykau į Berlyną, kur įstojau į “Landwirtschaftliche Hochschule zu Berlin”.

Mūsų susitikimai nuo to laiko buvo tik sporadiški ir trumpi. Pravažiuodama iš Berlyno į Šiaulius sustodavau Kaune, pasimatyti su ten gyvenančiais draugais, kurių buvo daug, apsilankyti Linksmadvary, Karo Aviacijos būstinėje, pasimatyti su Juozu ir kitais. Vienu metu Juozas turėjo Kaune, kartu su kolega ir draugu V. Šenbergu, jo tėvo dr. Šoenbergo namuose salką, kambarį

Kovų draugai, lakūnai V. Rauba (sėdi) ir J. Kumpis

palėpėje. Namas buvo prie pat miesto sodo, prie Valst. Operos Teatro. Malonu man ir dabar tų dviejų lakūnų draugystę prisiminti. Su Juozu susirašinėjau iš Berlyno. Prisimenu, kai iš jo laišku pradėjo dvelkti pesimizmo, nusiminimo, pasaulėžvalgos krizės, ieškojimo naujų kelių — aiškūs šešėliai. Jutau, kad jis dar labiau užsida- rydavo savyje.

Minėjau, kad jis turėjo aiškų palinkimą į meną, tai gyvendama Berlyne, kas mėnesį siųs- davau jam Meno žurnalą, tuomet Vokietijoje gra- žiai leidžiamą ir iliustruotą. Juozas juo labai domėjosi ir visuomet man dėkojo.

1920 m. rudenį artėjo jo likimo tragiškas galas...

Pamenu, vėlyvą, bet saulėtą rudenį pasiry- žau atlikti jau anksčiau suplanuotą darbą. Semestrai Berlyne prasidėdavo vėlai, tad galėjau savo ūkyje Lopetiškiuose, Padubysio valsč. supla- nuoti ir pasodinti vaisių sodą. Tai ir dariau, šokinėdama ir duobės į duobę. Tačiau, mane ap- imdavo keistas jausmas — lyg už mano nugaros stovi Juozas, net atsisukdavau pasitikrinti... Be- dirbdama susirgau. Su aukšta temperatūra lydėjo mane, jau gulinčią vežime, į Šaulius pas tėvą. Grįžus atsiguliu... ir vienu momentu tėvas pa- šaukė mane prie telefono. Skambino iš Kauno: ...“Juozas mirė, peršautas į galvą, laidosim Šiau- liuose”... Tai buvo perkūnas iš giedro dangaus...

Palaidojome Juozą spalio 14 d. Šiaulių Šv. Petro ir Povilo kapinėse (dabar uždarytos). Jo kapą teko vėliau prižiūrėti, kai jau nieko iš šei- mos narių Šiauliuose nebeliko. Kryžius iš lėktu- vo propelerių ir geležinė aukšta tvorelė puošė Juozo kapą. Šiaulių gimnazijos salės sieną puošė Juozo, lakūno uniformoje, portretas...

Vėliau palaikiau draugystės ryšius su jo bro- liais ir jo laikų aviacijos draugais. Mano drau- gystė su Valdemaru Šenbergu, laiko ir gyvenimo audrų išbandyta, tebėra stipri ir nesibaigianti... Mano miręs (1977.VI.5) vyras dr. Domas Jasaitis, su kuriuo atšventėm 52 metų žygiavimą gy- venimo duobėtais keliais, tačiau saulės spindu- liais nužymėtą, Juozą pažinojo dar Voroneže, da- lyvaudamas drauge ateitininkų kuopelėse. Jis vi- suomet su meile minėjo Juozą Kumpį.

Taip ir baigėsi mano jaunystės, kad ir trum- pa, bet nuoširdi ir spalvinga draugystė...

Ištraukos iš “Karo Lakūnas” Lietuvos Karo Aviacijos veterano-lakūno plk. ltn. Leonardo Pesecko pasakojimų

(Iš “Draugo” atkarpų, 1947 m. IV-V)

Lakūnas žvalgas, ltn. Juozas Pranckevičius

Atkarpa 2: Susipažįstu su dviem mediniais gusarais” — Vytautu Rauba, kilusiu iš Šakių, Pusdeščių kaimo ir Juozu Kumpiu, šiauliškiu. Pir- masis dvidešimt metų amžiaus, o antrasis — vos aštuoniolika sukakęs. Abu visai neseniai sugrįžę iš Rusijos, kur mokėsi M. Yčo gimnazijoje, Vo- roneže. Inteligentiški vyrukai, sąmojingi, linksmi bičiuliški. Jie papasakojo, kaip traukėsi karui pra- sidėjus iš Lietuvos į Voronežą... ir kaip visi sva- jojo, ilgėjosi tautinio atgimimo. Juodu abudu la- bai bičiuliavosi, valgė iš vieno katiliuko. Viskas buvo nauja ir nepaprasta... Skristi! Štai kam verta gyventi... Greit abu — mediniai gusarai — Rau- ba ir Kumpis, persikėlė gyventi pas Fugelevičių.

Atkarpa 3: ...Gaisravietėje begaliniai susirū- pinę lakstė keli jauni, uniformuoti vyrukai, jų tarpe pažįstami — Kumpis, Rauba, kai vėliau sužinojau — Lietuvos Karo Aviacijos Mokyklos lakūnai-mokiniai.

Atkarpa 14: ...1920 m. vasarą veik kasdien skrisdavo į įvairias fronto dalis po vieną ar keleta lėktuvų. Skridimo tikslas — žvalgymas, vėliau, pradėjus lenkams aktyviai veikti, pastebė- tų jų kar. dalių puolimas bombomis ir kulko- svaizdžiais. Rugpiučio 29 d. buvo skrista Vilniun išviso net šešiais lėktuvais (tuo metu ten buvo bolševikai) daugiausiai demonstracijos tikslu. Skri- do šie asmenys: gen. ltn. Kraucevičius, mjr. Šums- kis, vyr. ltn. Hiksa, ltn. Šalkauskis, ltn. Stašaitis, ltn. Šabanavičius, ltn. Dobkevičius, kar. Sen- atverskis, ltn. Kumpis, ltn. Pranckevičius ir ltn. Šenbergas, ltn. Kanauka... iš viso 1920 m. mūsų

aviacija lenkų fronte atliko 92 skridimus.

Atkarpa 17: ...Kelionė su tuščia mašina atgal — greita ir maloni. Tačiau tik Kaune sužinojome, kad Varėnoje palikome vieną lėktuvą, o su juo ir tąsyk puolusius eskadrilės vadą ltn. J. Kumpį ir kartu su juo skridusį žvalgą ltn. J. Pranckevičių... Varėnos bombardavimo metu kaip tik šis specialus zenitinis batalionas ir buvo užkluptas ką tik išsikraustęs iš vagonų. Viršum Varėnos geležinkelio stoties Juozas Kumpis su L.G.V. nusižemino daugiau negu kiti — ir stengėsi sudaryti sąlygas žvalgui J. Pranckevičiui kuo geriau pataikyti į vagonus su karine važma. Juodviejų bombos pataikė į svarbų lenkų vagoną — jis sprogo ir uždegė dar keturis gretimus... Tačiau, tuo pačiu metu kulkosvaizdžių serijos iš žemės peršovė ir mūsų L.V.G. Dvi kulkos pataikė į piloto J. Kumpio galvą, viršum ausies... Jis čia pat prarado sąmonę, ranka paleido vairo lazdelę... Lėktuvas ėmė kraipytis ir nelygiai skristi. Pranckevičius pajutęs tuos negerus L.V.G. judesius, atsigręžė, pasižiūrėjo į pilotą ir viską suprato. Kraujas liejosi per sustingusį Kumpio veidą, dažė lėktuvą... Tas L.V.G., kuriuo jie skrido tada, buvo vienintelis, kuris turėjo ir antruosius vairsus. Tačiau J. Kumpis leisdavo ore savo žvalgui pačiupinėti ir antrąją vairo lazdelę, pabandyti balansuoti L.V.G., arba jį vesti pagal kompasą kursą... Bet L.V.G. vis smuko ir smuko žemyn... nukreipė ją į lygumas — smėlynus. L.V.G. trinktelėjo į žemę, aplūžo, bet neužsidėgė. Atsipeikėjęs nuo smūgio, Pranckevičius pamatė aplink lenkus. Kumpis, kuriam be žaizdų galvoje, dar tupiant buvo sulaužyta krūtinė, mirė Varėnos ligoninėje, spalio 10 dieną, neatgavęs sąmonės...

Sukalę medinę, neobliuotų lentų dėžę, kuri turėjo vaizduoti karstą, įdėję žuvusio lakūno kūną, grąžino jį lenkai mums...

Juozas Kumpis, vos sulaukęs devyniolika metų amžiaus, buvo pirmasis karo lakūnas, žuvęs fronte dėl Lietuvos laisvės. Jis buvo pašarvotas Kaune, angare, tarp lėktuvų, ten atidavėm jam paskutinę pagarbą. Iš Kauno miesto tvino minios, o ypač jaunimas. Juozo Kumpio mirtis — kilnus pavyzdys, kaip reikia mylėti Tėvynę ir ginti valstybės nepriklausomybę. Artimieji jį norėjo palaidoti Šiauliuose, kur jis buvo gimęs ir augęs. Palydėti karstą ligi Šiaulių, dalyvauti laidotuvėse, kaip Karo Aviacijos Mokyklos atstovus, paskyrė mane ir ltn. Bezumavičių.

Karstą nugabenome į dengtą vagoną, sudėjome vainikus ir gėles, pasirinkome vagonė vietą

ir mudu. Prasidėjo ilga ir lėta kelionė į Šiaulius su žuvusiu karo lakūnu.

Atkarpa 18: ...Spalio 14 d. Šiaulių stoty žuvusio didvyrio laukė tūkstantinė minia. Patriotinio jaunimo akyse žibėjo skaudaus praradimo ašaros. Kelis kilometrus išsitęsė eiseną į kapines. Juozo Kumpio palydėti buvo atskridę ir keli lėktuvai su juodomis vėliavomis ant sparnų. Sūdiev, narsus pilote!

Atkarpa 20: ...Senuose dokumentuose pirmą sykį viešai paskelbtuose 1930 m. nepriklausomoje Lietuvoje, karo aviacijai švenčiant savo pirmąjį dešimtmetį, yra užfiksuota, kiek ir kas iš mūsų šią skrido su kovos uždaviniais į lenkų frontą.

Iš 21 karo lakūno paminėsiu:

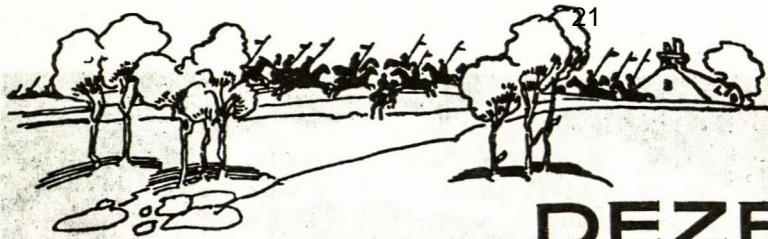
Pilotas ltn. Dobkevičius	24 kartus
Pilotas ltn. Šenbergas	18 kartų
Pilotas ltn. Kumpis	9 kartus
1 Žvalgas Pranckevičius	12 kartų
Pilotas Peseckas	3 kartus
Pilotas Jablonskis	7 kartus
2 Žvalgas Pranckevičius	12 kartų
Pilotas Peseckas	3 kartus
Pilotas Jablonskis	7 kartus
2 Žvalgas Šabanavičius	23 kartus
Pilotas Gustaitis	3 kartus
3 Žvalgas Virbickas	2 kartus

A.A. KAZIMIERUI VADIŠIUI

netikėtai mirus, velionio žmonai O. Vadišienei ir jų dukrai Nijolei Bagdžiūnienei nuoširdžią užuojautą reiškia ir kartu liūdi

LKVS S-gos "Ramovės"
Montrealio Skyriaus Valdyba

DEZERTYRAS

STP. ŠETKUS

Ta gegužės mėnesio diena Vilniuje buvo ypatingai graži. Sėdėjau tada Gedimino kalno papėdės sodelyje, gėrėdamasis aplinkos vaizdais. Čia pat, garsioji savo architektūra, Katedra, už jos, kairėje, Gedimino bokštas su plačiai išsiskleidusia trispalve vėliava, kiek į dešinę, mėlyname danguje atsimušę, dideli, balti trys kryžiai, dar dešiniau — puošniai žaliuojantis Bekešo kalnas, pro kurį sukasi srauni Vilnelė, įbėganti į čia pat esančią Nerį.

Kiekvienam lietuviui pasakiškas vaizdas!

Buvo šeštadienis — laisva nuo tarnybos diena, o sekmadieniais visad išvykdamom kur nors į žavingas apylinkes. Viskas tam buvo paruošta, tik dar bereikėjo nusikirpti plaukus. Geresnės vietos negalėjo būti, kaip čia pat esanti, savanorio-kūrėjo Ilerio Aramino, kirpykla. Nepriklausomybės kovose sužeistas, dėlto iškreipto veido, bet baltais kaip sniegas plaukais, jis visad svajojo gyventi Vilniuje. Neseniai buvo atsidaręs kirpyklą prieš pat Gedimino kalną.

Graži, blizgančiai švari kirpykla, bet Araminas užimtas. Kerpa kažkokį apskurusį žmogų, kuris kažką jam pasakoja. Nepatogu klausytis ką kiti kalba, todėl mėginu įsigilinti į susirastą laikraštį, bet žmogaus pasakojimas, jo keista, kažkada, kažkur girdėta žemaitiškai-lenkiška tarmė, patraukia ausį ir nenorint. Patraukia ir kalbos turinys.

Tas žmogus ką tik atvykęs į Vilnių iš sovietų belaisvės. buvęs lenkų karys ir sovietams smogus į nugarą Lenkijai, tada jau baigiančiai pralaimėti karą prieš Vokietiją, jis pakliuvęs į nelaisvę kažkur prie Lvovo. Kokiu būdu jis atsidūręs lenkų kariuomenėje? Paprastai: nuvykęs iš Telšių į Lenkiją prieš pat lenkų-vokiečių karą ir lenkai jį paėmę į kariuomenę.

Būdamas belaisviu, jis išgyvenęs Rusijoje labai sunkius laikus ir nežinia kuo tas būtų pasibaigęs, jei lenkų vyriausybė Londone nebūtų išgavusi iš Anglijos-Amerikos leidimą organizuoti lenkų kariuomenę tolesnei kovai su Vokietija. Pradėjus kariuomenę organizuoti iš lenkų belaisvių Sovietų Rusijoje, jis pasinaudojęs tuo, kad

buvo Lietuvos pilietis, prievarta paimtas į lenkų kariuomenę. Kadangi Lietuvos ir Sovietų Rusijos santykiai buvo geri, tai sovietai leidę jam grįžti į Lietuvą.

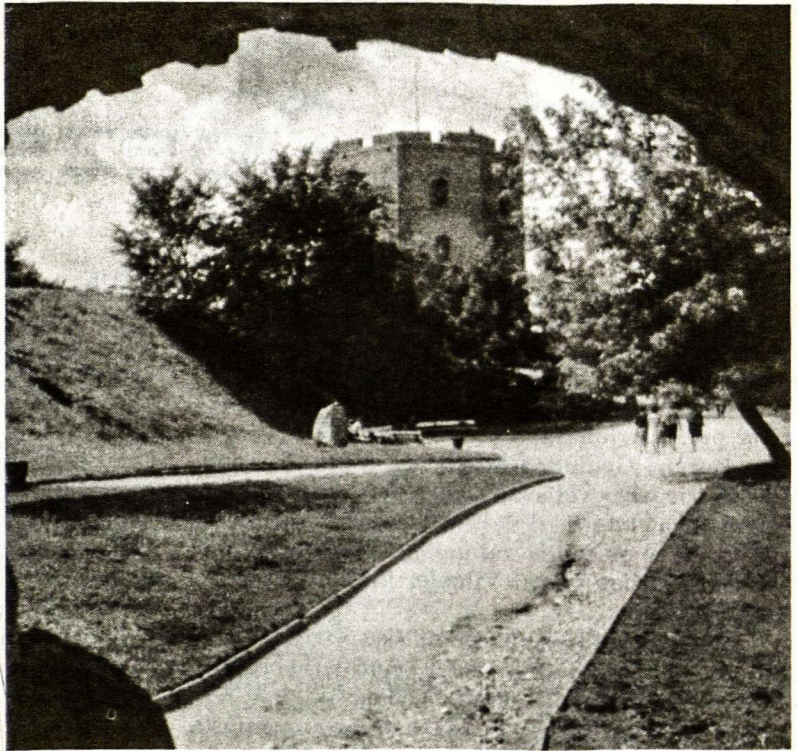
Leidę, bet nesiskubinę jam duoti kokių nors susisiekimo priemonių, o laukti jis, kaip labai nelaisvės išvargintas, nebeturėjęs kantrybės ir iškeliaęs pėsčias, kartais kur pasinaudodamas traukiniais, ar kieno pavėžėtas automašina, bet daugiausia keliauęs pėsčiom ir tokiu būdu ką tik dabar atėjęs į Vilnių, tiesiog iš Minsko.

Kokie jo tolesni planai? Jis tuoj pat sėdasi į traukinį ir — į Telšius! Pas turtingus tėvus, gyvenančius pačių Telšių centre, ant Mažonavičiaus kalno, nuo kurio matosi pasakiškai gražios apylinkės, toli nusitęsęs Masčio ežeras, už jo Dirkstalių dvaras ir ežere kaip veidrodyje atsimušęs gojus, vaikystėje jo išvaikščiotas skersai ir išilgai.

Klausimas tik, ar jis turėsiąs pakankamai pinigų traukinio bilietui? Tai sakydamas, jis jau dailiai apkirptas, atsikelia iš kėdės. Skaičiuoja delne smulkius, klausia kirpėjo kiek reikia? Žmogus baisiai suvargęs. Nebežinia kokios spalvos kariški drabužiai, suplyšę ir dar nesulopyti. Batai tiek nudėvėti, kad beveik matosi nuogi pirštai.

Araminas neima iš jo jokio užmokesčio draugiškai primena, kad jis gerai žinąs sunkią kareivio dalią. Pats taip sugrįžęs į Lietuvą iš caristinės armijos, bolševikų sumuštos. Dar duoda jam kelis trūkstantus litus bilietui į Telšius. Žmogelis nebežino, kaip atsidėkoti. Nusilenkia kelis kartus ir susigūžęs pasuka durų link. Čia mudviejų akys ir susiduria. Gal būt mudu pažinome vienas kitą? Aš tikrai jį pažinau, bet jis, skubiai nuleidęs akis, išėjo pro duris į Pilies gatvę. Mačiau, kaip jis pasuko pro Šv. Jono bažnyčią tiesiai geležinkelio stoties link.

“Tai Lietuvos kariuomenės dezertyras, Jurekas Glinskis”, pareiškiau Araminui. Pabėgo jis į Lenkiją tik paimtas naujoku. Kaip baigęs Panevėžio lenkų gimnaziją, iš karto buvo priimtas į lenkų karo mokyklą. Ją baigė ir vėliau pasiekė kapi-

Vilniuje, Gedimino kalne, pilies kieme

tono laipsnį. Ar Araminas nemanąs, kad mūsų pareiga tuoj pat paskambinti kur reikia?

Araminas nieko neatsakė. Vietoje to pasiūlė atsisėsti ir papasakoti iš kur aš tą visa žinau. Kai jis atsinešė du puodukus kavos, tai jam papasakojau visą istoriją, nuo pat pradžios.

Kai vokiečių raiteliai įėjo į Telšius, rodos, 1916 metų vasarą, aš buvau tik ketverių metų amžiaus. Nors buvau dar labai jaunas vyrukas, tačiau tie gražūs raiteliai, kaip tėvas kad sakė — „kirasyrai“, tai ir įstrigo man atminty visam amžiui. O raiteliai prajojo pro pat mūsų nuomojamo didelio namo, stovėjusio ant Žarėnų vieškelio, senas, sutrūnijusias duris.

Atmintyje dar užsiliko ir tai, kad tėvai labai jaudinosi dėl vis smarkėjančio karo ir rūpesčio kaip išsaugoti ir išmaitinti septynių mažamečių vaikų šeimą, o pačiam tėvui išvengti paimimo prie apkasų, nežinia kiek toli nuo namų.

Tėvas buvo Rygoje išmokęs namų statybos amato, skaitė keliom kalbom laikraščius, taip pat lietuviškus, ateinančius iš Tilžės, mokėjo neblogai ir vokiškai ir tokiu būdu, vokiečių buvo paliktas žiūrėti savo šeimos reikalų. Po metų, kitų, vokiečiai kažkaip išbluko, Telšiai įsitraukė į savo rūpesčius kaip nors prasimaitinti, pragyventi.

Pamenu vieną saulėtą, ankstyvaus pavasario dieną, kai mama, užmovusi ant mano kojų baltas klumpes, o ant galvos raudoną kapeliušą, perdirbtą iš savo rygiškės skrybėlės, išleido į tirpstančio sniego kiemą, įsakydama neprisemti purvo į naujas klumpes.

Kieme riogsojo didelės žabų krūvos, kuriose kaip pašėlę čirškė žvirbliai. Matyt žvirbliams nepatiko mano raudona kepurė, nes jie pradėjo ją pulti kaip vanagai. Tiesiog, išvijo mane iš kiemo į pabliurusį Žarėnų vieškelį.

Netoli tarp prūdo ir ežero įstrigęs, stovėjo senas vandens malūnas, savo atsikišusiais griaučiais persikvėpęs per kelią. Malūną jau buvau matęs pro langą. Stebino jo didelis medinis ratas, dabar stovįs, bet prūdai aptirpus, besukąs putojantį, ošiantį vandenį. Žinojau, kad mama draudžia ir prisitarti prie šios pavojingos vietos, bet mane traukė tas milžiniškas ratas, todėl ir nukėblinau jo pažiūrėti.

Priartėjęs, žiūriu įsikibęs į tiltuko turėklus, o čia, nežinia iš kur, atsiranda kiek didesnis už mane, labai gražiai apsirengęs, berniukas. Jis piktai žiūri savo rudom akytėm ir sako: „Poliak?“ Nesuprantu ką jis sako, todėl papurtau galvą. Tada, berniukas nusimauna savo baltų luokų pirštinais, ir pritvatina mane kaip reikiant. Duoda

taip savo nykštukais į paširdžius, kad man iš akių net žiežirbos lekia.

Palaukęs kiek, vėl sako: “poliak?” Vėl purtau galvą ir vėl jis paleidžia nykščius į darbą. Duoda tol, kol pasirodo juodai apsirengęs ponas, kuris švelniai šypsodamasis berniuką paglosto, leidžia dar sykį trinktelėti man į pilvą ir, po to, nusiveda jį miesto link.

Tada tik pasileidau ir aš namo, nešdamas klumpes per purvą. Tačiau, prie durų sustoju atsiminęs, kad negaliu nei verkti, nei skųstis. Mes broliukai dažnai mušamės. Duodam vienas kitam kiek galim, tėvas tą daryti leidžia, bet po to, né am! Dar prideda tam, kuris žliumbia ir skundžiasi.

Įeinu į vidų kaip nieko niekas, tik naktį visiems sumigus, pakišu galvą po pagalve ir žliumbiu kiek tik noriu. Ne iš skausmo, bet iš apmaudo, kad nežinojau už ką tas gražus berniukas taip mane pritvatino.

Praeina pavasaris, kitas, ir mūsų namą, kadaise buvusią karčiamą ant Žarėnų vieškelio, miestas nugriovė, nes dideli vežimai, ypač diližanai, negalėjo įsukti į siaurą, palei ežerą vingiuotą Paežerės gatvę. Tėvui miestas leido, iš neseniai sudegusio ūkio, pasistatyti namą didelėje, netoli esančioje, antkalnėje. Kalne matėsi puikūs rūmai su gonkom ir daugybe langų. Tų rūmų vešlų sodą juosė aukšta, nuglaistytų lentų tvora, gražiai žaliai nudažyta. Visa bėda ta, kad ji tiesiog dengė mūsų miegamųjų langus, bet mes vaikai greitai suradome, kad gulėdami lovose, galime matyti kas dedasi sode.

O sode vaikštinėjo ponai ir ponios. Viena ponia, buvo ypatingai graži savo ilguose tiuluose, bei plačių brylių panama, viršuje kurios strauso plunksnos sviro į visas puses. Kartą ta ponia ėjo takeliu pro pat langus, vesdama kažkokį gražiai aprengtą berniuką. Aš ko neaihtelėjau jį atpažinęs. Taip šuktelėjau, kad sukėliau visą šeimą ir tik tada buvau priverstas pasisakyti kas man atsitiko prie malūno. Tą išgirdę mano vyresni broliukai, Albis ir Bolis, kaip tigras metėsi prie durų, bet mamos smarkus klyktelejimas juodu įkasė į žemę.

“Tik pamėginkite!”, suriko ji. “Ar nežinote, kad tai žymiausio Telšiuose pono Glinskio sūnus Jurekas?! Palioko vienintėlis sūnus?! Miesto valdybos nario ponaitis?! Kas jei ne ponas duos tėvui darbo?! Tokie laikai, kad niekur kitur niekas nieko nestato!..”

Aš supartau tai ką šaukė mama, bet Albis taip biauriai iškreipė savo veidą, kad mama turė-

jo pilti jam į žandą visa jėga. Ir pylė. Bet Albis vistiek trenkė durim ir išėjo į lauką, o paskui jį ir niekad nuo jo neatsiliekančias, Bolis. Po to, tėvas uždėjęs savo ranką ant mano galvos, liūdnu balsu, paaiškino, kad taip tikrai yra. Kad “poliak” reiškia lenkas, kad tas berniukas tik norėjęs, kad pasakyčiau esąs paliokas-lenkas. Pagyrė, kad nepasakiau ir net neparodžiau tam berniukui — Jurekui ašarų.

Tėvas mus glostydavo retai, dar rečiau pagirdavo, tad dabar, pagyrus, staiga pasijutau pripildytas šilto jausmo. Jo akyse patapau “didvyriu” ilgam laikui, visai to nesuprasdamas ir net nežinodamas.

Telšiai nebuvo né per plauką neaplenkėjęs miestas. Retas težinojo kokia ta lenkų kalba buvo. Žemaičiams, ar lenkiškai ar rusiškai, buvo tas pats nieko nereiškiantis dalykas. Nežemaitiškai kalbėjo caro laikų ponai ir tai buvo įprastas dalykas. Tų ponų buvo tik keliolika, o visi telšiškiei tekalbėjo žemaitiškai. Tai buvo niekieno neįsiskverbiantis pasaulis.

Bet tie, nežemaitiškai vapaliojantys ponai, buvo labai galingi. Net lazduite mėgindavo žemaičius pramokyti bent pasisveikinti lenkiškai. Jurekas gi buvo jų atžala. Ponai Glinskiai dažnai išeidavo iškilmingam “špacieriui” vasarą alyvomis žydinčia Paežerės gatve. Jų procesijoje pirmas žingsniuodavo Jurekas, ant rankos šilkinu kaspinu pasikabinęs saldinių krepšiuką.

Pamatęs pakelėje išsirikiavusius gausius vaikus, prie jų išdidžiai prieidavo. Tas, kuris į jo klausimą “poliak” atsakydavo “tak”, gaudavo saldainį. Taip buvo ir tą gražią sekmadienio popietę. Pamatę prisiartinančius ponus Glinskius, visi vaikai, metę žaidimus, išsirikiuodavome kelio pakrašty. Jurekas ir ši sykį klausia savo klausimą ir duoda po saldainį. Tik, kai priartėjo prie Albio ir klausdamas, iš tolo atkišo jam saldainį, tai Albis taip dėjo į krepšiuką, kad tas išlėkė aukštai į orą, išbarstydamas saldinius į visas puses. Vaikai puolė saldinius rinkti, sukeldami tokias dulkes, kad ponia Glinskienė turėjo užsidengti savo veidą nosinaite, užspringdama kosuliu ir vos neapalpdama. Jurekas nuvirto aukštelininkas, isteriškai spardydamas kojomis. Albis, tą švę vakarą ir kitą dieną, mamos uždarytas, išsėdėjo kiaulių tvarte. Tik tėvas paslaptinai šyposojosi, nuolat pabraukdamas gelsvus ūsus.

Jurekas nutarė atkeršyti savotišku būdu. Jis susirado kito didelio pono tvirtokos sudėties sūnų, Bohdaną, ir laikas nuo laiko, užklupdavo mus bežaidžiančius gatvės dulkėse ar paežerės lankoje.

Kartą taip jie puolė, kad sulaužė mūsų kerepėžą (žaidimas panašus į beisbolą), sulaužė visas lazdas ir sutrypė metas taip, kad nebeliko jokio ženklų. Kitą kartą, užklupo mus lankoje, bemušančius guminių sviedinį. Sulaužė vartus, perdūrė sviedinį ir nuskandino ežere. Po to, visi vaikai buvome išvaikyti šešiavyčiu, odiniu kazokų bizūnu, taip kad netrukus visa Paežerės gatvė ir lanka atrodė kaip mirusi. Albis pradėjo planuoti atsakymą.

Iškabinėjo po vešliais kaštanais kibirus pilnus vandens arba smėlio, surinko vaikus ir liepė žaisti. Kai Jurekas ir Bohdanas, nutaikę tinkamą momentą puolė, tai smėlio ir vandens kibirai apsivertė virš jų galvų. Vai, Jergutėliau, kas per vaizdas! Košėje išmaudyti puolikai taip greit nurūko, kad mes vaikai tik kvatojomės susirietę. Alpom iš pasitenkinimo.

Tokiu tai būdu Albis patapo mūsų "karo vardu". Tačiau, Jurekas ir Bohdanas nė nemanė pasiduoti. Jie atsinešė tikrą futbolo kamuolį ir išspardė kuone visus mūsų ir kaimynų langus. Kaikurie langai išlėkė su visais rėmais. Kai tėvai drebėdami nuėjo pas poną Glinskį, tai grįžo patenkinti, nes jiems buvo atlyginta net su margyčiomis.

Po to, jie atėjo nešini naujais, švitančiais šratiniais šautuvėliais. Į vaikus jie nešaudė, bet greitai nebesimatė nei vienos katės, nei šunio. Krito visi, o gi jie buvo mūsų žaidimų nuolatiniai draugai. Širdys plyšo matant jų lavonus. Šį kartą, ponai apmokėjo tik už vištas ir viščiukus, pareikšdami, kad kačių ir šunų nėra reikalo mieste laikyti.

Nežiūrint to, kartą jie peršovė Boliaus kepurę, pirma ją išmetę į orą. Peršovė keliais šūviais. Kepurė buvo nauja, mėlyna, su blizgančiu knipiu, tada Albis vėl pradėjo planuoti naują "strateginį", atsakymą, šį kartą jau sukėlusį ant kojų visus Telšius.

Telšiuose po karo buvo pilna primėtytų sulaužytų ginklų bei šaudmenų, ypač šautuvų šovinių, rusiškų ir vokiškų. Nors tėvai griežtai draudė juos liesti, bet retas vaikas jų neturėjo. Mėgiamiausias dalykas buvo pasidaryti "miną". Tam tereikėjo pasirinkti iš apleisto degtinės fabriko lietinius vamzdžius, užkliopyti jų galus, vidury išgręžti skylutę, prigrūsti ją degtukų sieros ir ilgu pagaliu, kur nors užkritis už storo medžio, tą sierą uždegti. Trenksmas būdavo kaip iš patrankos!

Tokių minų Albis padarė keleta, įtaisydamas jas tolokai nuo kelio kuriuo turėjo pasirodyti Jurekas jau su geru būrių dvarininkiuku, nese-

niai apsigyvenusių Telšiuose. Jie turėjo pulti mus, žaidžiančius futbolą į dvejus vartus. Susirinko į lanką apie 30 vaikų.

Kai užpuolikai pasirodė kelyje, tai Albis išsprogdino visas minas vienu kartu. Sudrebėjo ir sugaudė visi Telšiai. Lenkiukai dingo kaip kamparas. Toli nuo kelio sprogimai nieko negalėjo sužeisti ir nesužeidė, bet sujudo miestas ir policija. Netikėjo, kad tai galėjo padaryti vaikai. Tačiau, nieko nesužinojo. Albis išvengė daugiau ko negu kiaulidės, nes vaikai — jo "armija" — išmoko tylėti kaip žemė.

Neužilgo atsirado Lietuvos valdžia. Tikra lietuvių policija ir kuriam laikui aprimo visa Paežerės gatvė. Vieną dieną, žiūrime, netoli mokyklos išsirikiavė dar nematyti kareiviai, žaliose uniformose su trumpais, angliškais šautuvais. Karininkas komandavo mums suprantama kalba — žemaitiškai!

Po to mieste atsirado daug lietuvių kareivių. Žmonės kalbėjo, kad tai visas 5-tas pulkas, vadovaujamas, narsiai atrodančio, karininko Kazio Škirpos. Mano vyresnės sesutės, tada jau buvo labai gražios, septyniolikametės. Jos nuo kareivių negalėdavo atsiginti. Nors tėvai barė, bet kareivių subatvakariais būdavo pilnas kiemas. Kartais užgrodavo net kelios armonikos. Sesutės ir kaimynės mergaitės tada jau nebeišeidavo iš šokių sūkurio.

Protarpiais, kareiviai sustodavo ratu, siūbuodami dainuodavo dar negirdėtas kariškas dainas ir taip garsiai, kad aidas ežero paviršiumi sklisdavo į visas puses. Ypač mums patikdavo daina apie lenkus. Ji buvo tokia:

*Lenkas suskis ir begėdis,
Mūsų prakaito priėdės,
Lenda, knisa, griebia visa,
Viskas esąs jo-o-o!*

Ir tada, visi kas tik turėjo gerklę: "Lenda, kni-i-sa, griebia vi-i-są — viskas esąs jo! . . ."

Kartais, kareiviai pašaudydavo ežero link iš šautuvų viena ranka, jų nepakėlę prie peties. Tarytum iš pištalių. Ai, kaip nuaidėdavo ežeras! Mums berniokams tas kėlė nepaprastą džiaugsmą. Mylėjom tuos kareivius ir dalindavom jų slaptus laiškiukus kambaryje užrakintoms merginoms. Jaunesnė sesutė Paulė, gera šokėja ir dainininkė, spėjo įsimylėti gražų puskarininkį Praną Žasina. Anė sielvartavo dėl Arturo Olinbergo. Kiek jom ir kitom merginom buvo širdies skausmo, kai vieną dieną tas pulkas išžygiavo, kaip sakė žmonės, tiesiog į Vilniaus frontą.

(Bus daugiau)

KARAS PERSŲ ĮLANKOJE

B. B.

(Pabaiga)

Stebėtojų nuomone, Persų įlankos valstybių kariuomenės pajėgumui įgyvendinimui yra keletas galimybių. Kariai turėtų būti įjungti į valdančiųjų tarpą, tai sėkmingai vykdo Saudi Arabija (47,000 kariuomenės, apie 400 tankų, apie 200 kovos lėktuvų, tautinės apsaugos tarnyba — 27,000, apie 8 milijonai gyventojų, apie 830,000 kvadratinį mylių plotas). Reikėtų samdyti kariuomenę, kuri nesudarytų esamam režimui pavojaus (tai daro Omano valstybė, su 14,000 kovotojų armija, 40 lėktuvų, apie pusę milijono gyventojų, 120,000 kvadratinį mylių plotas). Valdantieji neturėtų „išimti iš apyvartos“ bet kuriuo būdu pasireiškusių opozicijoje karininką, kaip labai drastiškai pasielgė Iranas. Visos Persijos įlankos valstybės turėtų įsteigti saugumo tarybą, kuri sektų ir kariuomenių politinius nusistatymus (tai vykdo Saudi Arabija ir Irakas), taip pat organizuoti savitarpinę pagalbą.

Iki šiol Iranas pasirodė nepajėgus vesti bet kokias kautynes platesnės apimties; lengvai atidavė irakiečiams išteklių sandėlius, kurie buvo Irako pasienyje. Pėstininkai ir artilerija vietomis parodė karinio pajėgumo, tačiau aviacija savęs nepateisino. Vadai, daugumoje nukentėję nuo valdžios pasikeitimų, retas yra tinkamas savo vietoje. Bilijoniniai medžiaginiai nuostoliai, stoka kuro (žemės alyvos), stoka atsarginių dalių lėktuvams ir motorizuotoms priemonėms, stoka karinių reikmenų papildymo, trūkumas techniško personalo, krašto ginkluotas jėgas nustūmė į sunkią būklę. Popierėje, toje srityje, esančią didžiausią Irano armiją sudaro 135,000 kovotojų, susidedančių iš trijų šarvuotų divizijų, trijų pėstininkų div., keturių specialiųjų brigadų (šarvuota, pėstininkų, parašiutininkų ir specialios paskirties). Šarvuočius sudaro 870 „Chieftain“, 400 „M/47“, 460 „M/60A1“ ir 250 „Skorpion“ tankų; 1000 priešlėktuvinių pabūklų, apie 1000 vidutinio ir tolumo našumo artilerijos pabūklų, apie 600 daugiamazdžių raketų laidytojų. „Tow“, „Dragon“, „ATGM“, „Hawk“ ir „ZSU-24“ priešlėktuvinių ir žemės taikinams skirtų raketų; 200 „AH-1J“ ir 300 „Bell 214A“ kovos helikopterų.

Didelė kariuomenės blogybė — dezertyravimas. Karinės prievolės sistema yra pairus — mažiau negu pusė šaukiamųjų ateina kariuomenėn. Iraniečių vadai sunkiai sugeba, arba visai neįstengia, koordinuoti brigadų ir divizijų veiksmus net ir pratimų sąlygose, todėl ir kariniai operatyviniai veiksmai yra labai primityvūs, nepaslinkūs; ryšiams nesugebama panaudoti modernių elektroninių priemonių; viso to priežastimi yra dažnas kaitaliojimas vadų ir stoka techniškai paruošto personalo. Irano laivynas — trys naikintojai ir trys frigatos yra ginkluoti raketomis, šeši patuliniai laivai ginkluoti „Harpoon“ raketomis. Laivynas negali sudaryti taktinių vienetų dėl nesugebėjimo ma-

nevruoti. Buvo manyta, kad Irano aviacija kautynėse dominuos savo moderniškais, gerai ginkluotais kautynių lėktuvais, turėdama paruoštų pilotų ir mechanikų kadras. Tačiau, jau karą pradžioje paaiškėjo kitaip. F-14A naikintuvai neturėjo šaudmenų ir ryšio priemonių, todėl visi turėti 76 lėktuvai negalėjo pakilti kautynėms. 65% turėtų F-4 ir F-5 naikintuvų buvo išimta iš apyvartos dėl mechanikų kliūčių ir neparuošimo skridimams; didelė likusių dalis po kelių skridimų buvo netinkami tolesniam naudojimui dėl įvairių kliūčių, kurių nebuvo kam jas pašalinti. Jau antroje karo veiksmų savaitėje, iraniečiai stipriai pajuto lėktuvų stoką, nežiūrind, kad eilė buvusių šacho kariuomenės pilotų, buvo iš kalėjimų pervesti tarnybon, pamant jų šeimas, arba artimuosius, įkaitais.

Daug Irano karininkų buvo areštuota po 1980 m. vasaros, vadinamo, sukilimo prieš Chomeini; tai daugiausiai palietė aukštesnio laipsnio karininkus. Visi svetimšaliai technikai ir specialistai paliko Iraną. Tikimasi, kad tolesnis karas su Iraku išugdys naujus kadrus, kurie turės patirties kautynėse, tačiau ir jie neturės karinio išsimokslinimo, nes vadui intelektas nemažiau reikalingas kaip ir patirtis. Atsirai ir provizorinių technikų bėgamiems darbams, tačiau vargu ar įstengs pasigaminti specialistų; taip pav., apie 800 kautynių helikopterų, ginkluotų prieštankinėm raketom ir automatiniais (30 mm) prieštankiniais pabūklais, dėl neparuošimo ir mažų techniško gedimų, negalima panaudoti, nors jie būtų didelės svarbos žemės jėgų paramai ir kovai prieš šarvuočius, taip pat pakrančių laivyno paramai, jei atsirastų vadų, kurie sugebėtų juos atitinkamai derinti kautynėse; dėl stokos oro paramos iraniečiai negali panaudoti turimų amfibijų.

Yra ženklų iraniečius linkstant link marksizmo, ypatingai ryšku tas jaunų karininkų ir technikų tarpe. Kraštas stovi ant pilietinio karo slenksčio; kariuomenė yra pasidalinus į dvi puses, nors šiuo metu jos vieningumą palaiko karas su Iraku; vieningumas sustiprės, jei irakiečiams nepavyks laimėti Chuzestano srityje. Šiuo metu gyvenantieji Irano srityje kurdai su beliudžistaniečiais ir arabai nerodo didesnės skaldymosi tendencijos dėl tos pačios priežasties, tačiau bet kokia Irano karinė ar ekonominė nesėkmė gali iššaukti neramumus, vedančius prie pilietinio karo, kurio laukia pasirošę marksistai.

Nors Iranui šiuo metu ginklų papildymai vyksta iš šiaurės Korėjos, tačiau karui užsitęsęs nauji papildymai turės ateiti iš Europos, Rusijos ar JAV, kas sudarys naujus rūpesčius: alyvos pardavimas pirmoje 1980 m. pusėje buvo 12 bilijonų dol. žemiau numatyto pardavimo kiekio; dalis rafinerijų buvo karo sunaikintos. Iš turimų šaltinių Iranas negali pakelti produkcijos, kuri net sumažėjo, nes karui prasidėjus, naftos įmonių darbininkams sumažino atlyginimus. Be to, ginklų pirkliai nelabai nori parduoti Iranui ginklų, nes neužtikrintos ilgalaikės paskolos; Iranui trūksta stiprios valiutos. Tikrą paslaugą, parduodami karines priemones kreditan, padarytų rusai, bet šiuo metu jie yra įsipareigoję Irakui.

Iranui gresia ne vien pilietinis karas, bet ginklų ir karinių priemonių stoka, o su tuo ir galimas karo prieš Iraką pralaimėjimas.

Jei irakiečiams ir pavyktų užimti Chuzestano lygumas ir atstatyti pasitikėjimą savo karine aviacija, Irako armija vargu ar įstengs praveisti sėkmingai miestų ir gyvenviečių kautynes. Pradžioje Irakui pavyko paruoštas netikėtumas puolant su 80,000 armija aviacijos priedangoje nepasiruošusius iranietius. Menką, vienos iranietų šarvuotos divizijos pasipriešinimą jie sutiko vakarinėse Chuzestano lygumose, kitos dvi motorizuotos iranietų divizijos buvo išsidėstę siaurinėje 300 mylių fronto dalyje pasienio apsaugai. Kautynėms neparuošti iranietų 800 "Chieftain" tankų buvo geri taikiniai irakiečių prieštankiniams ginklams, tačiau Irako armija nesugebėjo susiorganizuoti gilesniems tankų prasižėmimams. Jie vėžlio greitumu slinko visu frontu nuo vienos ribos prie kitos, garsindami išpūstus laimėjimus. Dar 1973 metais kare su Jordanu ir Sirija, Irako ginkluotos jėgos pasirodė kautynėms netinkamos, ir šiuo metu, turėdami patirties, šarvuotųjų brigadas ir modernią aviaciją irakiečiai neįstengė suorganizuoti tikrų karinių veiksmų. Jų pavieniai kovotojai ir dalis pilotų turėjo geras kovotojų savybes. Čia peršasi išvada, kad nesėkmės priežastis yra vadai ir politika: vidaus saugumo sumetimais įvesta kariuomenės, o ypačingai, vadų kontrolė ir visiška priklausomybė rusų patarimams ir jų kariniam aprūpinimui. Kiekvienais metais dingdavo šimtai politiniai nepatikimų karininkų; kita blogybė — įsivyravęs politinis pataikavimas. To išdavoje — žemas karinio pasiruošimo lygis, stoka darnumo ir bendradarbiavimo planavime, dažniausiai dėl stokos žinių, patirties ir asmeninės tarpusavio baimės.

Pradėti karą buvo politinis sprendimas, kai Iranas viduje, atrodė, kritiškai paireš ir nusilpęs, todėl ir greitas Irako laimėjimas atrodė bus užtikrintas, tačiau sutrukdė neparuoštas ginklavimas ir neapmokyta tarnyba, stoka tinkamų vadų — tankai ir artilerija nesugebėjo sudaryti ugnies smūgių, arba kilnoti ugnies užtvaras organizuojant manevrą; vadovybė nesugebėjo keisti kautynių taktikos ir manevruoti, keičiantis aplinkybėms; stoka ryšių, priešgo gilumos sekimo ir nesugebėjimas panaudoti rezervų, kurių labai dažnai net nebūdavo, be to, blogas veikiančių dalinių vadovavimas. Irako kariuomenės ginklavimas, daugumoje buvo rusų gamybos, seni T-72 (apie 50 tankų), kiti M-62; apie 100 prancūzų gamybos AMX-30 tankų. Prieš pat karą pradžią buvo gauta iš rusų apie 360 "Hot" prieštankinių raketų laidytojų, kurie papildė turėtus trumpų atstumų "Milan" tipo raketų laidytojus. Turėjo jie pakankamą kiekį rusų gamybos SAM raketų. Rusų MiG-23A naikintuvai buvo angraruose pertvarkomi Irako sąlygoms ir karo pradžioje turėjo apie 80 kautynėms tinkamų naikintuvų. Be to, buvo užpirkta 150 MiG-23, 25, 27 naikintuvų, iš kurių MiG-25 buvo jau paruošti transportui. Taip pat buvo užpirkta pas prancūzus 60 "Mirage" naikintuvų, iš kurių 30 buvo paruošti transportui, tačiau Irako nepasiekė. Turėti rusų

Irako pėstininkai žvalgo puolimo kryptį

gamybos lengvi ir vidutiniai Tu-22 ir Il-28 bombonešiai neatitiko Irako sąlygom. Oro jėgas papildė apie 100 prancūzų gamybos kautynių helikopterų. Prancūzų gamybos lėktuvų raketos ir šaudmenys buvo palyginamai geros kokybės, tačiau kautynėse buvo išskirtinai naudojama silpnų užtaisų rusų gamybos raketos. Rusai pasiuntė į Iraką apie 1000 priešlėktuvinės artilerijos pabūklų ir SA raketų, tačiau tarnybos nebuvo paruoštos jas naudoti, elektroninės priemonės buvo menkavertės, nes mažai kas jas mokėjo tinkamai panaudoti. Šia proga verta pažymėti, kad rusai nesugebėjo paruošti nei aptarnavimui, nei taktiškai savos gamybos ginklams ir priemonėms, nei šiaurės vietnamietų, nei Sirijos, nei Egipto, nei Irako kovotojų (vietnamiečiai laiko bėgyje sudarė savitos taktikos ir priemonių panaudojimo konceptus). Rusų patariamai, irakiečiai nepanaudojo turimų priemonių sutelktam smūgiui ribotame plote. Išdavoje, irakiečių daliniai, veikdami pagal rusų padiktuotą sistemą, neatsiekė reikiamo kovingumo laipsnio. Jau karui įpusėjus, irakiečiai gavo iš rusų 26 "Frog" 7 ir 12 "Skud" B raketų laidytojų, dujinių bombų, raketų ir artilerijos sviedinių. Panaudotos "Frog" ir "Skud" raketos pasirodė mažiau veiksmingos negu 130 mm artilerijos pabūklai (taip pat rusų gamybos).

Irakas neturi politinių partijų problemų — Irako prezidentas yra krašto valdytojas su tinklu pasekėjų, šnipų ir vidaus apsaugos policija, kurie veikia beato-dairiniai ir nuolatos yra konflikte su krašto ginkluotomis jėgomis, todėl ir vidaus saugumas yra laikinas, nes kariuomenė naudojama kontroliavimui kurdų šiau-

rėje ir šiitų pietuose, kurie sudaro Irako gyventojų didžiumą. Dar prieš karą su Iranu, irakiečiams sunkiai sekėsi suvaldyti Chomeini inspiruotą kurdų ginkluotą sukilimą, prie kurio prisidėjo ir šiitai. Grėšė pilietinis karas. Tik drastiškom priemonėm (nužudant po 50 sukilėlių kiekvieną savaitę) ir kariuomenės pagalba, pavyko sukilimą nuslopinti.

Irake yra dažnas aukštesnio laipsnio karininkų keitimas ir jų naikinimas. Tas kliudė sudaryti pastovius štabus aiškios karinės doktrinos išvystymui ir tinkamam planavimui galimiems ginkluotiems susidūrimams. Ta bloga savybė išryškėjo prasidėjus karui su Iranu — operacijomis "be veido" karinių veiksmų pradžioje ir nors irakiečiams pavyktų užimti upės Dez baseino lygumas (tą karą pradžioje irakiečiai skelbė), likusis Irano kalnuotas plotas su Dashte-Kavir ir Dashtelut dykumomis, bei naftos versmėm, karą aviacijos bazėm ir laivyno uostais, nusitęsiančiais iki Arabų jūros, Irako jėgoms būtų tikrai per didelis kėsnis.

Laukiant bėgant Iranas gali atstatyti sutrikusią alyvos produkciją, ekonominį būvį, sumodernintas ginkluotas jėgas su stipria aviacija ir Irakas atsidurtų prieš fatališką likimą. Irako padėtį pablogintų šiaurėje kurdai ir pietuose šiitai, kliudydami naftos produkciją ir gadindami įrengimus. Irakui tektų ieškoti sąjungininkų, gal rusų, gal Jordano arba Saudi Arabijos. Husseinas turi didelių pinigų išteklius — net ir metams sutrikus naftos eksportui, jis gali pakankamai prisipirkti ginklų iš rusų, kurie šiuo metu Irakui yra siunčiami per Lenkiją ir Jordaną. Prancūzai ir italai už pinigus bus visuomet paslaugūs ginklų tiekimu, gal net iki branduolinių. Irako laimėjimas prieš Iraną nestabilizuotų taikos Persų įlankos srityje — šis karas yra pradžia ateities neramumų, nes arabų pasaulyje niekas neužmirštama be keršto; esmėje gi, yra rusų interesas užgniaužti naftos tiekimą iš Persų įlankos srities Vakarų valstybėms, kurios iki Irano-Irako karo pradžios, per Hormuzo sąsiaurį vienos paros bėgyje pragabendavo apie 12 milijonų statinių (statinė — 120 litrų) iš kurių du milijonai statinių tekdavo JAV, t.y. 10% visos valstybėje sunaudotos naftos, arba 26% importuotos. Tas milžiniškas kiekis naftos turi praeiti per pompavimo stotis, sandėliavimo tankus, vortinklius lengvai pažeidžiamų tiekimo vamzdžių, kontrolės stočių ir tankerių — laivų pakrovimo punktų — uostų. Visų tankerių judėjimą rytinėje Persų įlankoje, su Hormuzo palyginamai sekliu, 60 km pločio, sąsiauriu, kuriame laivų plaukiojimo kanalas yra vos 20 km pločio, kontroliuoja Iranas, nes sąsiaurio vakarinėje dalyje esančios Tombe ir Abu-Musa salos yra Irano valdžioje. Išvengti Irano kontrolės, reikėtų praveisti tiekimo vamzdžius per Saudi Arabiją į Raudonąją jūrą (šiuo metu yra tiesiama linija link Janbū, apie 2 mil statinių paroje pajėgumo, kuri bus paruošta naudojimui 1981 m. antroje pusėje). Saudi Arabijos naftos tiekimo vamzdžiai, apie pusės milijono statinių paroje pajėgumo, į Viduržemio jūrą eina per šiaurinį Jordaną, pietinę Siriją, į Lebanono uostą Bei-

rutą. Irako, apie trijų ketvirčių milijono statinių paroje pajėgumo vamzdžiai eina per pietinę Turkiją, taip pat į Viduržemio jūrą. Tačiau, jau antrą karą dieną, diversantų buvo sugadinti ir išjungti. Tokie padėtyje sutrikdyti alyvos tiekimą labai lengva, kurios JAV gauna (perka) 10%, prancūzai — 73%, anglai — 30%, Italija — 90%, Vakarų Vokietija — 35%, Japonija — 75% jų kraštuose sunaudojamos alyvos. Europa ir Japonija yra labiausiai priklausomos nuo Persų įlankos energijos tiekimo.

Verta paminėti, kad prie Irano — Irako karo prisideda ir Afganistano okupacija, nes iš ten į Iraną infiltruojamos naujos grupės teroristų su agentais, kurie paruošia radikalius marksistinius studentus, ir infiltruoja ultra-konservatyvius Chomeini šalininkus. Toki paruošti teroristai ir agentai turėjo įtakos į Kuvaite vidaus saugumą ir Mekos šventykloje įvykius. Vieną dieną, galima tikėtis "studentų" riaušių visose Persų įlankos valstybėse. Visas minėtas judėjimas eina dviem rusų nustatytomis kryptimis: sutrukdyti iš Persų įlankos energijos tiekimą Vakarų valstybėms ir rusams turėti laisvą išėjimą į Indijos vandenyną. Jau prieš trejetą metų rusai pradėjo statyti geležinkelius, žemės kelius ir oro linijas link Irano sienos. Prieš metus rusų kariniai daliniai, oro jėgos, taktiniai branduolinės energijos ginklų daliniai, cheminiai ir biologiniai junginiai, esantys prie Irano šiaurinės sienos, buvo paruošti ir padidinti. Net ir Afganistano okupacijos metu, virš trečdalis rusų okupacinių dalinių, tuojau pat buvo permesti prie Irano rytinės sienos. Yra spėjimų, kad rusai yra pasiruošę užimti Iraną kaip tik prasidės vidinės kovos tarp konservatyvios dvasiškinės (Chomeini) pusės ir marksistinių "studentų", kurių pajėgumas Irane iki šiol yra neabejotinas. JAV gali įsikišti į rusų užsimojimus, tačiau Afganistano okupa-

Afganistano laisvės kovotojai

LIETUVOS KARO MOKYKLOS XII LAIDOS KAI KURIŲ KARININKŲ LIKIMAS

L. KERULIS

Stasys Kuzmickas-Kuzė 1980 m. "Kario" 6 Nr. parašė savo prisiminimus iš Lietuvos Karo Mokyklos XII laidos gyvenimo ir 1930 m. jos išleidimo. Atspausdintas ir XII laidos karininkų sąrašas.

Zemiau talpinamose eilutėse yra spausdinamos žinios apie tos laidos kai kurių karininkų likimą Lietuvą rusams okupavus. Rašoma tik apie išstremtuosius į Sibirą, arba po karo stojusius į lietuvių partizanų eiles. O taip pat apie žuvusius ir suimtus.

Ambraziūnas Pranas, kapitonas, 1930-41 m. bolševikmečiu tarnavęs 29 korpuse. 1941.VI.22 kilus vokiečių-rusų karui, Varėnoje pateko į vokiečių nelaisvę. 1941.IX stojo į Liet. Savis. dalinius ir buvo bataliono vadu. 1942.VIII perėmė 5-tą batal. ir vadavo iki 1945.III. Nuo to laiko 256-to batal. vadas. Vokiečių pakeltas į majoro laipsnį ir apdovanotas Geležiniu Kryžiumi. Rytuose kovojo su raudonosios armijos daliniais ir bolševikų partizanais. Buvo perkeltas į Latviją — Kuršą. Vokiečių kariuomenei 1945.V.8 kapituliuavus, greičiausiai, pateko į rusų nelaisvę. Jo tardymo parodymai iš 1950.X.3 ir XI.9 d. paskelbti bolš. spaudoje. (J. Vicas, "SS Tarnyboje", 1961, Vilnius, psl. 54-55, 108).

Beinorius, leitenantas, 306 PnBn, 1941.VI.22 kilus vokiečių-rusų karui žuvo ties Idrica. (Vardas nenurodytas, gal Edvardas?).

Butkevičius Napoleonas, s. Juozo, 43 m., darbininkas (vardas, pavardė ir net amžius atitinka, gal tos laidos karininkas?). Žem. Kalvarija, Telšių apskr., 1941.VI.14 išstremtas į Sibirą su savo šeima: žmona — Amelija, d. Antano, 42 m.; duktė — Vanda, 14 m.

cijos sutrukdyto pastangos pasirodė visai neveiksmingos (Sadatas 1980 metų pabaigoje pradėjo organizuoti pėstininkų ginklų ir drabužių tiekimą afganams ir organizuoti arabų valstybes realiai pagalbai partizanams), nes vakariečiai, su JAV priekyje, sustabdymui rusiško imperializmo nuolatinei plėtrai, ieško tik tautinių būdų. Veik visos Persų įlankos valstybės neigiamai žiūri į JAV — Izraelio santykius, nes mano, kad JAV yra nuo žydų priklausomas.

Vakarų valstybėms išeiti iš susidariusios Persų įlankos srityje padėties, reikėtų pirmoje eilėje sumažinti priklausomybę alyvos importui iš tos sritys, nes karinėmis jėgomis apsaugoti Persų įlankos alyvos pramonę nėra galimybės; toliau, reikia neatidėliojant alyvą pakeisti sintetiniu kuru, arba panaudoti kitas energijos gamybos priemones ir medžiagas. Vakarų valstybės turėtų padėti neutralioms Persų įlankos sritys valstybėms išvystyti pastovią vidaus apsaugą prieš marksistinę įtaką (tokios valstybės būtų Saudi Arabija, Omanas,

Danilevičius (vardas nenurodytas, gal ir Vincas?), Eržvilkas, po karo partizanas, 1946-48 m. Tauragės rinktinės partizanų vadas, nuo 1948.VII "Kęstučio" apyg. partizanų vadas. Likimas nežinomas.

Eidimtas Feliksas, g. 1904 m. Tveruose, Telšių apskr., ats. kapitonas, buvęs 1 p.p. adjutantas Ukmergėje, Klaipėdos krašto atvadavimo dalyvis. 1944 m. įstojo į gen. P. Plechavičiaus Vietinę Rinktinę, vokiečių geštapo suimtas, kalintas Gardine, 1945 m. buvo Bavarijoje, Vokietijoje. Mirė Clevelande, Ohio, palaidotas 1979.I.20.

Gromnickas Stasys, s. Jono, g. 1906 m., kapitonas, 294 ŠP, Vilnius, 1941.VI rusų okupantų išvežtas į Sibirą.

Gudaitis Juozas, s. Prano, g. 1907 m., kapitonas, 234 ŠP, Vilnius, 1941 m. išvežtas į Sibirą, kur išbuvo 15 metų.

Guzikas Nikodemas, s. Jono, g. 1909 m., kapitonas, 294 ŠP, Vilnius, išvežtas į Sibirą iš Varėnos poligono 1941.VI.14.

Januškevičius Antanas, s. Aleksandro, g. 1909 m. Rozalime, Panevėžio apskr., leitenantas, Rolkiškis, 1941. VI išvežtas į Sibirą. Po Stalino mirties grįžo į okupuotą Lietuvą. Išmokęs dailidės amato "įsidarbino" Jonavoje. Buvo išvežta ir jo šeima: žmona — Džiugaitė Emilija, d. Igno, g. 1912 m., grįžo po Stalino mirties; duktė — Regina, 3 metų, mirė tremiant į Sibirą.

Juozaitis Kazys, kapitonas, 1944 m. buvo LLA (Lietuvos Laisvės Armijos) partizanų vadas Žemaitijoje. Išvyko į Vokietiją, atgal į Lietuvą nuleistas parašutu. 1945.V minimas Plungės vls. miškuose, Telšių apskr., "Šatrijos" rinkt. partizanų vadas. (Pagal bolševikų suimto J. Žemaičio tardymo parodymus iš 1953.VII.9 — Juozaitį ir jo žmoną 1947 m. rudenį partizanai sušaudė už padarytus partizaniškus nusikaltimus.

Karalius Albinas, g. 1910 m., kapitonas, vokiečių

Bahrainas). Būtina yra surasti naujus energijos šaltinius trečiojo pasaulio valstybėse, kurios yra tik tolimasis rusų ekspansijos tikslas. JAV, be karinių jėgų, turėtų pasiūlyti atitinkamus patarėjus ir priemones organizavimui vietinių pajėgų ir priemonių, kurias pačios valstybės panaudotų pagerinimui susidariusios blogos padėties, o ne lauktų lėtos pagalbos iš kitų kraštų.

Kol Persijos įlankos valstybės yra pagrindinis energijos tiekimo šaltinis Vakarų valstybėms, kuris dabartiniu metu yra lengvai pažeidžiamas kiekvienam prieš Vakarus nusistačiusiam teroristui, susidarė didelė pagunda tas aplinkybes išnaudoti. Jei Vakarai šią sritį paliks, vargu ar turės galimybės kada nors ją atgauti.

Literatūra:

"Armed Forces Journal", Nov. 1980.

Y. Bodansky "Soviet forces in Persian Gulf".

J. Rees, "The Middle East", J. Welsh Inc., Mass.

okup. metais Seinų apskr. policijos vadas Lazdijuose, Vilniaus pilic. mokyklos virš., 1944 m. LLA (Lietuvos Laisvės Armijos) Šiaulių apyg. vadas. Po karo 1945 m. rusų okupantų suimtas, 1945.VI.1 jau buvo tardytas (Archyviniai Dokumentai, VIII rink. "Hitleriniai paraštininkai", 1966, Vilnius, psl. 27-29, 32-32, 164).

Lenkauskas Leonas, s. Leono, g. 1906 m., kapitonas, 259 ŠP, Vilnius, iš Pažeimenės poligono, prie Pabradės, Švenčionių apskr. išvežtas į Sibirą 1941.VI.14.

Nacickas Stasys, g. 1904 m., kapitonas, 1932 m. tarnavęs 4 p.p. Panevėžyje, bolševikmečiu 259 ŠP Vilniuje, 1941.VI išvežtas į Sibirą.

Puknys Juozas, gen. štabo kapitonas, Vilniaus karo mokykla, 1941.VI.22 kilus vokiečių-rusų karui, buvo sukilėlis partizanas. Puolant rusus miške, netoli Labanoro, žuvo 1941.VI.25.

Ramančionis Pranas, s. Jono, g. 1905 m., kapitonas, 294 ŠP Vilniuje, 1941.VI išvežtas į Sibirą.

Sabieckis Vincas, g. 1907 m., kapitonas, 234 ŠP Vilniuje, 1941.VI išvežtas į Sibirą.

Semaška Jonas, s. Juozo, g. 1907 m. Panevėžio apskr., majoras, bolševikmečiu I pulko vienos kuopos vadas, 1941 m. stojo į Liet. Savis. dalinius, vokiečių kariuomenei 1945.V.8 kapituliuavus, iš Latvijos-Kuršo apsupimo atvyko į Plungės miškus. 1945.IX — 1946.III — LLA Žemaičių apyg. vadas, slapyvardis "Liepa". Po to, tą apygardą perorganizavo į LGP (Lietuvos Ginkluotų Pajėgų) apyg. 1946.IV bolševikų saugumo suimtas, kalintas, tardytas, 1946.IX nuteistas ir Telšiuose pakartas. Tard. parod. iš 1946.IV.17, V.22, VII.22 ir 25 d. paskelbti bolševikinėje spaudoje.

Šimkonis Balys, 39 m., karininkas, Liškiava, Merkinės vls., Alytaus apskr., po karo apylinkėje veikęs partizanas, okupantų bolševikų nužudytas 1946.II.5.

Urnėžius Liudas, s. Pranciškaus, g. 1907 m., kapitonas, 259 ŠP Vilniuje, iš Pažeimenės poligono 1941.VI išvežtas į Sibirą.

Vabalas Jonas, g. 1908.X.28 Daugėlaičių k., Kybartų vls., Vilkaviškio apskr., kapitonas. 1941.VI.14 iš Pabradės poligono išvežtas į Sibirą. Po 25 m. tremties grįžo, mirė Vilniuje 1978.V.13 (Plačiau — "Karys", 1978 m. Nr. 7).

Valiulis Jonas, kapitonas, 1936 m. Lietuvos Karo m-los vyr. kp. karininkas leitenanto l. 1941.VI.22, kilus rusų-vokiečių karui, karo pradžioje ru. sušaudytas.

Verksnys Antanas, s. Prano, g. 1908.III.4, gen. štabo kapitonas, bolševikmečiu 184 ŠDšt Vilniuje, 1941.VI.14 išvežtas į Sibirą.

Zaluba Adolfas, s. Juozo, g. 1907 m., kapitonas, 1941.VI.14 išvežtas į Sibirą. (XII laidos sąrašė vardas — Antanas, gal man suteiktos žinios yra klaidingos?).

Zienius Juozas, g. 1909 m., kapitonas, bolševikmečiu tarnavo 179 ŠDŽvBn Vilniuje, 1941.VI.13 iš Varėnos poligono išvežtas į Sibirą. (XII laidos sąrašė vardas — Zenonas. Gal kitas?).

Tiek daug aukų pareikalavo mūsų valstybės grobikai rusai iš XII laidos karininkų.

(Turintieji daugiau žinių apie šiuos karius, ar galintys papildyti šį sąrašą, prašomi rašyti šiuo adresu: Leonardas Kerulis, 5828 S. Campbell Ave., Chicago, IL 60629, arba "Kariui". Red.)

PAŽANGA PER KALBĄ!

Kalba lietuvių gal senesnė kaip tos kitos, net formas kai kurias išlaikiusi Sanskrito. Bet šiems laikams ji (nuomonių yra) — per daug pražilus.

Kai "Krimpeliną" turime, nereikia milo; nešiojam "džinūs", tai šalin sijonas! Gražiau ir "Džonis" skamba negu "Jonas".

Naujieji žodžiai perėmė jau viršų. Savi — nubluko, daugelį jų mes užmiršom. Paklaus štai vaikas: "Kas tas šilas, kas tas gojus?" — Tai "bušas", — atsakysi jam, daug negalvojęs. Eglynas, miškas, beržynėlis ir girelė, atrodo, savo amžių bus dabar jau atgyvenę.

Ištarsi "gruodis", vaizdas prieš akis tuoj — rogės, sniegas...

Lengviau "decemberis" tad nuo liežuvio rieda — kaitri saulutė, "byčius" ir "bikini". O kai draugai tą populiarių "brickvenyrą" mini, žinai kad jo dėka gyvenimo standartas čia pakilo. Ir "parkingui" neturime dar pakeitimo.

Prie stalo sėdam — pilnutėlis "čipsų" puodas! Tau "steiką", "pajų" ant baltos lėkštės prie jų paduoda

betrūksta vien tiktai "tomato soso". Kaip žmoną pagaliau vadinsi, nei ne "bosu"?

Taip gimtą kalbą, seną žilą, papuošalais tais svetimais mes vis dabnam ir džiaugiamės: "Į pažangą toks kelias veda! Ji atjaunės, matysite; bus — pagal madą..."

JULIJA

("Mūsų Pastogė", Nr. 36, 1980 m., Australija)

Redaguoja —
S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

NAUJASIS JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTYBIŲ PREZIDENTAS IR MES

1981 metų sausio 20 d. J.A.V. vairą į savo rankas paėmė naujasis prezidentas Ronald Reagan.

Televizijos ekrane stebint įspūdingas inauguracijos apeigas, klausant jauno kariškio skambaus, gražaus balso giedamos "Gražioji Amerika" dainos žodžių, širdy kaupėsi nuoširdžiausi linkėjimai naujam prezidentui. Tuo pat metu mintis vijo mintį, klausimas klausimą: kokios linijos jis laikysis? Ar pajęgs į aukštumas iškelti taip numukusį J.A.V. autoritetą? Ar kovos už pavergtųjų kraštų teises? Ar sustabdys infliaciją krašte?

Mūsų linkėjimai naujam prezidentui: būti tvirtu savo nusistatymuose, nedvejojančiu savo sprendimuose, atjaučiančiu ir suprantančiu. Linkėjimas, kad visi J.A.V. piliečiai — demokratai, respublikonai, liberalai ir kairieji, jį šimtaprocenčiai remtų.

Tuo metu širdy ruseno vilties kibirkštėlė, kad prezidentas Ronald Reagan atgaus kitų kraštų galvų pasitikėjimą ir paramą jo vedamai politikai. Kad J.A.V. vėl taps ta tvirtovė, kur amžių bėgyje prieglaudą rado pasaulio persekiojamųjų minių minios. Viltis, kad jis pajęgs sustabdyti pasaulinį terorizmą. Kad savo tvirtu nusistatymu nulaužys ragus totalitarinių kraštų arogantams. Viltis, kad J.A.V. vėl kiekvienas galėtų ramiai dirbti, auginti šeimą, kad nebereiks drebėti dėl netikro rytojaus, dėl vaikų ateities.

Taip pat, turbūt, kiekvienas suprantam, kad tai labai dideli reikalavimai vienam asmeniui, nežiūrint koks tvirtas, protingas, pramatęs jis bebūtų. Todėl mes linkim naujam prezidentui, kad jo pasirinktieji padėjėjai, būtų jo nuoširdžiausi rėmėjai, geriausi patarėjai, kuriems, kaip ir jam, rūpėtų šio krašto gerovė.

20-tam amž. nepaprastą vaidmenį vaidina spauda ir įvairūs radijo ir televizijos žinių komentatoriai. Valstybės galvai jų pridėta netinkama "etiketė", jų pareikštos užuominos gali sunaikinti geriausią valstybininką, ypač šiuo metu. Tikėkim,

kad krašto reikalus jie supras ir naująjį prezidentą rems, bus atleidūs, jei jis kur suklys ir nepagailės jam savo paramos. Linkim, kad jie būtų labai atsargūs, lojalūs ir objektyvūs.

Šiuo metu, bent mūsų "Detroit News" stengiasi iškelti naująjį prezidentą. Sausio 20 d. vedamajame 52 J.A.V. belaisvių Irane paleidimą jie laiko naujojo prezidento Ronald Reagan pirmąja diplomatine pergale. Nes tik jo griežti pareiškimai išjudino derybas iš mirties taško, nes mintis, kad Baltuosiuose Rūmuose bus kitokio nusistatymo žmogus, prisidėjo prie iranėčių taktikos pasikeitimo.

Toj pačioj "Detroit News" laidoj kolumnistas John Roche savo straipsnyje "Gali Būti Tik Vienas Prezidentas", pataria naujam prezidentui būti tvirtu, nesubsiduoti neloyalų patarėjų. Jis rašo: "pirmasis mūsų konstitucijos pataisymo straipsnis garantuoja žodžio laisvę, bet ne teisę imti didelę algą iš tavo izdo. Jei juos pašalinsi, jie šauks, kad negali pakęsti kritikos, kad nori būti apsuptas tik tau pritariančiųjų. Tai labai senas kaltinimas. Ignoruok juos. Jūs esate mūsų vienintelis prezidentas šiuo metu. Jūsų patarėjų pareiga Jus informuoti, bet nebūti prezidentais. Sėkmės, prezidente Reaganai!"

Tikiu, kad ne vien aš, bet ir kiekvienas iš lietuvių, būdami lojalūs šio krašto piliečiai, pirmoj eilėj esam lietuviai, kurių mintys, stebint inauguraciją, nuklydo į Lietuvą, pas už tikėjimą ir įsitikinimus kenčiančius nekaltus seses ir brolius. Mums ypatingai svarbu — ar naujasis prezidentas savo tvirtu nusistatymu parodys, kad jam rūpi pavergtųjų kraštų žmonių reikalai? Kad jam rūpi, kad visi būtų laisvi.

Prie prezidento Reagano išrinkimo savo balsais prisidėjo ne vien lietuviai, bet latviai, estai ir visi kiti okupuotųjų kraštų žmonės. Mes tikime, kad sėsėdamas Baltuosiuose Rūmuose, jis to nepamirš.

Mūsų pareiga ne vien Vasario 16-sios proga priminti, kad kol pasauly bent vienas kraštas yra pavergtas, kol bent vienas žmogus yra vergas, tikrosios laisvės nėra ir nebus.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

De Profundis

Iš gilumos šaukiuos Tave, O Viešpatie,
Iš gilumos susopusios širdies.
Einu Tave, Paguodos Žodžio ieškoti,
Einu Tave, vidurnakčio žvaigždės! . .

Bedaliai stovime,
Išgirsk vaitojimą,
Klausyk raudojimo
Vaikų tavų —
Tave tikėjome,
Tavų sudėjome
Tavimp tekėjimą
Dienų savų . . .

Karčiais nuodais apkarto mūsų žemės vaisiai,
Mūs rankų drebančių nelaisve nuskinti . . .
Pražudėm praeitį, praradom dabartį, beteisiai,
Kaip skurdūs lauko paukščiai, drebam nevilty.

Bedaliai stovime,
Išgirsk vaitojimą,
Klausyk raudojimo
Vaikų tavų —
Tave tikėjome,
Tavų sudėjome
Tavimp tekėjimą
Dienų savų . . .

Tik Tu, kuris gyvent pažadinai leliją,
Kuris laukus šilkais, o kalnus sidabru apdalinai,
Kurio alsavime numirę kelias ir ligonys gyja, —
Tik Tu, o Viešpatie, tik Tu tark Žodį ir Tenai . . .

Bedaliai šaukiame,
Ateik arčiau, ramink,
Stebuklo laukiame
Vaikai tavi.
Tamsoj uždusome,
Bet ne, nežūsime,
Tavų vėl būsime
Gyvi, gyvi . . .

Iš gilumos šaukiuos Tave, o Viešpatie,
Iš gilumos susopusios širdies,
Einu Tave, Paguodos Žodžio ieškoti,
Einu Tave, vidurnakčio žvaigždės.

Kaip kalnuos upelį, Viešpatie,
gražink belaisvius mūsų!
Kaip tyruos karavaną, Viešpatie,
gražink belaisvius mūsų!
Kaip savo gūžton paukštę, Viešpatie,
gražink belaisvius mūsų!
Ir kaip nulaužtą šaką, Viešpatie,
gražink belaisvius mūsų!

Bedaliai laukiame,
Ateik arčiau, ramink,
Stebuklo laukiame
Vaikai tavi.
Tamsoj uždusome,
Bet ne, nežūsime,
Tavų vėl būsime
Gyvi, gyvi! . .

Tu stosi, Viešpatie, Galybių Kunigaikšti,
Ir kris karaliai, kaip vergai žemi, po kojų,
Tu eisi, Viešpatie, ir Tavo priešas ten nevaikščios,
Ir nebedengs tamsa Tavo namų, sodybų mūs ir
gojų . . .

Tu stosi, Viešpatie,
jų bombos kris kaip rūkas.
Tu tarsi Viešpatie,
kaip lapai jie drebės.
Tu mosi, Viešpatie,
ir vėl diena bus Dzūkijos.
Tu šauksi, Viešpatie,
pakils jie iš duobės.

Šiurpiam biržely kritę Pravieniškiuos,
Ir Zarasuos, ir Petrašiūnuos, ir Panevėžy,
Rainių miškelio kankiniai, kaip kraujo žvaigždės
blykčios,

Kad liautų tėviškė rankas gražyt!

Ir bus Aukštaičiuos
ir bus Žemaičiuose
Dvasia jų amžių amžiais vis gyva! . .
Ir žengs į ateitį,
ir bus gyva tauta,
Laisva, kad šviestų amžiais Lietuva!

Iš gilumos šaukiuos Tave, o Viešpatie,
Iš gilumos susopusios širdies, —
Ateik, ateik į tamsų mūsų vargo vieškelį,
Ir mūsų rytdieną nušviest, šviesi žvaigždė!

J. Juodis — Laisvės Lietuvai! (aliejus)

LIETUVOS ŠAULIŲ SAJUNGOS ORGANIZATORIAUS MATO ŠALČIAUS VEIKLOS PĖDSAKAIS PASEKUS

OSVALDAS ŽADVYDAS

Matas Šalčius buvo mokytojas, žurnalistas, daugelio knygų autorius, visuomenininkas, keliauninkas, vienas iš Lietuvos Šaulių Sąjungos organizatorių ir vadų.

Jis buvo gimęs 1890 m. spalio 20 d., Čiudiškių km., Klebiškio vls., Marijampolės aps. Mirė 1940 m. gegužės 27 d. Guajarà Mirim mažame miestelyje, Bolivijoje.

Praejusiais metais nuo jo gimimo sukako devyniasdešimt metų ir nuo mirties — keturiasdešimt. Minėtina ir trečioji sukaktis, surišta su jo vardu. Matas Šalčius — I-masis Lietuvos Šaulių Sąjungos "Trimito" redaktorius. Laikraštis buvo pradėtas leisti 1920 m. birželio 1 d. Kaune. Taigi, nemažas laiko tarpas — šešiasdešimt metų. Minėtų jubiliejų proga, nors ir pavėluotai, pravartu apžvelgti jo šakotą veiklą.

ŠVIETIMO BARUOSE

M. Šalčius mokėsi Marijampolės gimnazijoje ir "Saulės" draugijos mokytojų kursuose. Baigęs (1908-

14), mokytojavo Skuode, Sedoje ir Vytogaloje. Bemokytodamas pastebėjo, kad gimtąja kalba stinga literatūros vaikam ir jaunimui, todėl pradėjo bendradarbiauti spaudoje. Daugiausia rašė auklėjimo klausimais. Spausdino liaudies pasakas, dainas, mokslo sričių žinias. Rinko žodžius lietuvių kalbos žodynui ir medžiagą siuntinėjo kalbininkui Kazimierui Būgai, kuris viename Šalčiui rašytame laiške išsireiškė: "Gerai padarytų ir kiti, kad atsiųstų savo medžiagą žodyno redakcijai".

1910-14 m. jis redagavo "Lietuvos Ūkininko" priėdą "Mokykla", Lietuvos mokytojų organą.

Tačiau, Rusijos caro valdininkų priverstas, pasitraukė iš redaktoriaus pareigų. Šalčius laikėsi tvirto įsitikinimo, kovojo už tiesą, nebuvo karjeristas bei garbėtroška, todėl gyvenime skaudžiai nukentėdavo. Pvz., 1914 m. Rusijos mokytojų suvažiavime Petrapilyje jis pasmerkė carinę engimo politiką, Lietuvos rusininkų per mokyklas. Už tai jį atleido iš mokytojo pareigų ir ištremė iš Kauno gubernijos.

Sugrįžęs 1919 m. nepriklausomon Lietuvon, Šalčius buvo paskirtas "Švietimo Reikalų" mėnraščio redakcijos sekretorium Vilniuje. Nuo gegužės 5 d. Kaune bendradarbiavo Lietuvos Spaudos Biure, kiek vėliau buvo "Saulėtekio" redaktorius. Tuo pat metu jis ir mokytojavo, be to, aktyviai veikė organizuojant Lietuvos mokytojų profesinę sąjungą ir buvo išrinktas į pirmąją jos centro valdybą. Jis rašė straipsnius į "Švietimo Darbo" pedagogikos žurnalą. 1922 m. pasireiškus nesutarimams, tuometinės vyriausybės jis buvo atleistas iš Kauno I-os vidurinės mokyklos mokytojo pareigų. Prie savo pagrindinės pedagogo profesijos Šalčius nebegrįžo, dirbo kitose srityse.

VEIKLA JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Kai 1914 m. buvo ištremtas iš Kauno gubernijos, vengdamas Rusijos imperijos karinės prievolės, M. Šalčius išvyko užsienin. Per Maskvą, Sibirą, Toluosius Rytus, 1916 m. jis nukeliavo į JAV ir trumpam sustojo San Francisco mieste. Persikėlęs į Wilkes-Barre, Pensilvaniją, jis įsijungė į lietuvių labdaros veiklą: dirbo sekretorium Amerikos Lietuvių Centriniam komitete, nukentėjusiems nuo karo lietuviams šelpti ir daug prisidėjo organizuojant komiteto skyrius, kurių skaičius prašoko 400. Komiteto būstinę perkėlus 1917 m. į New Yorką, jis laisvalaikiu klausė universitete žurnalistikos ir pedagogijos paskaitų; išmoko ir anglų kalbos.

M. Šalčius nenutolo nuo spaudos, bendradarbiavo "Vienybėje", "Tėvynėje", Prūsiose leidžiamame "Varpe". 1918 m. Bostuje jis redagavo savaitraštį "Ateitį". Įsitikinęs, jog atsikuriančiai Lietuvos valstybei bus naudingesnis negi išėvijioje, 1919 metų pradžioje jis leidosi kelionėn per Atlanto Vandenyną į gimtąjį kraštą — Lietuvą. Išvykęs į Rytus, sugrįžo iš Vakarų. Tai buvo pirmoji jo kelionė aplink žemės rutulį.

ŠAULIŲ SAJUNGOS PRADININKAS

Šalčiaus vienas iš didžiųjų to meto darbų buvo Lietuvos Šaulių Sąjungos steigimas; jos tikslas kovoti

dėl Lietuvos laisvės ir ją išsaugoti. Šios organizacijos pradininkas bei sumanytojas buvo Matas Šalčius, kurią tuoj perėmė, kūrė, išplėtė ir pagrindus nustatė Vladas Putvinskis.

Anuo metu krašto viduje siautė įvairūs patamsių gaivalai. To elemento sutramdymui, grupė Spaudos Biuro bendradarbių svarstė apie būtinumą steigti ginkluotą organizaciją iš civilinių žmonių.

Pasitarimas įvyko 1919 m. birželio 21 d. Tų žygių sumanytojai: Matas Šalčius, Antanas Žukauskas-Vienuoelis, Faustas Kirša, Adolfas Klimas ir kiti. Birželio 22 ar 23 d. antrame pasitarime dalyvavo apie 15 asmenų ir nutarė sušaukti platesnį susirinkimą, jau trečią, penktadienį, birželio 27 d. Apie šaukiamą susirinkimą M. Šalčius jo redaguojamame "Saulėtekyje" (nr. 5, 1919.VI.27) išspausdino: "Valdžios įstaigų tarnautojų tarpe yra plačiai pasklidusi mintis, kad tarnautojams būtinai reikia mokyti karinio muštro. Tuo tikslu Kauno įstaigų tarnautojai mano sudaryti tam tikrą laisvanorių "Plieno batalioną", kuris būtų karinių instruktorių nuolatos mankštinamas. Batalionas veiktų tiktai Kaune. Penktadienį, birželio 27 d. banko namuose bus tarnautojų pasitarimas tuo reikalu".

Šiame pasitarime naujoji draugija gavo Šaulių vardą. Draugija buvo įterpta į neseniai sukurta Lietuvos Sporto Sąjungą. Į šauktąjį susirinkimą atėjo apie 10 vyrų. Tačiau liepos 8 d. jau buvo apie 40, kuriame dalyvavo ir Vladas Putvinskis.

Skaitytajui gali kilti klausimas, kas tikrumoje sukūrė Lietuvos Šaulių Sąjungą? Tuo klausimu dar nepriklausomoje Lietuvoje buvo kilęs viešas ginčas. Turėta galvoje paskiri asmenys.

Yra faktas, kad steigiamasis susirinkimas įgaliojo Matą Šalčių ir Antaną Žukauską-Vienuoelį pasitarti su Vladu Putvinskiu dėl steigimo ginkluotos draugijos. Iš Putvinskio sužinojo, kad tokia idėja jau buvo vykdoma jo šeimoje. Pvz., Vladas Putvinskis turėjo supirkęs iš besitraukiančių vokiečių šautuvų, šovinių, kuprinių bei odinių diržų.

Apie organizacijos įsteigimą Vladas Putvinskis ("Trimitas", 1920 m.) išsireiškė: "Norint parašyti šaulių istoriją, sunku būtų atrast žymesnių dienų ir asmenų vardų, surištų su šaulių veikimo pradžia. Jų pradžią padarė patys žmonės, gindamies nuo visokių plėšikų ir gindami savo kraštą nuo svetimtaučių priešinkų".

Tuo metu visame krašte gyventojai gynėsi nuo užpuolėjų, būrėsi į partizanų grupes ir tik iš jų išsivystė šaulių organizacija. Bolševikams artėjant prie Kauno, Matas Šalčius įsteigė partizanų būrį. O vėliau, rugpiučio 20 d. Šaulių Sąjungos steigiamame susirinkime išrinko pirmininku Vladą Putvinskį ir Matą Šalčių, centro valdybos nariu.

Lenkams veržiantis į Lietuvą, 1920 m. rugsėjo 17 d. buvo įsteigtas "Šaulių fronto štabas", kurio viršininku paskyrė Matą Šalčių. Štabo tikslas — koordinuoti visų šaulių dalinių kovos veiksmus fronte. Centro valdyba į atskiras vietas siuntė instruktorius, kurie organizavo skyrius, vėliau pavadintus rinktinėmis. Mato

Šalčiaus brolis Povilas (1893-1948) organizavo šaulius Suvalkijoje. Pažymėtina, kad Povilas Šalčius 1948 m. okupuotoje Lietuvoje, Plungės apylinkėje buvo nužudytas bolševikų naikinamųjų dalinių.

1925-26 m. M. Šalčius buvo "Trimito" atsakinguoju redaktorium ir Sąjungos centro valdybos pirmininku. Prie "Trimito" 1925 m. buvo suorganizuoti korespondentams žurnalistikos kursai, kuriems vadovavo Šalčius. 1926 m. jis suorganizavo ir šaulių savišalpą.

M. Šalčius dirbo ne vien šaulių veikloje, bet ir kitose srityse: pvz., 1920-22 m. jis "Lietuvos" dienraščio redaktoriaus pavaduotojas; 1922 m. kurį laiką ėjo "Eltos" direktoriaus pareigas; 1923-24 m. "Lietuvos" nuolatinis bendradarbis; 1924-25 m. Lietuvių Rašytojų ir Žurnalistų draugijos vicepirmininkas; 1928-29 m. "Lietuvos Aido" redaktoriaus pavaduotojas.

KELIONĖN PO PASAULĮ

1929 metų, žvargiam rudens lapkričio, Matas Šalčius su Antanu Paškevičium (Poška) iš Žaliakalnio, motociklu išvyko ilgon ir tolimon kelionėn — pasižvalgyti po pasaulį.

Šių laikų turtingiems pramogautojams nesudaro sunkumų keliauti po visus žemynus. Šalčius kelionę pradėjo su 42 doleriais. Nelengvai vertėsi pasilikusi jo šeima: žmona ir keturios dukros. Jauniausioji, Raminta, buvo vos tik trejų metų. Keliaudamas jis skaitė paskaitas, rašė į spaudą apie kelionės įspūdžius, nevengė ir atsitiktinių darbų. Susitaupęs pinigų, tęsdavo kelionę. Jo bendrakeleivis Paškevičius išsiskyrė Indijoje, kur pasiliko studijuoti sanskritą.

Kelionė buvo varginga, bet savo tikslą pasiekė. Sugrįžo jis 1933 m. ir pradėjo rašyti knygas. Išleido šešis tomus, bendru pavadinimu "Svečiuose pas 40 tautų". Už šį veikalą "Spaudos Fondas" paskyrė jam 1000 litų premiją.

Šalčius buvo pasiryžęs apkeliauti visus penkis žemynus. Todėl 1936 m. jis išsirengė į Pietų Ameriką. Vyko su Draugijos Užsienio Lietuviams Remti ir Lietuvos vyriausybės misija — kultūriškai ir ekonomiškai organizuoti bei stiprinti Pietų Amerikos lietuvius.

1936 m. Buenos Aires, Argentinoje, jis įsteigė savaitraštį "Išvien", kurį redagavo ligi 1938 metų vidurio. Pasitraukęs iš redaktoriaus pareigų, keliavo po Pietų Amerikos valstybes. Ši kelionė buvo lemtinga, paskutinė. Bolivijoje užsikrėtė maliarija ir mirė. Jo svajonė dar nuvykti į Australiją, nebeįsipildė.

Jo kapas neprižiūrimas ir visų pamirštas nyksta ir laikas jį apkloja užmaršos dulkėmis. Tik atsitiktinai užklydęs tėvynainis aplanko jo kapą.

PALIKTOJI KŪRYBA

Matas Šalčius parašė ir išleido daug mokslo populiarinimo ir publicistikos knygų: "Kaip gyvena latviai, anglai ir suomiai", "Pradedamosios aritmetikos vadovėlis", "Kas iš ko pareina", "Liudvikas Pasteris, žmonijos geradaris ir Jurgis Stefenonas", "Dešimt metų tautiniai kultūrinio darbo Lietuvoje 1905-15", "Paskaita iš Lietuvos istorijos", "Lenkų sąmokslas Lietu-

ŠAULIŠKOJ PASTOGĖJ

LŠST Centro Valdybos posėdis

Sausio 10 d. 2 val. po pietų, Šaulių Namuose, įvyko LŠST Centro Valdybos posėdis, kuriame dalyvavo dauguma valdybos narių. Keletas šiuo metu serga ir į šį posėdį negalėjo atvykti.

Posėdžio metu buvo paliesti įvairūs Šaulių S-gą liečių reikalai. Paskirtos aukos spaudai paremti. Diskutuota apie kitų leidinių išleidimo finansavimą. Aukų prašytojų tikrai buvo apstu, bet ir geriausiai norais visų negalima patenkinti vienu kartu. Kai kuriuos prašymus teko atidėti sekančiam posėdžiui, arba net ir atmesti. Gaila, bet kartais ir geriausiai norais negalima visų patenkinti. Visi žinote, kad LŠST labai daug padeda ir ateityje padės, bet viską ir visus ir šauliai negali patenkinti.

Aptartas ir sėsės S. Kaunelienės, "Tremties Trimito" redaktorės, nusiskundimas, kad vis mažiau begaunanti medžiagos ir sunku beužpildyti "Tremties Trimito" puslapius. P-kas K. Milkovaitis kreipėsi į valdybos narius, prašydamas rašyti straipsnius, informuoti kitus dalinius, kad kuo daugiau medžiagos nukreiptų į šauliams skiriamą "T. T." Teko pastebėti, kad daugelis dalinių naudojami daugiau periodine spauda ir ten nukreipia didelę dalį medžiagos, kuri tikėtų daugiau "Kariui" ar "Tremties Trimitui". Gerbiamieji kariai ir šauliai, pasistenkite tokią medžiagą talpinti į "Kario" puslapius. Ši medžiaga, išspausdinta šiame žurnale pasiliks ilgai laikui, tuo tarpu periodinę spaudą mažai kas komplektuoja ir visi rašiniai, anksčiau ar vėliau, žūsta. Pirmininkas įgaliojo CV spaudos ir informacijos skyriaus vedėją tuo reikalui pasirūpinti, surasti žmonių, kurie reguliariai rašytų "Tremties Trimitui".

Gegužės mėn. įvyks iškilmės prie Romo Kalantos paminklo. Iki to laiko turi būti

užbaigti suprojektuoti darbai prie paminklo. Ta proga jau užsakytos šv. mišios. Aš manau, kad užbaigus numatytus darbus, paminklas bus nufotografuotas prityrusio fotografo ir visiems paminklo statybai aukojusiems išsiųstos nuotraukos. Pirmininkas Karolis Milkovaitis šiam reikalui pritarė ir, rodos, visus reikalus asmeniškai tvarko.

Paskelbtame konkurse apie K. Donelaičio 200 metų mirties sukaktį gauta keturi rankraščiai. Jie jau išsiuntinėti įvertinimo komisijos nariams ir dabar lauksime jų nuosprendžio. Kadangi tema buvo pasirinkta gana sunki, tai aš manau, kad mažiau ir rašytojų atsirado.

Sekantis Centro Valdybos posėdis numatytas sušaukti vasario mėn. pabaigoj. Ap. Skopas

"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinėje, Čikagoje

Šauliai ir vasarą reikėsi vasarinėje veikloje. Jie dalyvavo pasitaikiusiose šventėse, demonstracijose, išvykose, šaudymo pratybose ir kitur. Rudenėjant veikla daugiau persimetė į namus. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė jau rudėnį, Visų Šventųjų ir Vėlinių proga aplankė mirusiųjų šaulių kapus ir dalyvavo bendrame mirusiųjų pagerbime. Po iškilmių šauliai sugrįžo į savus namus priešpiečių ir savųjų tarpe pabendrauti. Rinktinės šauliai taip pat organizuotai dalyvavo Lietuvos kariuomenės šventėje.

Prisilaikant lietuviškų tradicijų, gruodžio 20 d. "V. D." šaulių rinktinė savo namuose suruošė nuotaikingas bendras kūčias. Dalyvavo virš 200 šaulių ir jų svečių. Stalai buvo papuošti žvakėmis ir plotkelėmis, su rūtų šakelėmis, ir gausiai apdėti įvairiais kūčių valgiais.

Kūčių vakarą invokacija pradėjo kun. F. Kireilis. Pradžioje buvo išpildyta diena pritaikyta meninė programa, kurią

atliko Antrojo Kaimo aktorius Juozas Kapačinskas ir buvę bei dabartiniai Kristijono Donelaičio mokyklos mokinės: Rita Stukaitė, Ieva Zabaraukaitė, Ramona Steponavičiūtė ir Renata Variakojytė. Skaitymui tekstus parinko ir skaitytojas paruošė Jonas Jasaitis. Programą pravedė Valdemaras Šadauskas. Užbaigiant, trumpai kalbėjo kultūrinių reikalų vedėjas J. Jasaitis ir vakaro vadovas, vicepirmininkas Juozas Mackonis. Dauguma pasigedo energingojo pirmininko Vl. Išganaičio, kuris tuo metu buvo susirgęs.

Gražiai praleidę vakarą, linkėdami vieni kitiems linksmų Kalėdų, visi skirstėsi šventiškoje nuotaikoje.

Gruodžio paskutinės dienos naktį Rinktinės namuose įvyko tradicinis Naujųjų Metų sutikimas, kuris, kaip ir visada, praėjo puikioje nuotaikoje. Salė buvo perpildyta. Pažymėtina, kad šiamе pobūvyje dalyvavo daug mūsų gražaus jaunimo, kuris turėjo progos ir smagiai pasižokti.

"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė ir lietuvių kultūrinio išlikimo, bei šalpos reikalai, nėra svetimi; iš savo 1980 metų derliaus paskyrė: spaudos reikalams — 290 dol., lietuvių radijo programoms — 365 dol., Lituanistinėms mokykloms — 300 dol., Meno ansambliams — 450 dol., Labdarybei — 415 dol., sportui — 140 dol., Altai — 250 dol., minėjimams — 65 dol., Jaunimo demonstracijos bylai padengti — 50 dol. Iš viso aukų paskirta 2,330 dolerių.

Kaip bendrai gyvenime, taip ir pas šaulius, pasitaiko ir liūdnusių dalykų, bei nesekmių. Metų laikotarpyje ir mirtis pasiėmė kelis mūsų organizacijos narius. Be to, jau ilgesnis laikas pasigendame veikliosios moterų vadovės Stasės Cėcevičienės. Laukiame jos pasveikstant ir greit pas mus sugrįžtant. Dabar ją pavaduoja šaulė M. Dapkiene.

voje", "Jonas Masė, didis žmonių švietėjas", "Ką kiekvienas turi žinoti apie turizmą", "Kaip susikūrė Jungtinės Amerikos Valstijos", "Svečiuose pas 40 tautų". Parengė lietuvių tautosakos vaikams.

Išvertė H. Anderseno, V. Avenarijaus ir kitų autorių pasakų, Č. Darvino ištraukų "Tarp Pietų Amerikos gyvylių".

Nuo 1906 m. bendradarbiavo: "Žarijoje", "Lietuvių Ūkininke", "Vilniaus Žiniuose", "Naujojoje Galdynėje", "Darbininke", "Mokykloje ir Gyvenime".

Pasirašinėjo slapyvardžiais ir kriptonimais: Juozas, M-jas iš B., M iš B-kų, Mokytojas iš Buktininkų, Motiejus, M.Š., Švendras.

Mato Šalčiaus yra išlikę turėti seni žemėlapiai, nuotraukos, dienoraščiai, įvairūs dokumentai, laiškai rašyti dr. J. Basanavičiaus, Vydūno, M. Jankaus ir kt.

Taip pat ir rankraštis "Kelonė pas 40 tautų".

Iš kelionės jis parsivežė daug įvairių suvenyrų. Bet pati reikšmingiausia — paskutinė dovana Ramintai, kurią parvežė Kipras Petrauskas, grįždamas iš Pietų Amerikos. Tai dekoratyvinė lėkštutė, kurios žalsvos spalvos dugne matyti tolimo krašto vaizdas — medžiai, upė, laivas ir dangus, spindintis rožine spalva. Tik įsižiūrėjus, galima matyti, kad tas vaizdas yra sudėtas iš egzotiškų drugelių įvairių spalvų. Visą šį turtą globoja Raminta, gyvenanti okupuotoje Lietuvoje.

Savo užrašuose M. Šalčius įrašė reikšmingus žodžius, lyg ir testamentą jaunos kartos šauliams: "Ei, jūs, rimti vyrai, karjerų darytojai, lobių ieškotojai, aš norėčiau, kad jūs matytumėt nuo laivo iš jūros kalnų saulėlydį — jūs suprastumėt, juo stebėdamiesi, kad ne tai yra gyvenimo tikslas, ką jūs esate pasirinkę!"

Bendrai, šiuos metus pasitinkame su naujomis viltimis ir pasiryžimu naujiems savos organizacijos darbams. Gero vėjo...
Pijus Venclova

Čikagos jūrų šaulių Kūčios

“Gen. T. Daukanto” jūrų š. kuopa 1980 m. gruodžio 20 d., vakare, Vyčių salėje suruošė Kūčių vakariene, kurioje dalyvavo apie 140 kp. šaulių su šeimomis bei kviestais svečiais. Mane į Kūčias pakvietė garsus Brighton Parko fotografas P. Malėta. Čia noriu pasidalinti savo asmeniškais įspūdžiais.

Dar prieš 7 valandą pravėriau Vyčių salės duris ir apstulbau nuo grožio, spinduliuojančio iš salės puošmenų. Įžengus, sustabdė graži ir maloni ponis: “Ar atsinešei dovaną?”, staiga paklausė. “Kam?”, sakau. “Ogi pačiam sau”, atsakė. “Aš sau dovanų nedovanoju, aš nusi-perku”, — ir žengiau žingsnį į šoną. Krūptelėjau, kai staiga susidūriau su stiprios išvaizdos vyru šaulių uniformoje, bet be šautuvo, tik su draugišku šypsniu. Pagaliau, sužinojau, kad jo pavardė V. Utara, gi ta miela ponis, “kimbanti” dėl dovanų — Kuzmienė. Abu jie prima ir informuoja atvykusius. Vargo nebuvo surasti bičiulį fotografą ir jo draugus, bet nesugebėjau susipažinti su tiek daug vienodai gražių moterų. Bičiulis nesiteikė pristatyti, o aš nedrįsau jų paklausti, kurios tikros ponios, o kurios ponios-našlikės. Vėliau paaiškėjo. Salėje kilo duslus ūžesys, nes svečiai renkasi, sveikinasi, bučiuojasi ir užima vie-

tas prie stalų. Stalai sustatyti keturkampio — U raidės pavidalo forma, pasieniais. Viduryje — erdvi aikštė, kurioje telpa aukšta Kalėdų eglutė, apkabinėta mezginiais ir šiaudinukais, pagamintais darbščiujų šaulių moterų rankomis. Po ja daug gražių dovanų ir viename šone nedidelis staliukas, užtiestas tautiniu audiniu. Ant jo kopyltėlė ir neuždegτος 5 žvakės. Stalai “lūžta” apkrauti įvairiais Kūčių valgiais, plotkelėmis, bei papuošti žvakėmis ir eglėlių šakelėmis. Viskas skoninga, gausu, šventiška. Nuotaika puiki. Girdžiu kažkas šaukia per visą stalo ilgį: “Kokios čia jūrininkų Kūčios salėje, kodėl ne laive?” Kita juokaudamas atkerta: “Ar negirdėjai, laivas nuskendo prie Irano krantų, gelbėdamas amerikiečių įkaitus”... Viena apyjaunė moteris pasigedo šieno po staltiese. Girdi, esą galima sužinoti, pagal ištraukto šieno ilgį, kiek dar gyvensi. Tikiu, ji tikrai dar ilgai gyvens.

Publika staiga aptilo. Per garsiakalbį prabilo kuopos p-kas Edm. Vengianskas. Trumpai apibūdino Kūčių tradicinas, atsivežtas iš laisvos Lietuvos, pasveikino seses ir brolius šaulius bei svečius. Palinkėjo visiems maloniai pabendrauti jaučioje švenčių nuotaikoje. V. Utara perskaitė prasmingą “Tėvynės prisiminimo” poetinį tekstą.

Iškilmingai buvo uždegτος žvakutės: 1-ji — Už Tėvynės Laisvės Kovose žuvusius karius, šaulius, partizanus — uždegė B. Budraitis; 2-ji — Už mirusius kuopos narius: Antaną Kulikauską, Joną Klimą, Alfonsą Paukštį, Antaną Dobilą,

Petrą Lengviną, Rimą Utarienę ir Mykolą Mikėną — uždegė V. Galeckas; 3-ji — Už pavergtą tėvynę Lietuvą — uždegė J. Mikulis; 4-ta Už ištremtuosius ir kenčiančius, seses bei brolius, koncentracijos lageriuose — uždegė A. Janušauskas; 5-ji — Už lietuvius jūreivius plačiuose vandenynuose, toli nuo tėvynės krantų — uždegė jūrų kapitanas B. Kristopaitis. Kalėdinę eglutę įžiebė plk. K. Dabulevičius.

“Lietuva brangi”, sustoję sugiedojome visi, vadovaujant solistei I. Petrauskienei.

Pradėjome Kūčių vakariene. Tėvas Zaremba, Jėzuitų provincijolas, palaimino Kūčių stalą. Laužydami ir dalindamiesi plotkelėmis, linkėjome vieni kitiems laimės, sveikatos ir pasisekimo. Kūčių patiekalai, be mėsos ir riebalų, buvo skaniai paruošti šaulių moterų. Prisivalgėme kiek tik širdis geidė. Gi raudonas vynas taip nuteikė, kad mažai trūko iki dainos. Laimė, prasidėjo sveikinimai. Pirr asis prabilo Tėvas Zaremba, toliau p. Leonaitienė — būrininkų vardu, plk. K. Dabulevičius, kaip kuopos veiklos rėmėjas, jūrų kpt. B. Kristopaitis ir J. Mikulis, Cicero jūrų šaulių kp. “Klaipėda” p-kas. Vakarienes metu programai vadovavo kp. parengimų vadovas V. Utara.

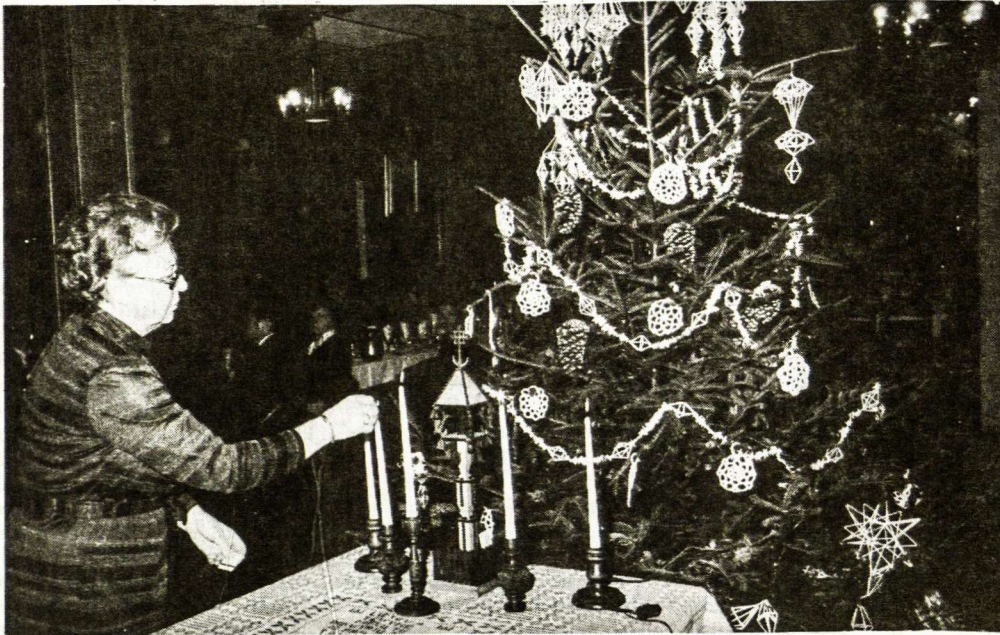
Solistė ir poetė I. Petrauskienė perskaitė du savo eilėraščius, padainavo solo ir pravedė bendrą kalėdinių giesmių giedojimą.

Dar nenutilus giesmėms, iš gatvės įpuolė garsiai varpu skambindamas, šokinė-

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos pirmininkas Ed. Vengianskas, kuopos Kūčių vakarienes metu, perduoda kalėdinius sveikinimus ir Naujųjų Metų linkėjimus. Iš k.: sėdi p. Kerelienė, p. Kristopaitienė, jūr. kpt. B. Kristopaitis, Tėv. Zaremba, p. Leonaitienė, gen. št. plk. K. Dabulevičius, j.š. V. Utara ir J. Balčiūnas. Nuotr. P. Malėtos

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos moterų vadovė A. Janušauskienė Kūčių vakarienės metu uždega žvakutę ištremtiesiems bei kenčiantiesiems koncentracijos stovyklose prisiminti. Nuotr. P. Malėtos

damas, vikrus, baltabarzdis Kalėdų Senelis ir dalino dovanas, sudėtas po eglute. Tada man paaiškėjo, kodėl reikėjo dovaną atsinešti. Tos atsineštos dovanos buvo padėtos po eglute, o jas atnešusiems buvo įteikti numeriai. Pagal tuos numerius Kalėdų Senelis išdalino dovanas ir, berods, nebuvo atsitikimo, kad kuris gautų savo atsineštą dovaną. Tai savotiškas ir įdomus dovanomis pasikeitimo būdas. Kalėdų Senelis — V. Zinkus ir jo asistentė, nepavargstanti A.

Kuzmienė, labai vykusiai dovanas išdalino.

Grįždamas namo jaučiau džiaugsmą ir pasitenkinimą, maloniai ir kultūringai pabendraavęs su draugais bei pažįstamais. Ir aš gavau dovaną, nors savosios neatnešiau. Ją man paskyrė vadovybė. Tai staigmena, sukėlusį manyje intriguojantį džiaugsmą ir padėką.

Už tokią šaunią Kūčių vakarienę padėka priklauso “Gen. T. Daukanto” jūrų

šaulių kp. vadovybei ir darbščioms kuopos šaulėms.

Svečias

“Martyno Jankaus” šaulių veikla 1980 metais

“Martyno Jankaus” šaulių būrys, vėliau pasivadinęs kuopa, įsisteigė 1958 m. vasario 16 d. Brocktone, ketvirtaisiais metais po Lietuvos Šaulių Sąjungos Trentyje atkūrimo.

“M. Jankaus” šaulių kp. Brocktone

Dalis svečių 1980 m. gruodžio 20 d. “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos Čikagoje surengtoje Kūčių vakarienėje. Nuotr. P. Malėtos

siekia, kad šv. Kazimiero lietuvių tautinė parapija būtų ne vien tikėjimo, bet ir lietuviškos tvirtovės išseivijoj. Balsingieji sesės ir broliai šauliai gieda chore, jam vadovauja komp. J. Gaidelis, kiti eina lektorių pareigas. Didžiųjų bažnytinių ir tautinių švenčių metu uniformuoti, su Amerikos, Lietuvos ir kuopos vėliavomis, dalyvauja bažnyčioje ir salėse ir tvarko visų organizacijų vėliavų eiseną. Kuopos vadovybė dažnai pasikviečia kaimyninių kp. atstovus dalyvauti su savo vėliavomis iškilmėse.

1980 m. "M. Jankaus" šauliai suruošė keletą pramoginių susiejimų: Birželio mėn. Jonines, Bronės ir Edvardo Martišių erdvoje sodyboje su šaudymo varžybose, laužu ir sesių ir brolių šaulių susivežtomis vaisėmis. Rugsėjo 30-31 d.d. ir rugsėjo 1 d. "M. Jankaus" kp. šauliai dalyvavo gražioje Tėvų Pranciškonų sodyboje, Kennebunkport, "Naujosios Anglijos" šaulių rinktinės suruoštam kultūriniam savaitgalyje. Aktyviai įsijungė į šaudymo varžybas, laužų programas. Suvažiavimo vyriausia šeimininkė buvo Br. Martišienė.

Spalio 4 d. pradinis rudens balius Brocktone, Sandaros salėje. Baliaus vyriausioji šeimininkė St. Gofensienė su talkininkėmis paruošė puikias vaišes. Buvo turtingas dovanų stalas.

"Martyno Jankaus" šauliai remia lietuviškąją spaudą, Lietuvos laisvinimą, užsisako Lietuvą garsinančias naujai išleistas knygas, jas dovanoja įvairiomis progomis žymiems politikams supažindinimui su Lietuva, jos praeitimi, kultūra, dabartimi ir tautos siekais; užprašo mišias už tėvynės gynėjus, žuvusius ir mirusius šaulius, už sergančius bei kitomis intencijomis; subsiduoja atstovus į šaulių suvažiavimus bei remia kitus reikalus.

Lapkričio 29 d., So Bostono Lietuvių Piliiečių d-jos salėje įvyko "Naujosios Anglijos" šaulių rinktinės suvažiavimas, kur buvo renkama nauja rinktinės vadovybė ateinantiems trejiems metams. Daug "M. J." kp. šaulių dalyvavo suvažiavime, o kurie negalėjo dalyvauti, savo balsą už pasirinktus kandidatus atidavė raštu. Iš "M. Jankaus" kp. į rinkimų komisiją buvo išrinkti šauliai Petras Pulminskas ir Vaclovas Rupšys (atvyko tik P. Pulminskas).

Į naują rinktinės valdybą išrinkti: pirm. J. Stašaitis, vienas iš "M. Jankaus" kp. steigimo organizatorių, ilgametis kp. valdybos pirm. ar valdybos narys ir "N. Anglijos" rinktinės organizatorius; nariais: St. Augonis, Elena Gorodeckienė ir Edv. Meilus sr. Suvažiavime gyvai svarstyti einamieji rinktinės reikalai, o nebaigti vykdyti nutarimai palikti

naujai valdybai užbaigti. Po plačios ir darbingos dienotvarkės sekė puikios vaišės, turtinga loterija, malonūs pašnekesiai, trijų šaulių kp. gražus bendravimas ir muzikai grojant, smagūs šokiai.

Gruodžio 2 d. Šv. Kazimiero bažnyčioje uniformuoti sesės ir broliai šauliai, su Amerikos, Lietuvos ir kuopos vėliavomis dalyvavo po pasaulį keliaujančios Fatimos Marijos statulos sutikime, iškilmingose pamaldose, šv. mišias atšaušiant vyskupui Daniel Hart, kleb. kun. P. Šakaliui ir keliolikai apylinkės liet. kunigų, dalyvaujant daug jaunimo, vienuolių ir parapiečių.

"M.J." kuopoje 1980 m. buvo 45 aktyvūs nariai. Valdybą sudaro: pirm. Petras Šaulys, kiti: Romualdas Bielkevičius, Stasė Gofensienė, Jonas Freimanas, Bronė Martišienė, Petras Pulminskas. Vaclovas Rupšys ir Julija Šaulienė. Valdybos susirinkimai šaukiami vis pas kitą valdybos narį, butuose. Po posėdžių, b. to šeimininkai valdybą pavaišindavo ir uodavo progos prie stalo laisvai pasikalbėti ir pasidalinti nuomonėmis svarbiais kuopos reikalais.

1980 metais įvyko 8 valdybos posėdžiai ir vienas visuotinas susirinkimas, sujungtas su iškilmingu Vasario 16-osios minėjimu šauliams ir kviestiams kaimyninių kp. svečiams, kunigams bei kitiems garbingiems svečiams.

Kuopoj buvo ir liūdesio dienų. Lapkričio 5 d. "M. Jankaus" šaulių kp. palydėjo amžinybėn, nuo pirmosios įsikūrimo dienos vieną iš pirmųjų, ilgametį valdybos kasininką Vladą Jakimavičių, sulaukusį 80 m. amžiaus. Su juo šerminėje gražiai atsisveikino "M. Jankaus" kp. ir "Naujosios Anglijos" rinktinės šauliai lapkričio 4 d. vakare. Uniformuoti šauliai stovėjo garbės sargyboje, lapkričio 5 d. atlydėjo į Šv. Kazimiero bažnyčią ir dalyvavo gedulingose pamaldose. Gedulingas šv. mišias už a.a. Vlado sielą atšaušo ir į Kalvarijos kapines palydėjo kp. dvasios vadas kleb. kun. Petras Šakalys. Karstas buvo apdengtas Lietuvos vėliava, bažnyčioje buvo sugiedotas Lietuvos himnas, o kapinėse — giesmė "Marija, Marija", tikrai užsitarnavusiam mūsų tautos sūniui V. Jakimavičiui.

Gruodžio 15 d. mirė, sunkios ligos iškankintas, "M. Jankaus" kp. darbščios šaulės sesės Konstancijos Endriūnienės vyras, nuoširdus kuopos rėmėjas, Vladas. Palaidotas Brocktono miesto kapinėse. Paliko liūdinčią žmoną Konstanciją, sūnūs ir "Martyno Jankaus" šaulių kuopą.

Amžinoji šviesa tegul šviečia visiems į Anapus iškeliavusiems.

Mes gyvieji šauliai, kur bebūtume, ne-

paisydami klūčių, dirbkime vieningai, siekdami Lietuvai laisvės.

"Klaipėdos jūrų šaulių kuopa Cicero"

1980 m. lapkričio 20 d. raštu, "Klaipėdos" jūrų š. kuopos p-kas Karolis Miklovaitis pasitraukė iš kuopos pirmininko pareigų. Remdamasis LŠST statuto 158 straipsniu, jis pirmininko pareigas perdavė I vicepirmininkui Juozui Mikuliui. Savo rašte buvęs p-kas prašė visų narių talkos ir kooperavimo su naujuoju p-ku. Naujai paskirto kuopos p-ko adresas yra: Juozas Mikulis, 10321 Kipling St., Westchester, Ill. 60153.

1981 m. sausio 11 d. 3 val. po pietų, šaulių Latožų namuose įvyko pirmas kuopos valdybos posėdis, kurį pravedė naujasis p-kas Juozas Mikulis. Šiame posėdyje dalyvavo 10 valdybos narių, kurie aptarė įvairius kuopos reikalus, kurių, pasirodo, nemažai buvo prisirinkę. Gal tai buvo naujojo pirmininko išbandymas.

Šiame posėdyje spaudai ir radijo vlandėlėms buvo paskirta 150 dol. aukų. Brolis J. Dekeris mus labai smulkiai informavo apie "Švyturio" baliaus išlaidas, pajamas ir pelną. Pasirodo ir šis balius kuopai davė gražaus pelno. Kuopos kasa tuo tarpu yra gerame stovyje, bet, pastebėjo išdininkas, kad turime ir įsipareigojimų. Svarbiausias mūsų įsipareigojimas tuo tarpu, yra išleisti anglų kalba knygą "Lietuva Bolševikų Okupacijoje". Dėl tam tikrų priežasčių knygos vertimas į anglų kalbą šiek tiek susitrukdė, bet dabar jau visas reikalas vėl susitvarkė ir knyga netolimoje ateityje turėtų pasirodyti rinkoje. Tos knygos vertimą ir išleidimo sąskaitas apsiėmė apmokėti mūsų kuopa, todėl visiems nariams ir rūpėjo sužinoti, koks yra šiuo metu mūsų kasos stovis.

Kovo mėn. bėgyje yra numatoma šaukti visuotinas kuopos narių susirinkimas. Kai tik bus gauta salė, visiems nariams bus išsiuntinėti pakvietimai ir paskelbta spaudoje. Šio susirinkimo metu numatyta prisaikdinti dvi šaules kandidates: Nijolę Skopienę ir Emą Tomusienę. Šio susirinkimo metu bus renkama ir nauja kuopos valdyba.

Kuopa aktyviai dalyvaus Cicero ALToS skyriaus ruošiamame Vasario 16 d. minėjime. Minėjimas įvyksta vasario 8 d., tuoj po lietuviškų pamaldų Šv. Antano parapijos salėje. Vasario 7 d. 12 val. visi uniformas turintieji šauliai renkasi prie Cicero miesto rotušės ir čia, dalyvaujant kitoms organizacijoms ir lietuviškai visuomenei, bei Cicero miesto pareigūnams, pakels Lietuvos tautinę vėliavą. Ji čia bus iškeliamą kiekvieną dieną vienos savaitės bėgyje. "Gen. T.

Daukanto" kuopos vyrai irgi prisidės prie šių iškilmių.

Vasario 1 d. "Gen. T. Daukanto" kp. Šaulių Namuose rengė Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos minėjimą. Mūsų kuopa irgi dalyvavo — uniformuoti ir su savo vėliava.

Posėdžio metu iškilo klausimas dėl "Nemuno" Rinktinės veiklos ir jos egzistencijos. Dauguma sutiko su ta mintimi, kad dabartiniu metu Rinktinė egzistuoja tik popieriuje. Visi pageidavo, kad jos veikla būtų atgaivinta ir ji taptų veikliu organu. Dauguma narių siūlė sušaukti Rinktinės vadovybės posėdį ir šį reikalą pagrindinai sutvarkyti. Pirmininkas apsiėmė šiuo reikalu pasikalbėti su LŠST pirmininku ir Rinktinę sudarančiais vadovais.

Kaip visada, ir šiame posėdyje, buvo pasidalinta gražiomis mintimis, nutarta vienas kitam padėti ir kooperuoti visuose darbuose.

Buvau anksčiau girdėjęs, bet neturėjau tikrų žinių, ir tik per šį posėdį pasiteiravęs, tikrai sužinojau, kad Tautos Šventės proga už nuopelnus LŠST IR "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopai, buvo apdovanoti Šaulių Žvaigždės medaliais sesė Sofija Žibutienė ir Karolis Lazinka. Sveikiname nusipelnčius ir apdovanotus šaulius.

Ap. Skopas

"Stasio Butkaus" šaulių kuopa turi naują valdybą

"Stasio Butkaus" š. kuopos susirinkimas, įvykęs sausio 18 d. Šv. Antano parapijos mokyklos klasėje, buvo gausus ir sklandžiai praravęs.

Susirinkimą atidarė kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas ir jam praravė pakvietė pirmininku Edvardą Milkauską ir sekretoriumi Joną Bartkų. Vincas Tamošiūnas kuopos vėliavą perdavė Edvardui Milkauskui. Edvardas Milkauskas perskaitė susirinkimo darbotvarkę, kuri su mažais pakeitimais buvo priimta. Kuopos kapelionas kun. Alfonsas Babonas sukalbėjo maldą ir pakvietė atsistojimu ir tylos minute pagerbti mirusius kuopos narius. Sekė kuopos pirmininko ir valdybos narių pranešimai. V. Tamošiūnas savo pranešime suglaustai paminėjo laike dviejų metų atliktus darbus. Po jo pranešimus padarė: vicepirmininkė Stefa Kaunelienė. Kalbėjo šaulio Juozo Tamošiūno palikimo reikalu. J. Tamošiūnas savo testamentu lietuvių organizacijoms yra paskyręs nemažą sumą pinigų, bet po kiek nenurodė. Dabar tas priklausus nuo teisėjo ir advokato. Šauliams numatyta 20,000 dol. Tas viskas paaiškės po testamento patvirtinimo.

Lietuviai, talkininkaujant A. Jonynienei, M. Želvienei, V. Norvilaitei, S.

Šimoliūnienei ir kitiems, Pavergtų Tautų festivalyje, Tarptautiniame Institute, Istorijos muziejuje ir Wayne State universiteto Lietuviškame kambaryje gražiai pasirodė.

Parngimų vadovas Petras Bliūdžius pranešė, kad stambesnieji kuopos renginiai buvo: surengtos dvi gegužinės S. ir A. Vasiulių sodyboje, surengtas su kitomis organizacijomis Enciklopedijų minėjimas, pakviestas Toronto teatras "Aitvaras" Lietuvių namuose suvaidino V. Alanto "Saulėgrąžų salą", Čiurlionio Ansamblio koncertas ir lietuviškos mišios Detroito.

Iždininkas Juozas Augaitis savo pranešime nušvietė kuopos finansų stovį. Iš jo pranešimo matyti, kad kuopa stipri ir kasoje savo reikalams pinigų turi.

Kuopos sekretorius Petras Želvys pranešė, kad jis kuopos sekretoriaus pareigas eina nuo 1973 m. vasario 25 d. Kuopos valdyba 1979 m. sušaukė 5 posėdžius, o 1980 m. — 10 posėdžių.

Kanklininkų būrelio vadovė Emilija Kutkienė pareiškė, kad kanklininkės pradėjo studijuoti ir išvažinėjo. Išvažinėjus mergaitėms, tuo pačiu išnyko ir būrelis. Turime dvi naujas kanklininkes Rūtą ir Vyte Šnapštytes, bet neatsiradus daugiau, ir jų entuziazmas neatsiradus.

Vasario 16 Gimnazijos būrelio reikalų kalbėjo būrelio vedėjas Kazys Sragauskas. Surinkta ir per Balfą gimnazijai pasiūsta 603 dol.

Garbės Teismo pranešimą padarė G.T. pirmininkas Marijonas Šnapštys. Jo pasakytais žodžiais kuopos šauliai gražiai sugyvena ir Garbės Teisme jokių bylų neturėta. Metus užbaigėme labai gražiai.

Revizijos komisijos aktą perskaitė Juozas Leščinskas. Jo pareikštais žodžiais, kuopos kasoje pinigų netrūksta. Išlaidoms ir pajamoms pateisinamieji dokumentai yra. Čiurlionio ansamblio koncerto padarytos net dvi apyskaitos. Jo manymu, pilnai būtų užtekę ir vienos.

Valdybos rinkimai. Kuopos pirmininku išrinktas Vincas Tamošiūnas. Vykd. vicepirmininku — Romas Macionis, sekretorium — Petras Želvys, iždininku — Matas Baukys, vicepirm. kultūros rei-

kalams — Stefa Kaunelienė, parngimų vadovė — Danutė Petronienė, vėliavininkas — Alfonsas Lukas ir kapelionu pakviestas kun. Alfonsas Babonas. Moterų vadovė — Adelė Poderienė ir jos padėjėjomis — Lidija Mingėlienė ir Ona Šadeikienė. Foto reporteriais: Kazys Sragauskas, Jonas Morkus ir Antanas Norus.

Garbės Teismas. — Marijonas Šnapštys, Juozas Briedis ir Antanas Grinius — nariai ir Balys Gražulis ir Leopoldas Heiningas — kandidatai.

Revizijos Komisija — Juozas Leščinskas, Edvardas Milkauskas ir Juozas Marčiukaitis.

Išrinktasis pirmininkas Vincas Tamošiūnas padėkojo Edvardui Milkauskui už gražiai ir sklandžiai praravę susirinkimą ir sekretoriui Jonui Bartkui už sekretoriavimą; sesėms Saulėms, Emilijai Kutkienei ir Lidijai Mingėlienei, už paruoštas vaišes. Jis perėmė iš pirmininkaujančio šaulių kuopos vėliavą, ją pabučiavo ir susigraudinęs pasakė: nuo jaunų dienų esu šaulys ir juo būsiu, kol mano jėgos leis ir sveikata tarnaus! Buvo sugiedotas Lietuvos himnas ir juo baigtas susirinkimas. Po susirinkimo sekė vaišės, kurios buvo skoningai ir gražiai paruoštos jau minėtų sesių šaulių.

A. Grinius

Sunkiau susirgo darbščioji LŠST moterų ir "Vytauto Didžiojo" Rinktinės moterų vadovė Stasė Cecevičienė. Linkime kuo greičiau pasveikti ir vėl grįžti į šaulių tarpą.

*

Sveikinam Klevelando saules moteris, kurios šiemet laimėjo premiją už gražiausią ir originaliausią kalėdinę eglutę Klevelande.

Jų premijuotoji eglutė, pastatyta Klevelando aerodromo salėje, kreipė dėmesį visų per tą aerodromą išvykstančių ar atvykstančių. O tų keliautojų, ypač švenčių metu — tūkstančiai kasdien. Tai didžiausia reklama lietuviams, kurios pinigais neįkainosi. Pagarba ir padėka Klevelando saulėms.

Visuomenininkui, mokytojui, šauliui

A.A. PRANUI TURŪTAI

amžinybėn iškeliajus, liūdinčioms dukrai Eglei, uošvei Liudai Raubienei, nuoširdžiausia užuojauta.

"Stasio Butkaus" šaulių kuopa

SAVANORIO UŽRAŠAI

II DALIS

(*Netolimos praeities atsiminimai*)

(*Pradžia KARIO Nr. 1*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Pirmiausia aplankiau vietos kleboną kun. Bėrtulį. Jis atrodė baltas, kaip žydinti obelis, labai panašus į kan. Tumą-Vaižgantą. Paaiškinau atsilankymo tikslą. Nors pulkas ir turi savo kapelioną, tačiau, į visus po plačią apylinkę išsklaidytus dalinius, negali atsilankyti, todėl prašiau, kad leistų kuopai, apie 90 vyrų, rikiuotėje atvykti į bažnyčią pamaldoms. Klebonas ne tik sutiko, bet ir pažadėjo pasakyti kariams pritaikytą pamokslą, už ką nuoširdžiai jam padėkojau. Tai buvo šviesi asmenybė, mėgo muziką ir meną, gerai skambino pianinu, turėjo gražų balsą ir padainuodavo, pianinu sau pritardamas.

Turėjau rūpestį su savo karių apmokymu, nes kuopa buvo visu trečdaliu papildyta naujokais. Apmokymui reikėjo didesnės patalpos. Vėl kreipiausi pas seniūną, kuris nurodė pradžios mokyklą. Mokyklos klasė buvo vidutinio dydžio, joje galima buvo sutilpti. Mokyklos vedėja p-lė Jackūnaitė sutiko užleisti klasę po mokinių pamokų. Ši mokyklos patalpa žymiai palengvino vyrų apmokymą teoretiškai, nes klasėje buvo žemėlapis, paveikslai ir rašomoji lenta.

Apmokymas vyko patenkinamai, bet drausmės palaikymas sodžiaus sąlygose buvo nelengvas. Paminėsiu vieną būdingą drausmės nusižengimą ir dėl to įvykusį incidentą. Bagaslaviškių apylinkėj buvo sodžiaus vestuvės. Į vestuves atsilankė prašytų ir neprašytų svečių, jų tarpe keturi mano kuopos kulkosvaidininkai. Šokių metu kulkosvaidininkai dėl merginų susistumdė su civiliais. Vienas iš civilių daugiau nukentėjo. Dėl šio incidento skundas pasiekė pulko vadą, kuris man įsakė visus keturis nubausti, nes saivališkai nuėjo į vestuves. Kiekvieną nubaudžiau po dvi valandas stovėti su šautuvu bei apranga. Bausmę įsakiau atlikti per du kartus, po valandą kasdien, o viršilai paliepiam įvykdyti bausmę kuopos raštinės kieme. Kadangi buvo prisnigta, liečiau pakloti storą brezentą, kad atlikdami bausmę, nenušaltų kojų. Namų šeimininkas girdėjo mano paliepimą ir pasiūlė pakloti ne brezentą, bet storą ir plačią lentą, kurią jis laikė daržinėje. Nuėjęs tuojau atnešė ir paklojo ant sniego, o "keturi vestuvinininkai" buvo sustatyti bausmei. Tuo metu, iš anksto nepranešęs, į kuopos raštinę

atvyko pulko vyr. gydytojo padėjėjas gyd. C. Kaganskis kuopos vyrų sveikatą tikrinti. Raštinėje rado viršilą, kuris prižiūrėjo atliekančius bausmę ir pamatęs sustatytus po šautuvu vyrus, liepė viršilai tuojau paleisti, nes jie gali persišaldyti. Viršila paklausė, vyrus paleido ir pranešė man apie įvykį. Atėjęs į raštinę, radau gyd. Kaganskį, betikrinantį vyrų sveikatą. Jis tuojau padarė man viešą pastabą, kad negalima kareivių statyti bausmei lauke ant sniego. Ši pastaba mane supykino. Aš pakeltu balsu pareikalavau gydytoją pasiziūrėti, kad ant lentos, o ne ant sniego kareiviai stovėjo. Viršilą viešai papeikiau, kad klauso ne savo viršininko įsakymų ir gydytojo akivaizdoje įsakiau tuojau vėl sustatyti vyrus po šautuvu. Dar gydytoją užklausu, kas jam davė teisę atleisti nuo bausmės mano kareivius, kurie buvo nubausti pulko vado įsakymu? Gydytojas C. Kaganskis dabar užsigavo dėl mano reakcijos. Sakė, kad jis turėjęs teisę nuimti bausmę, nes vyrai galėjo nušalti kojas. Pagrasino raportu pranešti pulko vadui apie incidentą. Ar jis pranešė, man neteko sužinoti, bet savo ruožtu prašiau pulko vadui išsamų raportą apie gydytojo Kaganskio išsišokimą. Už savaitės gavau pulko vado įsakymą, kuriame pirmuoju paragrafu buvo paskelbtas papeikimas gyd. Kaganskiui už drausmės pažeidimą 2-je sunk. kulk. kuopoje, nemint pažeidimo priežasčių. Čia pulko vadas davė progą suprasti, kad gydytojo pareigos yra sveikatos reikalai, bet ne drausmės pabaudų nuėmimas.

Šis incidentas su gydytoju buvo vestuvių bylos atgarsis, bet dabar paaiškėjo, kad vestuvių byla buvo dar nebaigta. Pulko vadas gavo skundą raštu iš šeimininko, kurio namuose vyko vestuvių pobūvis. Jis skundėsi, kad peštynių metu buvusi labai išgąsdinta kūdikio belaukianti jo žmona. Pulko vadas įsakė man praveisti kvotą, apklausti šeimininkę, ir kitus vestuvių dalyvius, peštynių liudininkus. Pirmiausia apklausinėčiau šeimininkę. Ji savo parodymus davė nenorom. Sakė, kad verkusi ir buvusi išgąsdinta, bet į klausimą ar ji laukianti kūdikio, atsakė tylėjimu. Apklausinėjant, vestuvių dalyviai patvirtino šeimininkės parodymus, kad verkė ir, kad buvo išgąsdinta, bet ar ji laukianti kūdikio — nežino, nors skunde pasakyta, kad laukianti. Man sunku buvo išaiškinti viską, todėl kreipiausi pas sodžiaus seniūną. Šis irgi nežinojo, bet nurodė moterį, šeimininkės kaimynę, jos gerą draugę. Apsilankiau pas tą moterį. Pasirodė rimta moteris, nuoširdžiai ir atvirai viską papasakojo. Patvirtino, kad šeimininkė tikrai laukianti, net pasakė nuo kurio laiko ir savo parodymą patvirtino parašu. Pasira-

šiusi privačiai man paaiškino, kad jos kaimynė dėl skundo turinti rūpestį, mat jos vyras prikaltėjęs, nors ji nenorėjusi skųstis. Užbaigęs kvotą pasiunčiau pulko vadui, o tuo metu vestuvių namų šeimininkas atsiėmė skundą, tik pageidavo, kad kareiviai atsiprašytų. Nors mano kulkosvaidininkai jau atliko bausmę po šautuvu, tai atsiprašymas reiškė bausmės padvigubinimą, bet nenorėjau nukentėjusių žmonių pageidavimo ignoruoti. Pasiunčiau viršilą su keturiais kulkosvaidininkais į sodžių atsiprašyti. Po atsiprašymo jie buvo gražiai pavaišinti ir taip visi liko patenkinti.

Bagaslaviškiuose stovyklavom kiek ilgiau ir čia gerai pailsėjome. Mūsų II batalionas gavo uždavinį saugoti dėl lenkų neramią neutralinę zoną, besitęsiančią nuo Kernavės ties Nerimi, nuo Širvintos iki Giedraičių, todėl batalionas ir buvo dislokuotas tos zonos apylinkėje.

Gyvenvietes reikėdavo dažnai keisti, tad buvo sunku atsimiti visas, kuriose teko stovyklauti. Atminty dar paliko didelis sodžius Mišniūnai, netoli Musnikų miestelio, taip pat Buivydžių sodžius, netoli Kiauklių bažnytkaimio ir Šešolkų dvaro. Čia barą saugojo 5-ta kuopa. Į kuopos štabą atvyko jaunas kunigas K. Lajauskas. Jis turėjo leidimą iš divizijos štabo pereiti pro mūsų sargybas ties Giedraičiais, kad galėtų nuvykti į Vilnių. Penktos kuopos vadas kpt. K. Sprangauskas paskyrė du patrulius — palydovus iki lenkų sargybų ir kun. Lajauską perspėjo, kad žvalgybos žiniomis, apie Paberžę miškuose dažnai pasitaikę keleivių apiplėšimų. Kun. Lajauskas pripažino, kad nesaugu vykti, bet jis turįs įsakymą prisistatyti į Vilniaus vyskupiją. Atsisveikinęs išvyko. Po kiek laiko mūsų žvalgyba gavo žinią, kad jis buvo lenkų smogikų užpultas, apiplėštas ir nužudytas. Vėliau žmonės atrado miške užkastą jo lavoną.

Mūsų žvalgyba pateikdavo žinių ne tik apie lenkų kariuomenę, bet ir apie lietuvių žiaurų persekiojimą lenkų okupuotam Vilniaus krašte.

Neramios žinios sklido iš Kauno, kad oficialūs Lietuvos vyriausybės spaudos šaltiniai varą propagandą priimti Hymanso projektą, dėl kurio Lietuva netektų suverenumo. Pulko vadovybė tomis žiniomis susirūpino ir panoro sužinoti karininkų nusiteikimą. Mūsų II bataliono vadas mjr. J. Gaudešius sušaukė b-no karininkų susirinkimą Musnikų miestelyje ir supažindino su Belgijos Užsienių Reikalų ministerio Hymanso projektu, pagal kurį Lietuva turėtų sudaryti uniją su Lenkija, su bendra kariuomene, bendra valiuta, bendra užsienio politika. Tokiu būdu būtų išspręstas Vilniaus klausimas. Tas projektas, žino-

ma, ešas ne Hymanso, o lenkų pasiūlytas prancūzams, kurie įpiršo belgijai Hymansui paskelbti. Šio projekto priėmimui užtektų tik ministerių kabineto patvirtinimo, todėl lietuvių dauguma protestavo, ypač Šaulių Sąjunga. J. Gaudešius pasiūlė šiuo reikalu pasisakyti. Visi karininkai pasisakė prieš projektą. Kpt. P. Dundulis pasiūlė karinę intervenciją. Kpt. K. Sprangauskas buvo paprašytas surašyti rezoliuciją, atmetančią Hymanso projektą. Rezoliuciją pasirašė visi ir nekantariai laukė, kas iš to išeis. Neilgai teko laukti. Atėjo žinia, kad bomba susprogdintas ministerio pirmininko E. Galvanausko butas ir pats ministeris p-kas sunkiai sužeistas. Dėl šito sprogdymo sprogo ir Hymanso projektas.

Mano antrąją kulkosvaidžių kuopą nukėlė į užfrontę, kiton Ukmergės miesto pusėn, į Kreivių sodžių, netoli Deltuvos miestelio. Patalpų čia radosi pakankamai ir įsikūrėm neblogai, tik gaila, kad neteko ilgiau pasilikti.

TARNYBA I PĖST. DIVIZIJOS ŠTABE

Vieną dieną paskambino į kuopą pulko adjutantas lt. Br. Karevičius ir pranešė, kad pulko vadas kviečia mane atvykti į pulko štabą. Atvykęs prisistačiau pulko vadui plk. lt. V. Skorupskui, kuris paaiškino reikalą. Divizijos štabo viršininkas prašė paskirti iš pulko vieną karininką, kuris gerai moka lietuvių kalbą, nes jam reikės eiti štabo adjutanto pareigas. Paklausė ar sutinku. Sutikti tai sutinku, bet kad gerai ir taisyklingai mokėčiau kalbą, tai pasigirti negalėčiau, pasakiau. Į mano tokį pasakymą, pulko vadas pridėjo: “Žinau, kad gerai mokate kalbą, todėl rekomenduoju kaip tinkamą toms pareigoms”, ir dar papildė: “Negi profesorius turėtų būti adjutantu.” Greitai pasirašė įsakymą, palinkėjo sėkmės ir atsisveikino.

Divizijos štabas stovyklavo Ukmergės mieste, o Ukmergė man arčiau. Čia prieš karą mokiausi miesto mokykloje, turėjau pažinčių ir prisiminimų iš anų metų. Divizijos štabo būstinė tilpo dideliame name Kauno gatvėje, priešais Lietuvos banko skyrių. Prie durų stovėjo sargybinis — kareivis su šautuvu. Įeinant į štabą, sargybinis atsistojo ramiai, bet nieko neklausė. Man liko neaišku, ką saugo sargybinis prie štabo durų.

Divizijos štabe prisistačiau štabo viršininkui kpt. J. Lanskoronskiui su raportu, kuris pareiškė žinąs apie mano atvykimą iš pulko vado pareiškimo. Taip bekalbat, į štabo raštinę įėjo divizijos vadas gen. S. Nastopka. Tuomet štabo viršininkas mane pristatė diviz. vadui, kaip naujai atvykusį. Kitą dieną supažindino su kitais štabo

karininkais: su mjr. K. Sprangausku, minosvaidžių bataliono vadu, jis man buvo iš 1-mo pulko pažįstamas, su štabo adjutantu ltn. A. Avižieniu, su ūkio vedėju kpt. S. Skimundriu ir su ryšių komandos viršininku ltn. A. Štempeliu.

Po keletos dienų štabo adjutantas išvyko į Aukštuosius Karininkų kursus, o jo vieton štabo viršininkas paskyrė mane adjutanto pareigoms. Iš pradžios baiminaus, kad nesugebėsiu šias pareigas vykdyti, bet laimingu sutapimu į divizijos štabą buvo atkeltas mano geriausias draugas iš Karo mokyklos laikų, ltn. J. Rapšys, ir paskirtas štabo komendantu. Mano nuotaika žymiai pasitaisė, nes su ltn. J. Rapšiu gražiai sutardavom visuose reikaluose.

Dar nesuspėjus kaip reikiant susipažinti su adjutanto pareigomis, kai įvyko divizijos vadovybės pasikeitimas. Gen. S. Nastopka pasitraukė į pensiją. Nauju divizijos vadu buvo paskirtas gen. K. Kleščinskis. Perėmęs div. vado pareigas, jis panoro susipažinti su štabo karininkais. Po to jis pakvietė mane į savo darbo kambarį ir įsakė paruošti divizijos įsakymą prie divizijos vadovybės pasikeitimą ir apie pulkų inspektavimą. Tokio įsakymo paruošimas man buvo sunkokas, todėl kreipiausi pas štabo viršininką kpt. J. Lanskoronskį, kuris paaiškino, kad jis išvyksta Prancūzijos studijoms į karo akademiją. Jis patarė kreip-

tis pas ūkio vedėją kpt. S. Skimundrį, kuriam pavesta laikinai eiti štabo viršininko pareigas, o šis pareiškė, kad turi menką supratimą apie įsakymo paruošimą divizijai. Pasikviečiau į pagalbą savo draugą ltn. J. Rapšį, su kuriuo drauge paruošėm įsakymą divizijai. Įsakymas buvo geras ir divizijos vadas pasirašė be pastabų. Vėlesnius įsakymus redagavau be kitų pagalbos, pats vienas, kol po keletos mėnesių atvyko naujas štabo viršininkas plk. J. Laurinaitis, buvęs 2-ro pulko vadas, pagarsėjęs kovose su bolševikais ir lenkais 1919 ir 1920 metais. Kaip štabo viršininkas, jis buvo visai savarankiškas, gabus ir turėjo didelį karinį patyrimą.

Buvo smagu dirbti su tokiu viršininku, todėl dirbau drąsiai ir peržengiau savo kompetencijos ribas. O atsitiko taip. Prieš rinkimus į 2-ąją seimą, rinkimų komisija Kaune visoms kariuomenės dalims išsiuntinėjo balsavimo lapelius su kandidatų pavardėmis, kadangi tais metais seimo rinkimuose turėjo dalyvauti ir kariai. Į diviz. štabą atvežė didelę krūvą maišų su balsavimo lapeliais. Į pėstininkų divizija tuo metu turėjo penkis pulkus. Balsavimo lapelius reikėjo išsiuntinėti pulkams. Divizijos štabe dažnai lankydavosi tarnybos reikalais kpt. J., kuris priklausė centrinei žvalgybai Kaune. Jis painformavo, kad tarp prisiųstų lapelių yra ir bolševikų-komunistų sąra-

Žiema Lietuvoj

šas, užvardintas "Darbininkų kuopos" vardu. Šita informacija mane stipriai sukrėtė. Pradėjau planuoti kaip tuos bolševikų lapelius atrinkti ir sunaikinti. Vienam sunku būtų padaryti. Pasiukviečiau talkon savo draugą ltn. J. Rapšį. Mes sutarėm, kad negalima leisti balsuoti už bolševikų agentus, kurie yra Lietuvos nepriklausomybės priešai. Vakar su jais kariavom, o šiandien tu kovų dalyviams siūloma balsuoti už bolševikų agentus į seimą. Turėjom daug darbo, kol atrinkom. Dirbom visą naktį, nemažai kuro štabo krosniai padarėm. Visus Darbininkų kuopos lapelius sunaikinom, o kitus išsiunčiau divizijos pulkams.

Jaučiau pasitenkinimą atliktu darbu, bet vistiek buvau neramus. Nutariau apie veiksmą su bolševikų lapeliais painformuoti štabo viršininką plk. J. Laurinaitį. Jis sunkiausių kovų su bolševikais dalyvis, pateisins mūsų veiksmą, maniau. Neapsirikau. Ramiai išklauseš mano pranešimą, pasakė "švarus reikalas", tą patį pakartojo rusiškai. Plk. Laurinaitis įspėjo, kad reikia žiūrėti, kad divizijos vadas gen. K. Kleščinskis apie tai nesužinotų, nes jis gali sukelti triukšmą, nes laikosi pro-rusiškos krypties ir nusiteikęs prieš vadus, kovojusius su bolševikais. Štabo viršininkas nepasakė prieš kuriuos vadus generolas nusiteikęs, bet dėl įvykusių nesusipratimų, manau, turėjo galvoje 1-mo pėst. pulko vadą plk. ltn. V. Skorupskį, kuris buvo stiprus kovotojas su bolševikais, atžymėtas Vyčio Kryžiaus ordinu. O buvo taip. Divizijos vadas gen. K. Kleščinskis kartą pranešė pulko vadui, kad tokią tai dieną atvyks pulką inspektuoti. Pulkas turėjo daug darbo pasirošti inspekcijai, nes saugojo neutralinę zoną ir stovyklavo plačioje apylinkėje. Divizijos vadas neatvyko ir nepranešė, kad neatvyks. Tą pareiškė pats pulko vadas plk. ltn. V. Skorupskis.

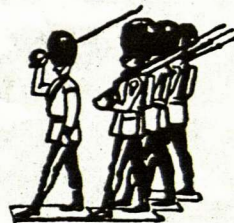
Po keletos dienų divizijos štabą pasiekė vienas po kito pulkų skundai, kad ne visų partijų balsavimo lapeliai gauti. Divizijos vadas tuo reikalu kalbėjosi su štabo viršininku, paskui pašaukė mane ir teiravosi apie pulkams balsavimo lapelių išsiuntimą. Pamelavau, pasakydamas, kad visus išsiunčiau. Panašus atsakymas buvo duotas pulkams į jų skundus. Bet lapelių byla tuo atsakymu neužsibaigė. Komunistų agentai pulkuose buvo gerai organizuoti ir informacijas gaudavo iš centro. Jie padavė skundą rinkimų komisijai Kaune. Iš tos komisijos atvyko du įgalioti atstovai į divizijos štabą. Jie norėjo gauti leidimą aplankyti pulkus ir asmeniškai reikalą patyrinėti. Atstovai iš išvaizdos atrodė įtartini. Vienas iš jų silpnai mokėjo lietuviškai. Divizijos vadas nenorėjo su jais kalbėtis ir pavedė štabo viršininkui šį reikalą sutvarkyti.

Tas pavedimas man pataisė nuotaiką. Štabo viršininkas nesutiko duoti leidimo jiems vykti į pulkus, paaiškindamas, kad pulkai dabar randasi fronto zonoje, kad saugo demarkacijos liniją su lenkais. Vykti į tą zoną yra nesaugu ir mes negalėsime prisiimti atsakomybės už pasekmes. Silpnai kalbąs lietuviškai pareiškė nepasitenkinimą, bet antrasis sutiko su štabo viršininko nuomone. Atstovai grįžo į Kauną ir toji nelemta byla laimingai užsibaigė.

Buvo sutvarkyta, kad visus siuntinius, korespondenciją, tarnybinius ir asmeniškų laiškus, adresuotus I pėst. divizijos štabui, priima ir išskirsto štabo adjutantas. Tarnybinius raštus referuodavau štabo viršininkui ir kai kuriais atvejais divizijos vadui. Divizijos vadas gen. Kleščinskis gaudavo nemaža laiškų iš užsienių, kaip Vokietijos, Sovietų S-gos, Prancūzijos ir kt. Jam adresuotus laiškus ir raštus nunešdavau ir įteikdavau asmeniškai, o kai jo nerasdavau, palikdavau ant jo stalo. Vieną kartą nunešiau jam keleta laiškų, gautų iš užsienių. Paėmė vieną laišką, pasižiūrėjo ir pasakė, kad jo privati korespondencija yra tikrinama. Aš nustebau, pamaniau, kad tą pasakymą taiko man. Atsakaiu, kad niekas netikrina. Kai tik gaunu, tuojau atnešu jums, ar palieku ant stalo, jai jo nerandu. Generolas paėmė vieną laišką, apvertė jį ir parodė žvalgybos skyriaus stampą. Man buvo žinoma, kad visi laišakai iš užsienių adresuoti mūsų kariams, eina per žvalgybos skyrių. Jis tuomet samprotavo, kad jeigu žvalgybos skyrius deda savo stampą, tai žino ir laiško turinį. Man čia buvo kažkas naujo. Ir iškilo klausimas, kodėl generolas toks jautrus šiam reikalui?

Generolas važinėdavo į Kauną tarnybos reikalais štabo mašina "Opel", kartais paimdavo ir mane. Vyr. štabe būdavo divizijų vadų ir kitų viršininkų pasitarimai. Kartą teko dalyvauti tokiaime pasitarime ir surašyti posėdžio protokolą. Būdamas Kaune, lankiausi žvalgybos skyriuje, kur dirbo mano pažįstamas karininkas, pasiteirauti dėl stampų ant generolo laiškų. Jis patvirtino, kad generolo laišakai, gauti iš užsienių, yra tikrinami, tik prašė šitą žinią laikyti paslapyje.

(Bus daugiau)

— Rusų MiG-23 naikintuvus, (kintamo kampo sparnais), turi Irakas, Libija, Syrija, Egiptas ir Kuba. Raudonosios karo aviacijos tarpe tie lėktuvai laikomi geriausiais. Pirmieji MiG-23 prototipo bandymai buvo atlikti 1970 m. ir iki šiol MiG-23 turi šešias versijas (MiG-23 iki MiG-27) kurių taktinėje naikintuvų klasėje priskaitoma apie 1,500. Variklių galimumas apie 21,000 svarų, pakrautas lėktuvus sveria apie 16,5 tonas, lubos tarp 59,000 ir 80,000 pėdų, 18-24 km, greitis jūros lygyje 1.1 Mach (1 Mach yra lygus garso greičiui, apie 333 m/sek. — 1,200 km/val.), dideliame aukštyje — 2.3 iki 2.8 Mach. Ginkluoti dviem dvivamzdžiais 23 mm automatiniiais GSh-23 pabūklais ir "Apex" raketom. Kautynių spindulys apie 700 mylių — 1,100 km.

Du tokie MiG-23 versijos lėktuvai naudojami amerikiečių karo aviacijos lakūnų apmokymui (Armed Forces, June 1979).

— Artimoje ateityje NATO jėgos turės laseriu vairuojamas taktines bombas, kuriomis bus ginkluoti F-4 taktiniai naikintuvai. Bombos vairavimo įrenginiai ATLAS II (Airborne Tracer Laser Illuminator System) bus naudojami nenormaliose oro sąlygose ir dieną. Nakties veiksmams ir žemuose aukščiuose turės skirtingus įrengimus — LATIRN (Low Altitude Navigation and Targeting Infra Red system for Night). Minėti įrenginiai bus įvesti ginklavimam 1981 metais.

— 1980 m. pabaigoje, "pratybų tikslu" penkių dienų bėgyje, rusai pakeitė laidymo šuliniuose įrengtą 40 tarpkontinentinių raketų branduolinės energijos užtaisus naujais, taip pat perkilnojo raketas iš vieno laidymo šulinio į kitą.

— Amerikiečiai pagamino rankinį žiūroną su žyroskopu, kuris palaiko vietoje vaizdą, sumažina virpėjimus sekėjui esant automobilyje, šarvuotyje, lėktuve ar laive, taip pat išlygina sekėjo kūno virpesius ar svyravimus. Žiūronas su žyroskopu sveria apie 2 kg.

— 1977 m. amerikiečiai planavo keturių metų bėgyje pastatyti 1107 sunkaus transporto UH-60 "Blackhawk" helikop-

terius, skirtus oro desantams ir ginklų bei priemonių kilnojimams oru. Kylant kainoms ir mažinant biudžetus 1980 m. UH-60 gamyba sumažinta iki 490.

— Kovai su priešo žemės priešlėktuvine apsauga, amerikiečiai turi specialius lėktuvus F-4G ir EF-111, su pritaikytais sekimo ir taikymo elektroniniais įrengimais veiksmams naktį ir blgame ore. F-4G šiuo metu yra išdėstyti Europoje ir Ramiojo vandenyno srityje. Panašios paskirties trisdešimt penkis F-4E lėktuvus, 1980 m. pabaigoje, iš amerikiečių nupirko Egiptas.

Taktiniai A-10 tiesioginės pėstininkų paramos naikintuvai, aprūpinti šarvais, atspariais prieš pėstininkų lengvus ginklus, ginkluoti 30 mm prieštankiniais pabūklais ir prieštankinėm raketom, su elektroniniais sekimo ir taikymo įrengimais, amerikiečių pilotų pripažinti šiuo metu geriausiais ne vien paslankumu ir ginklavimu, bet ir apsauga nuo priešo lengvų ginklų. Dėka navigacijos įrengimų, lėktuvas gali be pavojaus, pilnu greičiu, skristi 100 pėdų — apie 30 metrų aukštyje nuo žemės kontūrų, nepastebėtas priešo radaro ir nekludomas priešlėktuvinės apsaugos. Lėktuvo A-10 pilnutiniam panaudojimui reikalinga aukštos piloto kvalifikacijos ir geras jų parengimas.

— 1953 m. gegužės 25 d., Nevadoje pirmą kartą artilerijos istorijoje, ameri-

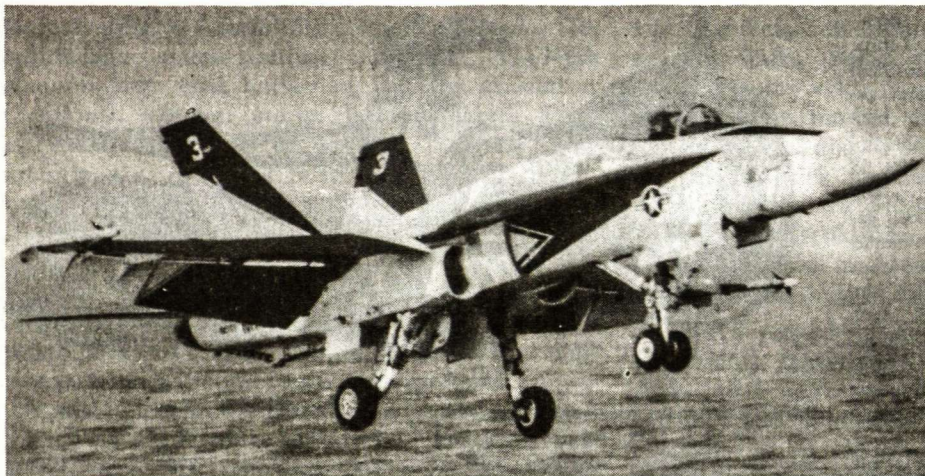
kiečiai artilerijos pabūklų iššovė 280 mm bandomą sviedinį "Atomic Annie" su branduolinės energijos užtaisais. Vėliau branduolinės energijos užtaisų sviediniai buvo pritaikyti ir išbandyti 8 colių ir 155 mm gaubicoms. Šiuo metu tos rūšies artilerijos sviediniai yra pritaikyti plačiam panaudojimui NATO ir Varšuvos pakto valstybių ginklavime (įskaitoma į taktinius branduolinės energijos ginklus).

— Vakarų Vokietija, esanti NATO organizacijos centre, Vakarų Europos valstybių tarpe, kelia susirūpinimą dėl ateities karinio pajėgumo. 1980 m. pabaigoje, Vakarų Vokietijos krašto apsaugos ministeris H. Apel pareiškė, kad Vakarų Vokietija, dėl nuolatos kylančių kainų negali ekonominiai progresuoti moderniais ginklais, kurie nuolat gerinami naujomis technologiškoms priemonėms ir kurie su kiekviena nauja diena kainuoja brangiau: pav. "Tornado" naikintuvų gamybos sąmatoje buvo apskaičiuota po \$5,4 milijono vienam lėktuvui, šiuo metu jau kainuoja \$35 milijonai, gi jei kainų kilimas nesustos, 1988 m. vienas "Tornado" naikintuvus kainuos \$75 milijonus. Kita problema, 1988 m. Vakarų Vokietija, dėl lėšų stokos, negalės išlaikyti pusės milijono kareivių kariuomenės ir aprūpinti ją atitinkamais moderniais ginklais.

— Šiuometinis amerikiečių didelis rūpestis — inžinierių stoka; universitetai išleidžia apie 17,000 mažiau negu jų pareikalaujama. Trūkumo priežastis — neužtenka kvalifikuotos profesūros universitetuose, nors norinčių studijuoti inžineriją yra. Tačiau didelis skaičius studentų nepriimamas dėl mokymo personalo stokos. Pav. 1980 m. birželio mėn. iš 2500 inžinerijos doktorantų vos penktadalis pasiliko universitetuose dėstyti, kiti dėl aukštesnių atlyginimų ir didesnės praktikos perėjo į industriją, be to, dalis kitų valstybių doktorantų sugrįžo į savo kraštus. Karinės mokslo, tyrimų ir gamybos institucijos tuo yra rimtai susirūpi-

Amerikiečių taktinis lėktuvas F-5

Amerikiečių gamybos naikintuvas F-18

nę ir ieško galimybių reikiamam mokslininkų papildymui.

— 1960 m. priešlėktuvine raketa rusai pašovė amerikiečių tolimos žvalgybos lėktuvą U-2, kuris nukrito Sovietų Sąjungos teritorijoje. Tuo metu U-2 buvo vienintelis pasaulyje lėktuvas, galėjęs skristi 15 mylių (24 km) aukštyje 850 km/val. greičiu. Nuo to laiko iki 1969 m. „Lockhed“ dirbtuvėse; Kalifornijoje, buvo pagaminta 15 tos rūšies lėktuvų, pavadintų TR-1. Iki šiol TR-1 (taip pat dalis buvusių U-2) tolimos žvalgybos lėktuvų tarnyboje buvo apie 30. 1969 m. visos TR-1 lėktuvo dalių gamybos mašinos, formos (jigs), konvejeriai, įrankiai, vietoj sunaikinti (paprastai taip daroma) buvo planingai sudėta į sandėlius. Šiuo metu vėl gaminami TR-1 lėktuvai už \$550 milijonų, iš sandėlių paimtomis priemonėmis; dėka to, buvo sutaupyta virš \$10 milijonų ir daug laiko. Iš tos pačios vietos išėjo pirmi radaro „nematomi“ lėktuvai „Stealth“.

Pažymėtina, kad didelio skridimo aukščio lėktuvams (kaip U-2 ir TR-1) „Shell“ bendrovė pagamino specialų kurą (panašų į žibalą), kuris neužverda prie žemo slėgimo dideliuose aukščiuose, vadinamą „žiebtuvėlio kuras Nr. 1“.

MOKSLAS IR TECHNIKA

B. B.

Saturnas

Erdvėlaivis „Voyager 1“, pakilęs nuo Žemės 1977 m. rugsėjo 5 dieną, praskridęs pro Jupiterį ir nukeliavęs apie 950 milijonų mylių (1,5 bil. km), 1980 m. lapkričio 12 d. praskrido pro Saturną 77,174 mylių atstu nuo Saturno debesų paviršiaus; Saturno traukos „pavaratas“, 50,000 mylių per valandą (80,000 km/val.) greičiu iškeliavo link erdvių;

saulės sistemos ribą pasieks 1990 metais. „Voyager 1“ Saturno sistemoje atrado tris naujus mėnulių (anksčiau teleskopais buvo priskaičiuota 12 Saturno palydovų-mėnulių). Pirmą kartą Saturnas buvo pastebėtas 1610 m. teleskopo pagalba, italo mokslininko Galileo.

Viroidai

Tarp ribonuklidinių rugščių, kuriose tarpsta mikroorganizmai, arba virusai, atpastas naujas viruso tipas — viroidas. Tiriant augalų ligas, viroidai pastebėti pamidorų lapuose ir bulvių daiguose; panaudojus ultra-centrifūgas, po keturių valandų sukimo išsiskyrė, daug mažesni už virusus, apie 50 nanometrų (0,05 mikrometro) ilgio viroidai (mikrometras yra viena tūkstantoji milimetro). Viroidai, prisidengę proteinų sluoksniu, patekę į augalą ar organizmą, būna susirgimų priežastimi. Prie paskutiniųjų viroidų atradimų bandymų daug prisidėjo Adelaidėje gyvenantis lietuvis Petras Pauliukaitis.

Amerikiečiai — biochemikas P. Sotoh ir imunologas W. Fleming atrado, kad makrophage celės (panašios į baltuosius kraujo rutuliukus, tik didesnės), esančios kraujo sudėtyje, iš organizmo pašalina bakterijas ir pašalines celes. Bandyuose su pelių vėžio celėmis, makrophage celės akivaizdžiai apdengė vėžio celės ir trijų valandų laikotarpyje vėžio celės pranyko, toje vietoje pasiliko tik mikrophage padidėjusios celės.

Elektros motorai

Milijonai kintamos srovės elektros motorų (Europoje 50 Hz, JAV — 60 Hz: skaičius reiškia polių pasikeitimų per sekundę) turi pastovų apsisukimų skaičių (pav. 1725 r.p.m.), kurio negalima keisti. Norint gauti mažesnį apsisukimų

skaičių, reikia keisti dantračių arba diržais varomų ritinių (ratų) santykius, kas yra labai nepatogu, nes kiekvieną kartą reikia stabdyti mašinas, gi vėsintuvuose ar pompose reikia išjungti visą sistemą, arba bereikalingai naudojant didesnę apsisukimų skaičių eikvojama energija (sunaudojama energijos kūbiniu laipsniu daugiau santykiyje su apsisukimais. Pav., padidinus apsisukimų skaičių du kartus energijos sunaudojama aštuonis kartus daugiau ir atvirkščiai — sumažinus apsisukimų skaičių du kartus, energijos sunaudojama aštuonis kartus mažiau). Rossel laboratorijoje, Floridoj, pagamintas indukcinis kintamos srovės elektromotoras, kuris nesustabdytas gali keisti apsisukimų skaičių tarp 900 ir 1800 r.p.m. (rotation — apsisukimų per minutę). Kintamos srovės elektromotorų apsisukimų skaičius priklauso nuo polių skaičiaus. Roesel el. motoras turi priedinį įrengimą, kurio pagalba gali, besisukančiam motorui, keisti polių skaičių, tuo pačiu ir apsisukimus. Panaudojant kompiuterius, apsisukimų skaičius galima reguliuoti — kaitalioti pagal reikalą nesustabdant motoro, tuo būdu sutaupoma daug energijos ir laiko (žinant kūbinį santykį tarp apsisukimų skaičiaus ir energijos sunaudojimo).

Elektroninis pabūklas

New Mexico, Los Almos laboratorijoje pagamintas elektroninis pabūklas, kuriuo iššauto sviedinio pradžios greitis yra 22,000 mpv — 35,200 kmv arba 6,11 mylių per sekundę — 9780 metrų/sek. (NATO kariuomenėje šautuvų ir kulkosvaidžių kulkos pradžios greitis apie 850 m/sek.). Šautuvo kulka arba pabūklo sviedinį iš vamzdžio išstumia dujos, kurių pradžios greitis, teoretiškai, negali viršyti 5 mylių per sekundę — 8000

metų/sek., elektroninio pabūklo sviedinį išmeta elektromagnetinis laukas. Pabūklą sudaro du, vienas prieš kitą tarpusavyje kontaktą bėgiai, tarp savęs stipriai sujungti, jų tarpe išsprautas atitinkamo dydžio plastikinis sviedinys, kurio drūtgalyje yra lengva metalo plokštelė, sudaranti kontaktą su bėgiais. Paleidus bėgiais elektros srovę trumpu impulsu per minėtą plokštelę, bėgiuose susidaro poliariinė elektros tekė. Pabūklo "drūtgalyje" įtaisyti elektros kapacitatoriai, kurie apkraunami dideliu elektros kiekiu, taip pat sujungti su variniais bėgiais. Didelio kiekio elektros srovė, impulsu tekėdama bėgiais, sudaro stiprius magnetinius laukus, kurie vienas kitą didėle jėga stumia, taip pat perkaitina sviedinio drūtgalyje esančią metalinę plokštelę, kuri savo kaitra sprogdina specialiai pritaikytą užtaisą, pastarasis sproges sudaro plazmą, kuri veržiasi pabūklo "drūtgalio" kryptimi, tačiau tuo pačiu momentu drūtgalyje ant vieno bėgio susprogdinamas užtaisas, kuris uždaro plazmos sklaidimą drūtgalin, tokiu būdu visa plazmos energija su elektromagnetiniu impulsu, staigiu smūgiu, dideliu greičiu (9780 metrų per sekundę) išmeta plastikinį sviedinį. Šiuo metu šis pabūklas praktiškos vertės neturi, nes nuo pabūklo atsipalaidavęs sviedinys atsimuša į orą kaip į uolą ir susiploja arba ištyška, tačiau Los Alamos mokslininkų pareiškimu, tai yra panašu į brolių Wrightų lėktuvu skridimą. Tolesniems bandymams paskirta \$2 milijonai, nes elektroninis pabūklas bus galima pritaikyti kovai prieš strategines raketas. Šiuo principu naudojantis, dešimtmečio bėgyje,

mokslininkai numato išmesti satelitus žemės orbiton. Numatoma pasiekti 300.000 mylių per valandą greitį, kuris gali būti panaudotas atomų "suliedinimui", tuo būdu gaunant didelius kiekius pigios energijos (vandenilio ir deuteriaus atomus "sujungiant" į heliumo atomą, atsipalaiduoja neutronas, duodamas 17.6 Mev — milijonų elektronų voltų).

Plutonas

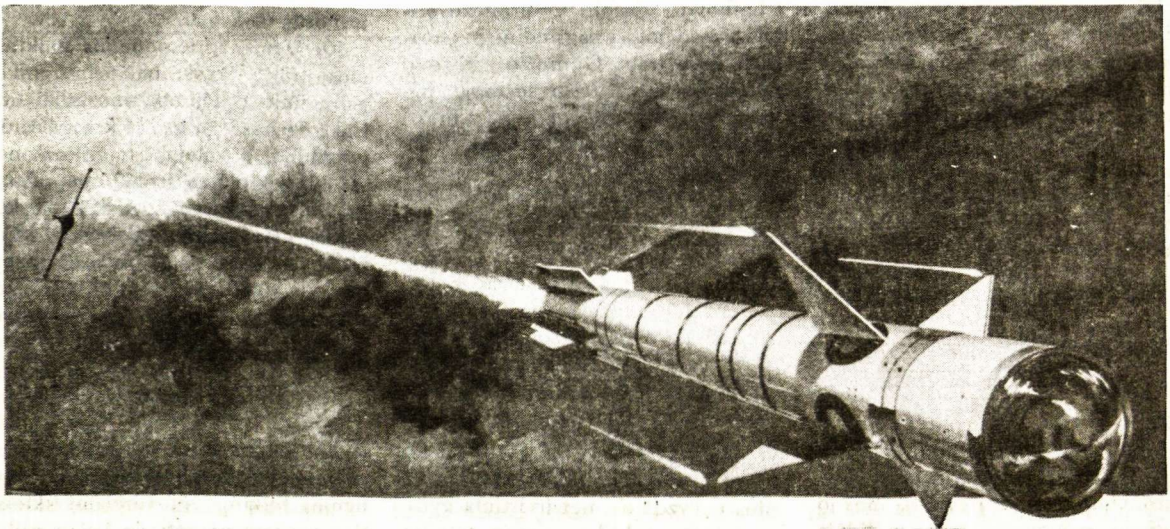
1930 m. sausio 23 d. amerikietis astronomas dr. C.W. Tombough, 33 cm teleskopo pagalba, foto negatyve atrado tolimiausį saulės palydovą, planetą Pluto, kurio buvimo vietą, dar 1905 m., apskaičiavo astronomas P. Lowell, tyrinėdamas Urano orbitą (vėliau W.H. Pickering Lowell'io apskaičiavimus patvirtino). Plutonas buvo pirma planeta atrasta fotografiniu būdu, Uranas pirma planeta, surasta 1781 m. teleskoku, Neptūnas — pirmas nustatytas matematikoskaičiavimo būdu 1846 m. 1950 metais 200 colių teleskopo pagalba buvo nustatytas Plutono skersmuo — apie 3000 km (per pusę mažesnis už Žemę), vidutinis atstumas nuo saulės apie 6 bilijonai km., saulės orbitoje užtrunka 248 metus 6 mėn. 11 dienų (skaičiuojant Žemės laiku), apsisuka aplink savo ašį per 6,39 dienas. Plutono paviršiuje temperatūra yra apie -230° C. (šalčio). Jis padengtas apie 50 km storio metano sniegu, žemiau yra apie 650 km storio vandens ledo kiautas, branduolį sudaro apie 1200 km skersmenio silikatinės uolos. Tikslėni duomenys bus nustatyti, kai kada nors erdvėlaiviu iš Žemės pavyks pasiekti Plutono aplinką. 1978 m.

birželio 22 d. J.W. Christy, Arizonoje, 155 c. teleskopu pastebėjo Plutono pailgėjimą; palyginęs su 1970 m. Plutono fotografijom nustatė, kad Plutonas turi mėnulį (pavadino Charonu), apie 1200 km skersmenio, orbitoje apie 20,000 km nuo planetos paviršiaus, kurią apskrieja per 6,39 dienas.

Atominės jėgainės

Šiuo metu amerikiečiai turi 74 veikiančias, atominė energija varomas elektros jėgaines, bendro 55 kilomegavattų pajėgumo, kas sudaro apie 10% visos JAV suvartojamos elektros (1970 metais buvo tik 2%). 1980 metais buvo išduoti 87 preliminariniai leidimai naujų AEJ statybai, iš jų dviem su kaikiuriais apribojimais ir 19 galutinų leidimų naujų AEJ statybai. Tų pačių metų pabaigoje aštuonių jėgainių statyba buvo sustabdyta, viena jėgainė išimta iš apyvaratos, o likusioms atšaukti leidimai. Gauti AEJ statybai leidimą 1970 m. užtruko 5 metai, gi 1978 m. trunka jau 10 metų. Atominės energijos elektros jėgainių išdėstymas JAV yra nesimetriškas: Vermonte 78%, Maine 61%, Connecticute 53%, Nebraskoje 50%, New England 34%, rytiniuose Atlanto pakraščiuose apie 17%, pietinėse valstijose 15%, centrinėse — apie 14%, Pacifiko pakrantėse 2% ; kalnų valstybėse 1%, visos pagamintos state elektros energijos. Kituose kraštuose bandoma plėsti AEJ statyba, pav., Anglijoje, Belgijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Japonijoje plėtimas siekia apie 17%; 1985 metais švedai turės 28%, belgai — 28%, prancūzai — 50%.

Amerikiečių raketa "Sidewinder" skrenda link taikinio

KELETAS KAUTYNIŲ SPRENDIMAMS TAIKYTINŲ NUOSTATŲ

B. B.

Beveik visais laikais, visų sričių mokslo žinovai ir profesionalai, religijų vadais imtinai, nagrinėjo ir kritikavo praėjusius karus, ryškindami sėkmių ir nesėkmių aplinkybes, kaip pavyzdžius būsimiems karams, anas aplinkybes įpindami į laiko ir civilizacijos pažangą. Juo didesni tarp karų tarpai, mažesnė yra galimybė pramatyti, kokios turės įtakos praėtų karų patyrimams civilizacijos raida ir laikas.

Praėjusių dviejų pasaulinių karų patirtis parodė, kad istoriniai pavyzdžiai, dėl neteisingų aiškinimų, arba neatitinkančių aplinkybių laike, dažniausiai netiko vėlesniems atvejams. Pavyzdžiui, Prancūzijos rytų fronte I Pas. kare, nei vokiečiai, nei prancūzai nenumatė iki kokio laipsnio ir formos išsivystys karas; arčiau tikrovės buvo vokiečiai, tuo tarpu prancūzams buvo toli iki įvykių tikrovės numatymo. Ne kitaip buvo ir II Pas. karo metu. Tačiau, yra keletas esminių patirties nuostatų, kurie visais laikais turėjo panašios reikšmės moksle ir karo mene ir jie sudarydavo sprendimų griaučius. Keletas tokių, liečiančių karybą, paminėtina.

1) Kautynių laimėjimo pagrindas yra judesys — puolimas; norint priešą nugalėti, reikia pirmiau jį pasiekti.

2) Gynyba yra du-tris kartus stipresnė už puolimą (pagal Clausewitz'ą gynyba yra stipriausia kautynių forma), pradedant Termopilais ir iki paskutiniųjų karų. Statistiniai yra sudarytas iš paskutiniųjų 150 karų, taip vadinamas, pažeidžiamumo koeficientas, kuris patvirtina Clausewitz'o pasakymą:

Puolimo pajėgumas	1.0	pažeidžiamumas — 1.0
Gynyba - pripuolama paj.	1.3	pažeidžiamumas — 0.7
Gynyba - paruošta paj.	1.5	pažeidžiamumas — 0.6
Gynyba - įtvirtinta paj.	1.6	pažeidžiamumas — 0.5
Pasitraukimas	1.15	pažeidžiamumas — 0.85

3) Nežiūrint, kad puolimas yra kautynių laimėjimo pagrindas, vadas sutikęs stipresnį pasipriešinimą, be pasirinkimo pereina į gynybą, nes jo kautynių pajėgumas tada padidėja

bent du kartus, tokiu būdu, dalinys esantis gynyboje laikinai išbalansuoja sutiktas viršijančias priešų jėgas.

4) Karo veiksmų iniciatyva ir netikėtumas visais laikais buvo laikomi esminiais kautynių faktoriais. Aleksandras Makedonietis, Džengis Chanas, Napoleonas, MacArturas ir kiti, net rusų karo meno teoretikai iniciatyvą kautynėse laiko pirmo svarbumo, ypatingai šiais laikais, toli pažengusios technologijos įtakoje.

5) Nuo senų laikų yra išsilikęs posakis "ieškok priešų sparno". 1867 m. Moltkė yra išsireiškęs: "kovos priemonių veiksmingumą padidina staigūs ir gerai organizuoti sparniniai veiksmai. Pavyzys — 1944 m. gruodžio 26 d. (iki 1945 m. sausio 7 d.) gen. Pattono 3 armijos III korpusas, kuris staigiu sparniniu smūgiu išlaisvino amerikiečių 101 diviziją iš vokiečių apsupimo Bastognėje, Belgijoje.

6) Pagal "jėgų taupymo principą", gynyba, kaip pajėgesnė skaičiaus santykyje (vidurkis 1:3), buvo naudojama ten, kur buvo skaitomasi su jėgų taupymu. (1943 m. sausio mėn. gale, pasibaigus Stalingrado apsupimo operacijoms ir atpalaidavus Kaukazo fronto jėgas, rusai sutelkė virš 40% visų Vakarų fronto jėgų Charkovo - Oriolo - Voronežo srityje, ruošdamiesi pagrindiniam pavarario puolimui Gomelio - Kijevo ruožo kryptimi. Tačiau, sužinoję apie Vokiečių rengiamą puolimą Kursko kryptimi, įrengė įtvirtinimus ir visas puolimui skirtas jėgas išdėstė gynybai, kad vokiečiai puldami nusilptų ir po to, sutaupius jėgas, puolimu užtikrintai laimėtų).

7) Puolant, neatsižvelgiant į kainą, yra galimybė išveržti į stipriausią gynybos sistemą. Nors, pagal istorinius pavyzdžius, net įtvirtinta gynyba palūžta, pakrikus gynėjų moralei.

Maginot, Manerheimo, Siegfriedo linijos įtvirtinimai save pateisino, nes sudarė sąlygas laimėti laiką gynybos jėgų pergrupavimui, puolėjai gi turėjo atiduoti aukštą kainą (Maginot įtvirtinimai II Pas. kare buvo apėiti iš vakarų ties Sedanu, išnaudojant Ardenų miškus; gen. Guderiano korpusas). Amerikiečių pilietiniame kare 1864-65 metais, gen. Lee Virginijoje meistriškai išnaudojo gynybą, stabdydamas gen. Grant viršijančias jėgas, nes gynybos priedangoje galėjo permesti jėgas ten, kur gen. Grantas bandė, triuškinančiu smūgiu, sunaikinti pietiečius.

8) Gynybos sėkmės laidavimui yra būtina turėti rezervus ir gilumą. Pagal istorinius pavyzdžius, visais laikais sustingusi gynyba buvo pražūtinga, nežiūrint turimų ugnies priemonių ir jėgų didumo, puolantysis, turėdamas veiksmų laisvę, smūgio vietą pasirinkdavo ten, kur yra mažiausias gynybos pasipriešinimas. Net ir technologiniame amžiuje, puolantysis galės išvengti gynybos ugnies telkinių, pasirinkdamas puolimui silpnas gynybos vietas ir puolimai tinkamą vietovę. (Napoleono pralaimėjimų priežastis prie Leipzigo ir Waterloo buvo rezervai, kuriuos priešas tebeturėjo, kai Napoleonas visas jėgas buvo jau sunaudojęs puolimui).

9) Didesnis skaičiumi dažniausiai kautynės laimi; laimė linksta ten, kur yra ne vien didesni batalionai, bet dar ir lankstus jų vadovavimas ir judrūs veiksmai.

10) Ugnies priemonėmis naikina mos priešų jėgos; nežiūrint ginklų galingumo didėjimo, nuostoliai atitinkamai mažėja, nes iš kompaktinių junginių, kovotojai ir priemonės skleidžiasi plotan ir gilumon. Palyginus istorinius mūsų, 100,000 kovotojų nuostolių faktorius būtų 2000, gi ugnies galingumo faktorius — 4000. Taip pav. 1973 m. Sinajaus kovose nuostoliai kovotojais ir ginklais buvo atitinkamai tolygūs kaip II Pas. karo kovose. Didėjant ugnies galingumui, mažėja veiksmų judrumas (tokį atvejį Clausewitzas vadina "netikru — vaizduojamu karu"), nes daliniai patekę į stiprios ugnies telkinį, yra verčiami skleistis, persiorganizuoti ar keisti judė-

A.A. PETRO BŪTĖNO JAUNYSTĖ PRISIMENANT

1980 m. spalio 4 d. mirė kalbininkas P. Būtėnas. Apie jo veiklą ir gyvenimo paskutines dienas, jau buvo rašyta "Dirvoje" ir "Drauge". Aš, čia, noriu paminėti dar jo jaunystę, kadangi man su juo teko lankuti tas pačias mokyklas ir artimai bendrauti. Dar prieš I Pasaulinį karą kartu lankėme privačią, p. Klevininės 6 klasių progimnaziją, Bauskėje (Latvijoje). Tuo metu, Bauskėje mokėsi gerokas būrelis lietuviukų: P. Būtėnas, J. Aperavičius, Jatulis, Kupčikas, Jonaitis, Baikštis, Umbrasas, Banevičius, dar kitas Aperavičius, na, ir aš, P. Janušonis.

Visi tada buvome jauni, bet Petras atrodė daugiau subrendęs ir sąmoningesnis už mus visus. Taigi, jau tada jis buvo mums lyg ir autoritetas. Kai kurie iš mūsų jau ir anksčiau gyvenome Bauskėje ir lankėme miesto keturklasę mokyklą, bet buvome išsibarstę ir tarpusavyje arčiau nebendravome. Atsiradus P. Būtėnui, jis greit su visais lietuviukais susipažino ir mus apjungė į bevadį lietuviukų būrelį. Kas sekmdienis, visi eidavome į katalikų bažnytelę, mišių išklausti. Mat, tos bažnyčios klebonas buvo lietuvis Maksvytis, nors parapija buvo ir latviška. Klebonas mokykloje mums dėstė tikybą lietuviškai. Po bažnytinių pamaldų visi susirinkdavome klebonijoje, pasišnekėti ir pabend-

rauti. P. Būtėno pastangomis, užsiskėmė lietuviškų knygų ir jas skaitėme. Mūsų knygynėlis irgi buvo klebonijoje. Greit į mūsų būrelį pavyko įtraukti ir keletas, Latvijoje gyvenančių lietuvių, nes Bauskėje buvo mergaičių gimnazija. Tokiu būdu, pas mus atsirado mergaitės — Matilda, Olga ir Teresė. Pavardžių neprisimenu. Mūsų būrelio tikslas buvo — lietuviybės palaikymas. Šio mūsų būrelio palaikytojas ir judintojas ir buvo a.a. Petras Būtėnas. Linksmai ir prasmingai bėgo dienos.

Tačiau, 1914 m. prasidėjo I Pasaulinis karas. Mokyklos užsidarė. Mokiniai išvažinėjo namo. Taip pat ir mes, visas būrys lietuviukų, patraukėme pėsti į Lietuvą. Pirmoji mūsų pabėgėlių nakvynė buvo mano tėviškė Skaradžius, Saudogalos kaime, Saločių valsčiuje. Pasistiprinę vakariene, visi patraukėme daržinėn ant šieno poilsui. Sekantį rytą sukilome ir papusryčiavę, atsisveikinome. Kiekvienas patraukė į savo namus, aš gi — likau tėviškėje.

Vėliau, frontui priartėjus, vieni likome Lietuvoje, kiti gi — buvome išblokšti Rusijon.

Petras Būtėnas, pasiekęs Voronežą, lankė lietuvių gimnaziją. Voroneže jis praleido ir bolševikų revoliuciją. Aš pasitraukiau į Petrapilį, bet tais pat metais pralindau per frontą ir

grįžau Lietuvon. Parvykęs namo, radau tėvus gyvus ir sveikus, ramiai besidarbuojančius savo ūkyje. Apsidžiaugėme, kad vėl esame visi kartu. Neilgai teko džiaugtis, gal už poros dienų, sužinoję Saločių žandarai mane suėmė, ir kaip velniai dūšią, išvežė į Šiaulius, pas kokį tai saugumo tardytoją. Matomai, žandari manė, kad per frontą pralindęs šnipas. Tardytojas išklausinėjo. Aš pasipasakojau, kas per paukštis esu. Patikėjo ir paleido mane. Paleisdami davė raštą Joniškėlio Kreis Hauptmanui (apskrities viršininkui) ir liepė jam prisistatyti ir tą raštą įteikti.

Apsidžiaugiau, kad esu vėl laivas ir nuvežiau raštą apskrities viršininkui. Jis perskaitęs raštą ir mane pakalbinęs, pasiškė pradžios mokyklų inspektorį (kareivį) ir mane paskyrė Saudogalos kaime mokytoju. Tad, vokiečių okupacijos metu, savo Saudogalos kaime mokytojavau.

Vokiečiams karą pralaimėjus ir atsikuriant Lietuvos valstybei, Šiauliuose buvo įsteigta lietuvių gimnazija. Į šią gimnaziją stojau ir aš tęsti mokslo. Gimnazijoje aš ir vėl susitikau, su grįžusiu iš Voronežo Petru Būtėnu. Dabar, Petras man atrodė žymiai suvyriškėjęs, surimtėjęs, nes buvo išgyvenęs Rusijos revoliuciją ir jos žiaurumus. Tuo laiku gimnazijoje steigėsi moksleivių būreliai: ateitininkai ir aušrininkai. Petras jau Voroneže buvo ateitininkas. Dabar, būdamas Šiaulių gimnazijoje, energingai ėmėsi organizuoti moksleivius ateitininkus. Jam vadovaujant, ateitininkai buvo skaitlingiausia moksleivių organizacija Šiaulių gimnazijoje.

Besimokant Šiauliuose, su P. Būtėnu gyvenau Sodnų gatvėje. Viena dideliame kambaryje gyvenome penkiese. Petras Būtėnas, jau tada, buvo laikomas lietuvių kalbos žinovas, nes buvęs uolus Jablonskio mokinys. Jo nuomonės klausydavosi net tuometiniai mokytojai. Jis buvo labai veiklus ateitininkas, bet nemažai talkininkavo ir jaunimo "Pavasarininkų" organizacijai ir darbininkams "Juozapiečiams". Jau tada Petras rašinėjo į "Ateitį" ir kitus laikraščius, pasirašinėdamas slapyvardė

sio kryptį ir tokiu būdu deformuoja užsibrėžtus tikslus.

11) Daugelis šiuolaikinių karo meno teoretikų propaguoja kovotojų ir priemonių parengimą vykdyti, kiek galima, tikromis aplinkybėmis, tokiu būdu, pratimų patyrimai turės esminės svarbos kautynėse. Tačiau, tikruomės, kovotojų ir priemonių parengimas kautynėms dar privalo bazuotis ir istoriniais patyrimais (T.N. Dupuy "Preceptions of the Next War, psl. 65).

Ir pabaigai — kautynės yra per daug sudėtingos, kad jas būtų galima apibūdinti trumpais aforizmais (išsireiškimais), keliuose puslapiuose. Karo meno studijose tenka telk-

tis į vieną sritį, ją analizuojant, naudojantis galimais patyrimų ir duomenų šaltiniais. Išdavoje, jungiant atskirus elementus — sritis į visumą, reikia juos vertinti brutaliuose, galiuose ir realiose kautynių lauko sąlygose.

Literatūra:

T.N. Dupuy, Historical Perspective on Adjustment of Doctrine and Tactics to Weapons, Armed Forces Journal, May, 1980.

E. & T. Dupuy, The Encyclopedia of Military History. Harper & Row, New York.
S.L.A. Marshall, Sinai Victory, W. Morrow & Co., N.Y.

“Dovidėnas”, arba savo pavarde — Petras Būtėnas. Kartą skundėsi man, kad jis kokiam tai laikraštyje radęs korespondenciją, pasirašytą Petras Būtėnas. Pagalvojęs, kad jį kas nors tyčia bando pajuokti. Todėl tuojau, tame pačiame laikraštyje, jis atsiliepė, kad tokio straipsnio nerašęs ir užklausė, kas galėjo panaudoti jo vardą ir pavardę? Kiek palaukus, tas pats laikraštis Būtėnui atsakė: “Aš Petras Būtėnas, tu Petras Būtėnas. Aš Petras Būtėnas jau buvau, kada tu dar be kelnaičių bėgiojai”. Čia Petreliui paaiškėjo, kad esama dar ir kito Petro Būtėno, už jį vyresnio. Skundėsi man Petras, kad jam pirmas toks spaudoje nemalonus įvykęs.

Taip mums kartu begyvenant, paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, vokiečiams traukiantis, o bolševikams-rusams artėjant prie Šiaulių, Lietuvos vyriausybė paskelbė atšaukimą, kad visi, kas gali, griebtųsi ginklo ir stotų ginti Lietuvos nuo įsibrovėlių rusų. Ir Petras tuoju sušaukė savo vyresniuosius ateitininkus apsvaistymui, ką šiuo metu ateitininkai turėtų daryti? Susirinkimas įvyko mūsų bute, Sodnų gatvėje, vėly vakarą. Nutarėme, kas gali, bėgti Kauną ir stoti į Lietuvos kariuomenę, o kas negali — likti, ir reikalui esant, partizanauti. Trauktis į Kauną užsirašėme apie 15 mokinių. Taip mums besvarstant, įvyksta baisus sprogdimas, net namo langai sudardėjo, o mes, pirmiau laikę save didvyriais, dabar kaip žvirbliai nutūpėme po stalu. Mat, pamanėme, kad į mūsų konspiraciją kas nors paleido bombą. Nutilus, atsipeikėjus ir apsidairius, patyrėme, kad bolševikai jau atvyko į Šiaulius ir kas tai susprogdino kokį tai amunicijos sandėlį.

Šiaip taip praleidę tą nemigo naktį, visi užsiregistravę, anksti rytą, po vieną, išėjome už miesto į paskirtą vietą, kur mūsų jau laukė pastotės vežti į Kauną. Toje mūsų savanorių grupėje buvo: Petras Būtėnas, Rudminas, Paukštelis, Kumpis, Pr. Vainauskas, aš ir kiti. Pagal gandus, Kaune manėme rasti jau suorganizuotas kariuomenės, o radome tik jos užuomazgą. Tuo laiku, Kau-

ne jau buvo komendantūra su komendantu Juozu Mikuckiu. Organizavosi I gusarų eskadronas, pėstininkai ir kulkosvaidininkai. Aš stojau į gusarus, kiti į kitas dalis. Nebuvo uniformų, nei ginklų, o juo labiau nebuvo gusarams ir arklių. Turėjome ant rankovės tautinių spalvų trikampius skydelius, o visa kita buvo savo. Bet reikalai greitai taisėsi, kasdien vis daugiau ir daugiau atsirasdavo savanorių ir mums gerėjo ūpas.

Mums, gusarams, buvo duotos, vadinamos, kareivinės, viename Lukšo gatvės medinių namukų kieme, arti Ukmergės plento. O atsiradus arklių, arklidės buvo bravoro patalpose, Ukmergės plento pradžioje. Ten, bravoro kieme, buvo ir pirmieji mūsų rikiuotės užsiėmimai. Dar neturint arklių, rikiuotės užsiėmimai buvo daromi pėsčiųjų raitininkų (piešyje po konnomu). Vėliau, atsiradus daugiau arklių, jodavom į Žaliojo kalno kariuomenės maniežą užsiėmimams. Atrodo, kad negeresnė padėtis buvo ir kitų ginklo rūšių daliniuose.

Pradžioje ir maitinimas buvo skurdus, bet visi buvome patenkinti, nes visi buvome jauni ir žinojome, atsituriantis valstybės neturtą. O išjodami ir uždainuodavome: “Pasėjau kanapę ant marių krantelio, Oi vija kanapija, ant marių krantelio” ir t.t.

Praslinkus kokiems metams, sumažėjus valstybei pavojams ir jau siorganizavus kariuomenei, mes moksleiviai buvome paleisti iš kariuomenės baigti mokyklas. 1920 m. man baigus Šiaulių gimnaziją, atvažiavau į Kauną ir susiradau Petrą Būtėną, begyvenantį prie Rotušės aikštės, Maironio namo, pirmojo aukšto mažame kambariukyje. Petras laikinai priėmė ir mane. Kaip ir visada, jis buvo be galo užsiėmęs, apsikrovęs knygomis ir raštais. Bet, kartu buvo labai visuomeniškas ir draugų mėgiamas. Užtat jis nuolat buvo draugų lankomas. Kambariukas, pas jį buvo mažas, tai draugai nuolat jį lankydavo prie atdaro lango ir trukdydavo jam darbą. Atsibodo jam toks beprasmis trukdymas ir Petras, norėdamas atsikratyti lankytojų, parašė skelbimą:

“Čia Petras Būtėnas nebegyvena” ir priklįjavo prie lango. Lankytojų sumažėjo, o mums iš to buvo skanaus juoko.

Kaip matome, jaunystėje a.a. Petras Būtėnas buvo didelis idealistas, didelis patriotas ir be galo darbštus žmogus. Turėjo daug draugų ir gerbėjų. Jis, kiek atsimenu, buvo didelis gerbėjas a.a. prof. Dovydaičio, Šalkausko, Jablonskio, Būgos ir kun. Lindės-Dobilo. Mėgiamiausias jo darbas buvo: kalbotyra, tautosaka ir archeologija. Dar gimnazijos laikais, jis jau garsėjo kaip kalbininkas, Jablonskio uolus mokinys. A.a. Petras jaunystėje buvo be galo veiklus, draugiškas ir visuomeniškas, kas rodo priešingybę jo senatvės dienoms. 1947 m. man atvažiavus į Ameriką, Petras dar liko Vokietijoje. Jam sutikus, aš šiek tiek jau išikūręs, parsikviečiau ir Petrą pas save. Jis atsivežė iš Vokietijos didžiausį savo turtą — didelę dėžę kortelėse pririnktų žodžių. Man persikeliant iš Kearny į Kenosą, jis pasiliko, bet greitai persikėlė į Bostoną. Esant jam Bostone, susirašinėjau su juo. Turiu jo keletą laiškų. Likimu nesiskundė, bet sielojosi dėl Lietuvos. Kviečiau atvažiuoti pas mane gyventi. Nevažiavo. Dažnai parašydavo į “Karij”. Senatvė ir vienatvė padaro žmogų užsidariusį, gal ir irzlų...

Povilas Janušonis

O, TU LIETUVĖLA, ŽEMELA MŪSŪ!

Tokia buvo pradžia dainos, kurią užtraukdavo mano, 2-ros kulkosvaidžių kuopos, kareiviai 9-me pėstininkų pulke. Apie tą “Lietuvėlą” esu rašęs vėliau spaudoje:

Svetimtaučiai apie Lietuvą

Apie Lietuvą viename trumpame prancūzų kalbos enciklopedijos žodyne pasakyta, kad Lietuvos svarbiausi miestai yra Vitebskas, Kaunas ir Gardinas, o visa Lietuvos prekyba einanti per Palangą.

Gi vienas Australijos anglų laikraštis pasako, kad Vilnius esąs vienas geriausių Pabaltijo uostų ir dėl to tai Lenkija jo neatidavė Lietuvai.

Madride viename išleistame trumpame enciklopedijos žodyne nurodytas Lietuvos gyventojų skaičius virš dešyinių milijonų.

Arėjas Vitkauskas

**LIETUVIŲ KARIŲ VETERANŲ
SAJUNGA
RAMOVĖ
CENTRO VALDYBA
Kultūrinių reikalų dalis**

“Kary” tilpusių straipsnių 1979 m. premijavimo komisijos

PROTOKOLAS

Komisija, sąstate — Pr. Karalius — pirmininkas ir nariai Jonas Citulis ir Benjaminas Paulionis 8.m. gegužės mėn. 5 d. nutarė skirti \$50.00 premijas šiems “Kario” bendradarbiams:

1. Dr. P. Rėklaičiui už “Kario” nr. 7 ir 8 tilpusius straipsnius “Cristian Wilhelm von Faber du Faur ir jo 1812 m. karo veiksmų Lietuvoje vaizdai”;

2. L.B. (Leonui Bilerui) už straipsnius, tilpusius “Kario” nr. 3, 4, 5 ir 6 “Lietuvių Apsaugos dalinių 257 Bn veiksmiai”.

3. A.J. Audroniui už straipsnį, tilpusį “Kario” nr. 2 “Kas paruošė ir įvykdė 1923 m. sausio 15 d. Klaipėdos krašto sukilimą”.

**Nariai: Pr. Karalius
Benjaminas Paulionis Pirmininkas
Jonas Citulis**

LAIŠKAS REDAKCIJAI

Klaidingos istorijos

Dažnai tenka “Karyje” pastebėti įvairių autorių stsiminimus, pasakytas prakalbas ir rašinius iš praeities laikų, kuriuose, dėl autorių neatydomo, skaitytojams patiekiamos klaidingos istorijos ir iškreipti faktai, ko galima lengvai išvengti, jei prieš rašymą ar prakalbą būtų pasitikrinta atitinkamuose šaltiniuose, pav., kad ir LE. Daug kartų teko čia rašančiam tokias klaidingas žinias “Karyje” nurodyti ir patikslinti. Pora tokių netikslumų pastebėta ir paskutiniame 1980 m. “Kario” numeryje (Nr. 9).

386 psl. R. Vaseris rašo: “Netrukus naują vyriausybę sudarė Mykolas Slezevičius, kuris paskelbė pirmąjį kariuomenei įsakymą lapkr. 23 d.”. Tai netiesa. Slezevičius negalėjo to įsakymo skelbti gyvendamas tuo laiku Rusijoje. Jis grįžo iš Rusijos tik 1918 m. gruodžio 20, o gruodžio 26, sudaręs antrąjį ministerių kabinetą, pradėjo energingai organizuoti kariuomenę šaukdamas savanorius. Jo išleistas atsišaukimas: “Vyrai! Lietuva pavojuje... Drąsiai, be baimės kaip mūsų protėviai... užstokime kelią, pakelkim žy-

gį už mūsų Motiną Tėvynę, už Lietuvą... ir t.t.”.

Pirmąjį kariuomenei įsakymą 1918 m. lapkr. 23 d. išleido pirmasis A. Volde-maro min. kabinetas, kuris buvo sudarytas tų metų lapkričio 11 d. (ne lapkr. 5, kaip rašo Vaseris).

288 psl. K. Čeputis perduoda savanorio-kūrėjo J. Jonaičio atsiminimus apie 1919 m. žygį į Palangą, bet kiekvienas skaitytojas gali pastebėti to žygio istorijos neologiskumą. Jei tuo laiku Palanga buvo latvių užimta, tai kaip kar. Grigaliūnas-Glovackis galėjo ten su raitelių būriu švaistytis ir davinėti įsakymus, kuriems latviai paklus?

Toliau autorius rašo: “Palangą pasiekėm 1919 m. per Kalėdas ir išbuvom Palangoje iki 1920 m. pavasario. Tai irgi netiesa, nes tada Glovackis su savo raiteliais išbuvo Palangoje tik 2-3 valandas, kol pavalgė pietus pas lietuvių kleboną. Jei Jonaitis žygiavo su 2 p.p., tai jie praleido tą laiką Kretingoje, kur tas pulkas stovėjo.

Patikimesnė to “žygio” istorija yra aprašyta plk. J. Petruičio pirmoje knygoje “Laisvę ginant”, 182 p. “Žygis į Palangą”. (To žygio aprašymas čia sutrumpintas).

Latvijos užs. reikalų min. Mejerovic, lydimas dr. Šliūpo ir V. Natkevičiaus atvykę į Eglaitę neturėjo traukinio toliau vykti į Kauną ir Glovackis, pasitaręs su divizijos vadu, priėmė juos į karišką traukinį, kuriuo Glovackis su 22 p.p. turėjo vykti į Kretingą. Panevėžio geležinkelio stotyje Glovackis suruošė savo svečiams puikius pietus ir parūpino jiems traukinį į Kauną. Mejerovic labai patenkintas jam sakė: “Pulkininke, mano namo durys Rygoje visada Tamstai atdaros. Būsiu dėkingas, jei kada nors mane aplankysi”. Būdamas Kretingoje, Glovackis ta pažintim ir pasinaudojo. Jis paskambino latvių divizijos vadui ir pranešė, kad jų ministerio sutikimu, nori apsilankyti Palangoje. Latvių div. vadas atsiklausė Mejeroviciaus ir šiam sutikus pranešė Glovackiui, kad kliūčių nėra jo apsilankymui. Glovackis, pasirinkęs gražiausių vyrų ir arklių būrį, su vėliava ir trimaitais nujojo į Palangą, aplankė jūrą, Birutės kalną ir svečiavosi pas kleboną. Latvių komendantūra Palangoje gal ir nežinojo apie “aukštesnių sferų” susitarimą ir pamąčius vadų su raitelių būriu kiek išsigaudo, bet pamatė, kad tie raiteliai be ginklų, pasitiko juos draugiškai. Vėliau dėl to žygio Glovackis turėjo aiškintis Kaunui, kodėl jis vyko ne vienas, o su raitelių būriu. Glovackis atsakė klausimu: ar pulko vadas gali bet kur vykti be savo svitos?

427 psl. J. Vaičeliūno str. “Atsiminimų autentiškumas” puslapio gale parašyta: “Kai 1941 m. bolševikai okupavo Lietuvą, apie 3 mėn. Lietuvos kariuomenė buvo vadinama Liaudies kariuomenė”.

Čia gal bus korektūros klaida, juk visi atsimename, kad bolševikai okupavo Lietuvą 1940 m., o 1941 m. jie galvo-trūkiškai iš Lietuvos bėgo.

P. Lelis

“Kario” Redakcijai

Dėl Redde quod debes” (Nr. 9-80)

Šis įrašas Karo muziejuje, anot P. Vaserio, išreiškia kario pašaukimą — atiduok gyvybę už tėvynę. Tai yra blogas įrašas ar blogas jo interpretavimas. Kas tiko vergams ir samdytiems romėnų kariams, tas netinka moderniškam pasaulio dvasiai, vaizdžiai išreikštai vysk. Valančiaus: “Būk gudrus, kaip žaltys”, atseit, raitykis, ligi iš pavojaus paspruksi. Tauta gali būti menkaverčių ar didelių vyrų, bet lavonas tėra lavonas.

Prasmingas kario tikslas yra sunaikinti priešas, sustabdyti agresiją. Šiais laikais tebesikauna kariai, bet kariauja valstybės ir moderniškomis priemonėmis žudomos ištisos tautos, be atožvilgio į žudomųjų uniformas ar profesiją.

Mūsų profesinio kario tikslas buvo — ne atiduoti gyvybę, bet paruošti jaunuo-lius, kad paruošime išlietas prakaito lašas sutauptų galioną kraujo kautynėse (anot Paton'o).

Pagrindinė karų priežastis yra fanatizmas — stoka “common sense”. Pasaulio supuvus moralė, kad pakeičiant Dievą dievinamuoju asmeniu, šventraščiu ar bažnyčia moralės fabrikai gamina falšyvas vertybes, kad “neklaidingi” žmonės ir jų junginiai laiko savo šventa misija siekti “klystančiam” kaimynui gerbūvio ar išganymo.

Pasaulis dvokia, kad be išimties visi žmonės myli negyvai gimusio paukščio “Demokratija” kūną laikyt savo burnoj. “Commies” čiulpdami antrojo negyvo paukščio “Socializmas” kūną, dvokia dvigubai stipriau.

**B. Baciunas
Simcoe, Ont., Canada**

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Juozas Kapačinskis, SPAUDOS BA-RUOSE. Atsiminimai, 216 psl., iliustr., kieti viršeliai. Kaina nepažymėta. Išleido Chicagos Lietuvių Literatūros Draugija, 1979 m.

ŠVENTASIS RAŠTAS, komentarai-aiškinimai. Paruošė Kostas Burbulyš. APAŠTALŲ DARBAI. 188 psl. minkšti viršeliai. Išleista 1980 m. Chicago. Spausdino ViVi Printing, Chicago, IL.

LAPKRIČIO 23-JI BOSTONE

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 62-ą sukaktį Bostone minėjo LKVS "Ramovė" vietinis skyrius su svečiais iš Cape Cod, sekmadienį, lapkričio 23 dieną, 10 val. ryto, lietuvių Šv. Petro parapijos bažnyčioje, klebonas kun. A. Kontautas atnašavo mišias už žuvusius Lietuvos laisvės kovose ir pasakė šventei pritaikytą pamokslą. Per lietuvių radijo valandą "Laisvės Varpas" buvo perduota atskira programos dalis: kalbėjo skyriaus pirmininkas inž. Br. Galinis, poetas St. Santvaras skaitė savo poezijos apie lietuvių karį, programos vedėjas P. Viščinis iš juostų perdavė karinės muzikos.

Iškilmingas šventės aktas vyko 3 val. po pietų Lietuvių Piliečių klubo auditorijoje. Atidarė skyriaus pirmininkas, paprašydamas vyriausią amžium ramovėn K. Šimėną vadovauti organizacijų vėliavų įnešimui į sceną. Buvo sugiedoti Amerikos ir Lietuvos himnai. Tylos ir susikaupimo minute buvo pagerbti laisvės kovose žuvusieji. Irena Galinienė savanoriams-kūrėjams: Stasiui Grieželiui, Jurgelevičiui, Antanui Bartašiūnui, Silvestriui Kontautui, Juozui Liutkoniui prisegė po gvazdiką žiedą. Taip pat ir ano meto savanorių organizatorei Sofijai Jasaitienei, dr. Domo Jasaičio našlei, buvo prisegta gėlės žiedelis.

Pagrindinę šventei kalbą pasakė svečias iš New Yorko, generalinis Lietuvos konsulas Anicetas Simutis, tema: "Lietuvos nepriklausomybės atstatymas ir jos apgynimas praeities ir ateities perspektyvoje". Savo turiningoje ir gerai dokumentuotoje paskaitoje konsulas Simutis pažymėjo, kad tautai atgauti laisvę ir atstatyti nepriklausomybę, šalia karinių jėgų, yra labai svarbūs du faktoriai: pavergėjo susilpnėjimas ir nepriklausomų valstybių draugiška diplomatinė parama. 1918 metais, atkuriant Lietuvos nepriklausomybę, Lietuva draugiškų valstybių veik neturėjo ir Jungtinės Amerikos Valstybės Lietuvos nepriklausomybę pripažino de jure tik 1922 metais. Pirmoji Lietuvą pripažino Vokietija. Lenkiją tada rėmė dauguma Europos valstybių, bet Lietuvos vardas tada mažai kam buvo žinomas politinėje arenoje. Nežiūrint to, narsi Lietuvos kariuomenė Vasario 16-tosios Aktą apgynė, trijų milijonų tauta tapo nepriklausoma, kai tuo tarpu 30 milijonų ukrainiečių tauta savo laisvės neapgynė. Šiandien, diplomatinio požiūriu, — kalbėjo konsulas, — mūsų padėtis yra nepalyginamai geresnė. Be Jungtinių Amerikos Valstybių, Lietuvą, kaip suvereninę valstybę, pripažįsta šiandien ir daugiau kitų valstybių. Jų akredituoti atstovai palaiko diplomatinį ryšį su mūsų

veikiančiais konsulatais. Taip, kad atėjus išsilaisvinimo valandai, Lietuva turės daug draugų ir susilauks diplomatinės paramos iš kitų valstybių.

Meninėje minėjimo programos dalyje dainavo solistas Benediktas Povilavičius, akompanuojant komp. Jeronimui Kačinskui. Jonas Rūtenis iš Cape Cod, jautriai paskaitė savo patriotinės kūrybos eilių, kuriomis pavaizdavo 40-ties metų Lietuvos pavergimo sukaktį, šešimtmetį nuo Simo-Kudirkos šuolio į laisvę ir Kristijono Donelaičio 200-tų metų mirties sukaktį. Meninę programą pravedė Irena Galinienė.

Minėjimui pasibaigus, ramovėnų ponios visus svečius pavaišino karštais užkandžiais, pyragaičiais ir kava. Vaišes organizavo vyriausia šeimininkė Ona Merkienė. Jai talkino: Ona Bartašiūnienė, Milda Morkūnienė ir Adelė Povilavičienė. Bufetui ir vaišėms patiekalus aukojo: Sofija Galdikienė, Elzbieta Lendraitienė, Antanina Liutkonienė, Alysa Šimėnienė, Irena Ulpaitė, Ona Velėniškienė ir pačios šeimininkės. Vaišių metu loteriją pravedė Irena Galinienė ir Irena Jansonienė. Joms visoms ramovėnų valdyba reiškia nuoširdžią padėką.

J. V. Sūduvas

TRŪKSTA "KARIO" KOMPLEKTŲ

Lietuvių Kultūros Fondo Antano Maceikos Bibliotekai trūksta šių "Kario" metinių komplektų: 1956-1959. Jei kas turite, padovanokite bibliotekai, jei pas ką atsirastų minėtų metų nepilni komplektai — atsiųskite.

Bibliotekos adresas: 355 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207.

"Lithuanian Military Arms"

Tokia antrašte "The Gun Report" 1981 m. sausio mėn. numerį, įdėms ilgoką, 6 puslapių H.L. Gaidis straipsnį. Straipsnis iliustruotas net 24 nuotraukomis: Lietuvos ir Europos žemėlapiai, prez. Smetonos, D.L.K. Gedimino atvaizdais, penkličio, kariuomenės dalinių ir įvairių, daugiausia nepriklausomybės laikų kariuomenės vartotų ginklų nuotraukomis. Pridėta ir trumpa Lietuvos istorija. To straipsnio santrauka tilpo "Karyje", Nr. 10, 1980 m.

Žurnalą redaguoja Kenneth W. Liggett, adresas: P.O. Box 111, Aledo, Illinois 61231. Atskiuro numerio kaina 2 dol.

ARĖJAS VITKAUSKAS

IŠ BLOKNOTO MUNDIERIAUS KIŠENĖJ

KARIŠKOS KEPURĖS

Pirmojo Pasaulinio karo rusų legenda-rinis didvyris, kazokas Kriučkovas — jo litografiniai paveikslai buvo pardavinėjami turguose — nes nešiojo kepurę ant dešinės ausies, su raitųjų plaukų kuokštu, šaunančiu iš po kepurės kairėj pusėj: "čiot pobery" (kad mane velniai imtų) poza. (Vėliau paaiškėjo, kad jo smagstymas ant raitelių ieško vokiečių kareivių virtinės — kaip kad Stalino "šašlikai" iš specialiai jam parūpintos avienos ant metalinių virbalų — buvo tik karo propagandos pavyzdys. (Kriučkovas jokio tokio heroizmo tikrumoj nebuvo parodęs). To karo (bene) belgų kareiviai buvo žurnalų paveiksluose vaizduojami su diplomatų cilindriais ant galvų. O šių dienų olandų kareiviai leidžiami nešioti Amerikos "bytnikų" tipo ilgus plaukus, kyšančius iš po šalmų...)

NAPOLEONAS IR MUSSOLINIS

"Na pole on" — "jis karo lauke", taip rusų gduroolis išvedė Napoleono vardo reikšmę. Ir — Napoleonas buvo džentelmenas: kai po didelių pastangų lenkų grafienė atvyko į jo ištrėmimo salą, norėdama su juo ten pasilikti, ir siūlė jam tas brangenys (jo išvadavimui), kurias jis buvo jai, savo romano su ja eigoj, padovanojęs, jis griežtai atsisakė. ("Ką daviau, tai daviau!"). O Mussolinio meilužės jo dovanotas "brangenys", vėliau pasirodė, buvo netikros... O ir maišą vedybinių žiedų, patriotų įtalų sudovanotų karo reikalams, Mussolinis vežėsi su savim į Šveicariją, kai buvo partizanų sugautas...

LINDBERGAS UŽTIKRINO NACIŲ PERGALES...

Labai geras aviacijos žinovas, pirmas perskridęs okeaną, viešėdamas Vokietijoje, priėmė už gryną tiesą nacių melagingus skaičius apie jų aviacijos galybę — Anglijos ir Prancūzijos ministerriai pirmininkai, išskausę tokio Lindbergo raporto, visai neteko galvos. Išsigando, kaip paukštukas, užhipnotizuojamas gyvatės, (toku būdu gyvatė sudoroja baimės paraližuotą sparnuotą), ir ministeriški pesimistiškiausiai elgesiai prieš grąsinant Hitleriui, leido Adolfui nugalėti Europą. Daviniai, rasti po karo parodė, kad Anglijos ir Prancūzijos kariškoji aviacija lengvai galėjo stoti į kovą su naciais...

MIELOS ŠAULĖS, ŠAULIAI IR VISI KITI "KARIO" SKAITYTOJAI!

Prieš eilę mėnesių LŠST centro valdyba, per šaulių dalinių valdybas, pakvietė narius paremti savo išankstine prenumerata rašytojo Jurgio Gliaudos knygos "Agonija" išleidimą anglų kalba. Mes laikome būtinu reikalu duoti pasauliui veikalų apie Lietuvos okupacijos temas. Labiau mus pažindamas, laisvasis pasaulis labiau mums ir patalkins laisvės kovose. Juk lietuviškos išeivijos patriotinė misija ir uždaviniai negali ribotis tikrai savo tarpe. Lietuvos laisvės bylą mes privalome nešti už mūsų telkinių uždarybės sienų. Dabar, "Maryland Books" leidyklai pasiryžus "Agoniją" išleisti anglų kalba, LŠST centro valdyba įvertino galimybę aktyviai patalkinti šios knygos išleidimui. Buvo apie tai pranešta Sąjungos daliniams ir susilaukta neblogų šio vajeaus rezultatų. Už tai šauliškai dėkojame. Tačiau ne visi tą užduotį išpildė ir tų rezultatų dar neužtenka. Infliacijos bėdos priverčia surinkti daugiau išankstinių šios knygos prenumeratorių. Taip pat pravartu šaulių ir kitų tarpe rasti šio vajeaus mecenatų. Vienas garbingas "Kario" bendradarbis užsisakė net 10 egz. "Agonijos" numatęs plačiau paskleisti knygą angliškai kalbančių tarpe. Tai Arėjas Vitkauskas. Kviečiame pasekti šio garbingo Lietuvos savanorio pavyzdžiu. Vajuje yra šaulių, užsisakusių po dvi ir tris knygas.

Knyga jau laukia spaustuvės. Vertimas parengtas. Išankstinės prenumeratos kaina yra, tuo tarpu, 13 *dolerių*. Sukruskite broliai ir sesės šiam patriotiniam žygiui. Išleidę paskirais telkiniais daug lietuviškų knygų, patalkinkime išleisti knygą apie Lietuvos okupavimo agoniją plačiajam pasauliui.

Dar šiandien prenumeruokite knygą, siųsdami pinigus LŠST CV įždininkui:

Mr. S. Bernatavičius
1513 So. 48th Court
Cicero, Illinois 60650

Siųsdami pažymėkite, kad užsisakote knygą "Agonija".

Dalinių vadovybės prašomos talkinti paskiriems nariams, kurie pareikš noro paremti "Agonijos" išleidimą.

LŠST Centro Valdyba

Arėjas Vitkauskas

I S T O R I J A

Keista skaityti ką nors rašytą prieš savo gimimą... Juk "pasaulis prasideda su manim", ar ne?..

(O juk jie rašys ir kai manęs nebus!..)

Anglijos sename Yorko mieste 12-tame šimtmečiuje buvo "Cuninga Street", arba "King Street". Juk "kunigas" senovės lietuviams buvo "ponas", o kunigaikštis "aukščiausias ponas". Tai ar iš Anglijos žodis "kunigas" atėjo, ar iš Lietuvos į Angliją? O "kunigo" vardas po Lietuvos krikšto ar nebuvo pažymėjimu, kad naujosios tikybos tarnai turėjo būti gerbiami kaip "ponai"?.. (Kalbininkai yra jau nustatę ryšį tarp mūsų

"kunigo", "kunigaikščio" ir "koningo". Red.)

Tie laiptai storą mūrinę Šiaulių senosios bažnyčios sieną, lipti į viršų, ten kur vargonai (ir, aplink visą bažnyčią, galerija maldininkams), pasirodo, yra kaip retenybė — įlendi į pačią sieną ir kopli... Tokie laiptai nebuvo "paprastas dalykas net istorišką Angliją", kaip sako 1683 metų kronika apie bažnyčią Westonzoyland'e — kur tų laiptų dabar jau nebėra (urbūt, užmūryti).

Tame lietsargių krašte, Anglijoj, jie būdavo duodami dovanoms jaunavedžiams. Turbūt todėl ir matosi karikatūrose, kai žmona vanoja savo išrinktąjį su tuo pabūkle... (Dabar, tikrumoje, Anglijoj lietsargis yra "snobizmo" pažymys: lietsargis, ir, ant galvos "katiokas"...).

Suvorovas, tas garsusis Rusijos gene-

rolas, (apie kurį, su išdidumu, mes, rusų mokyklos Šiauliuose mokiniai, mokėmės iš Rusijos istorijos), neapkentė veidrodžių — kur jis turėdavo pasirodyti, visi veidrodžiai būdavo iš anksto uždangstomi uždangalais. Būk tai, 1754 metų žiemos naktį, Suvorovas nuėjo pas seną burtininkę Zanką, kad ji išpėtų jo ir Rusijos ateitį. Burtininkė parodžiusi jam veidrodyje jo kariškus žygius ir net Žiemos rūmų užėmimą 1917 metais ir sukruvintus caro įpėdinio ir jo dukrų veidus...

Pradžioje derybų suartėjimui su Anglija prieš I-jį pas. karą, žymiausias Rusijos dienraštis "Naujas Laikas" (Novoje Vremia), rašė, kad Rusijos atstovybė Londone yra pripildyta svetimšalių — išvardino ir Sviatopolk-Mirskij, esantį lietuviu... (mat kilmę vedė iš senovės Lietuvos kunigaikščių. Red.).

AUKOJO KARIUI:

\$50.00:
"DLK Algirdo" šaulių kp. (A. Patamsis)
"DLK Gedimino" šaulių kp., Delhi
(St. Jakubickas)

\$33.00:
A. Naikis, Ct. (a.a. savanoriui Pranui
Naidusevičiui atminti). Mirė 1980.
XII.1. Palaidotas Welland, Ont.

\$25.00:
Cicero jūrų šaulių kp. (Ed. Vengianskas)
M. Šimkus, MD (a.a. L. Bileriui atminti)
K. Venclauskas, CA

\$19.00:
I. Sajauta, Ont.

\$17.00:
J. Gencevičius, IL
St. Kazlas, IL

\$12.00:
J. Augutis, IL
J. Balčiūnas, IL
K. Daunys, Ont.
V. Jegelevičius, Ont.
Vl. Jonušas, FL (12.25)
P. Petrušaitis, WI
J. Stalioraitis, Ont.
M. Šimkus, MD
M. Vitkus, FL

\$10.50:
L. Chmieliauskas, Australija
J. Giedraitis, Australija
A. Kelly, Australija
V. Šalkūnas, Australija

\$10.00:
J. Abraitis, IL
A. Jablonskis, Australija (10.54)
H. Kirkyla, NY
A. Klimaitis, Australija (10.51)
K. Kodatis, IL
Lietuvių Kultūros Klubas, MI
(J. Augaitis)
J. Petrėnas, Anglija (10.89)
K. Rimas, IL

\$7.00:
J. Astrauskas, Ont.
M. Augaitis, IL
K. Ažinas, IL
K. Bačiauskas, NY
J. Bagdanskis, WI
St. Butrimas, OH

A. Cieminis, NY
O. Daniusevičius, IL
K. Daugvydas, MI
B. Grajauskas, Ont.
Z. Jakubonis, Ont.
O. Juodikienė, Ont.
St. Jakubickas, Ont.
P. Kanopa, Ont.
J. Karaliūnas, Ont.
V. Kažemėkaitis, WI
A. Kelmelis, Ont.
S. Kontrimas, MA
L. Lendraitis, MA
A. Lingis, NY
M. Liormanas, Ont.
M. Lisauskas, CT
J. Mašiotas, IL
P. Mažinas, CA
K. Mykolaitis, MI
Eug. Noakas, NY
V. Norkus, NY
P. Pecenskis, NJ
M. Pučius, NY
N. Reikalas, WI
M. Šukaitis, Ont.
M. Tallat-Kelpša, M.D.
V. Tamošiūnas, MI
K. Trečiokas, NJ
A. Orbonas, IL
S. Veiverys, Vokietija
Vl. Vileinis, WI
P. Vyšniauskas, OH
A. Zubavičius, AR

\$6.00:
K. Juškaitis, IL
St. Visčius, IL

\$5.00:
St. Baniulis, IL
J. Bartkus, MI
M. Barauskas, CA
P. Buškevičius, CT
K. Čeputis, MI
V. Dautas, OH (Citulis)
J. Deveikis, Ont.
M. Jonaitienė, MA
J. Kanišauskas, IL
K. Milkovaitis, IL
D. Mikeliūnas, IN
J. Ramas, NJ
Vc. Senuta, MA

\$4.00:
St. Druskis, Ont.
Pr. Kotkis, Vokietija

\$3.00:
J. Auštra, MD
Ed. Cinzas, Belgija
T. Janukėnas, MA
F. Juras, OH
K. Kazlauskas, MD
Vl. Keiba, NY
J. Mažulaitis, Ont.
F. Navickas, OH
A. Titenis, IL

\$2.00:
J. Andrius, CA
J. Babrys, fl
R. Bielkevičius, MA
P. Bliūdžius, MI
S. Butkūnas, IL
B. Čepanauskas, FL
J. Dapkus, CT
J. Džiubinskas, MA
K. Gasparaitis, FL
P. Gaubys, CA
J. Gepneris, IL
Ig. Girdzevičius, Ont.
V. Grajauskas, NJ
A. Grinius, MI
S. Gofensas, MA
J. Janušaitis, IN
J. Lekas, Ont.
J. Litvinas, IL
V. Lesniauskas, IL
J. Macėnas, MI
S. Mikalauskas, OH
Pr. Milašius, Anglija
St. Mykolaitis, IL
Ir. Norbutas, MA
A. Pumputis, NY
D. Petrauskas, MI
Vl. Pyragius, Ont.
A. Repšys, IL
L. Ramančionis, NY
J. Riauba, Ont.
St. Senkus, Ont.
J. Spirauskas, CA
J. Stanaitis, Ont.
J. Strokas, IL
J. Sližys, Anglija
A. Šakalys, IL
J.M. Uksas, CA
J. Truskauskas, CA
V. Valkavičius, IL
St. Vilinskas, CT
Vc. Viliūnas, NJ
Pr. Žitkus, IL

\$1.00:
V. Anysas, Ont.
V. Vaškys, MD

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.